

Erdélyi GYOPÁR

6. 2022. NOVEMBER-DECEMBER

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET FOLYÓIRATA

**Kalotaszeg
legmagasabb őrszeme,
A VLEGYÁSZÁ**

SZATMÁRIAK
Európa négyezresein

**Születésnap
A NAGYKŐN**

TERMÉSZETIÁRÁS

HONISMERET

KÖRNYEZETVÉDELEM

Erdélyi Gyopár

2022/6. (182.) szám • 32. évfolyam

ISSN: 1583-9532

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület folyóirata

Az 1892–1948 között megjelent

Erdély folyóirat jogutódja

Megjelenik kéthavonta

Revista Asociației Societatea Carpatină Ardeleană

în limba maghiară

FELELŐS SZERKESZTŐ:

Balázs Katalin (balazs.katalin@eke.ro)

TÁRSSZERKESZTŐ:

Deák László (deak.laszlo@eke.ro)

MUNKATÁRSÁK:

Dr. Bartók Attila (Környezetvédelem),

Bélfenyéri Gábor (Gombák),

Jánosi Csaba (Borvizeink, gyógyvizeink),

Dr. Kovács Lehel István (Honismeret),

Molnár Zoltán (Csillagászat),

Dr. Rusz Ottilia (Légtűneménytan)

BORÍTÓ- ÉS GRAFIKATERV: Várdai Éva

TÖRDELŐSZERKESZTŐ: Várdai Éva

NYOMDA: Mark House – Gyergyószentmiklós

KIADVÁNY-KOORDINÁTOR ÉS KORREKTOR:

Veres Ágnes (veres.agnes@eke.ro)

POSTACÍM:

Asociația SCA – EKE, O. P. 1, C. P. 41,

400750 Kolozsvár (Cluj), RO

e-mail: gyopar@eke.ro

honlap: www.erdelyigyopar.ro, www.eke.ro

A fedőlapon: *Hópelyhek tánca a fényben*

(Fotó: Bartha Botond)

A következő lapszám 2023. február 1-jén

jelenik meg

ELŐFIZETÉS

Az átutalás tárgyaként minden esetben kérjük feltüntetni nevüket, postai és e-mail címüket, valamint hogy „Erdélyi Gyopár előfizetés 2023”, ugyanakkor kérjük ezen adatokat az elofizetes@eke.ro címre is elküldeni.

Erdélyben:

Előfizetési díj egy évre (postaköltséggel együtt): 69 lej

• Banki átutalással:

Asociația Societatea Carpatină Ardeleană –

Erdélyi Kárpát-Egyesület

ING Bank N.V. Amsterdam – Sucursala București

Bankszámla száma:

RO74 INGB 0000 9999 0316 7890

Adószám (cod fiscal): 4960082

Banki készpénzbefizetés esetén a kezelési díjat

(10 lej) kérjük hozzáadni az előfizetés díjához.

• Postai átutalással:

Asociația Societatea Carpatină Ardeleană

(Veres Ágnes)

O. P. 1, C. P. 41, 400750 Cluj

Magyarországon:

Előfizetési díj egy évre

(postaköltséggel együtt): 6900 forint

• Banki átutalással az EKE magyarországi

számlájára:

Erdélyi Kárpát-Egyesület

Unicredit Bank

Bankszámla száma:

10918001-00000027-7564.0007

Banki készpénzbefizetés esetén a kezelési díjat

(500 forint) kérjük hozzáadni az előfizetés díjához.

A folyóiratban megjelent írások szerzői jogvédelem alatt állnak, azok bármilyen formában történő további felhasználása csak a forrás feltüntetésével engedélyezett. Az aláírt vagy betűjellel ellátott cikkekért szerzőik felelnek, ezek nem feltétlenül fejezik ki a szerkesztőség véleményét.

Együtt életben tarthatjuk az Erdélyi Gyopárt!

■ Hálásak vagyunk azért, hogy az Erdélyi Gyopár drágulásának hírére nem az elutasítás, hanem az összefogás volt a válasz. Köszönjük, hogy a megnövekedett árral együtt igény van a legnagyobb erdélyi magyar nyelvű turistakiadványra. Elismeréssel adózzunk az összefogásért, hogy a nyersanyag- és energiaárak növekedése miatt kiszámított 69 lej, illetve 6900 forintos előfizetési díjjal biztosíthatjuk a Gyopár jövőjét. Hasonló hozzáállást ajánlunk azon természetszeretőknek is, akik még nem döntöttek el, hogy kiállnak-e a Gyopár mellett.

Az Erdély kiadvány jogutódjaként harminckett éve van Erdélyi Gyopár folyóirata a magyar természetjárónak. Rajtunk múlik most az élete. Ha lemondunk róla, hogy pénzt spóroljunk, biztos, hogy nem leszünk gazdagabbak.

TARTALOMJEGYZÉK

- 1 Rangadó Európa játszóterein –
Dr. Kovács Lehel István

Egyesületi élet

- 2 Természetjárók napja Várfalván –
Veres Ágnes
4 Természetvédelmi felügyelet
Istenszékén 2022-ben –
Dósa László
4 XVI. Teleki Teljesítménytúra
14 Születésnap a Nagykőn –
Veres Ágnes
33 EKE-osztályok hírei
39 EKE-osztályok hírei
47 EKE-osztályok hírei

EKE-osztályok kedvenc túrái

- 5 Az EKE – Kolozsvár 1891 KEDVENC
TÚRÁJA – Kalotaszeg legmagasabb
őrszeme, a Vlegyásza –
Kismihály Boglárka

Nemesek nyomában

- 8 A dévai Bethlen-kastély (Magna Curia)
– Bicsok Zoltán

Historikum

- 10 Az Új-Guineába eljutott első magyar,
Fenichel Sámuel –
Dr. Polgárdy Géza

Hazajárás Erdélybe

- 12 Ezerarcú, érintetlen erdélyi tájakon –
Kenyeres Oszkár

Belföldi túra

- 16 A hegyek teteje még meglenne... –
Kocsis András

Gombák

- 19 A szegfűgombák nemzetsége –
Bélfenyéri Gábor

Környezetvédelem

- 20 A Tátrai Nemzeti Park –
Dr. Bartók Attila

Ökolábnyomok

- 23 Az aggyastán fák körüli mozgalmás
élet – Rész Katalin
25 Öreg házak új élete (6. rész) –
Ahol a bánatot is lejáratták –
Köllő Miklós

Borvizeink, gyógyvizeink

- 27 Herkulesfürdő – Jánosi Csaba

Külföldi túra

- 28 Képeslapok a nagyvilágból, 11.1. rész –
Szkander bég nyomában –
Dr. Kovács Lehel István
30 Meseszép Föld, 16. rész –
A száz vulkán szigetén – Deák László

Könyvbemutató

- 32 Tündérgert a hegyek között
32 A Kárpátok varázsa

Külföldi túra

- 34 Szatmáriak Európa négyezresein –
Keresztes Ágnes

Zárándoklat

- 36 Camino, ahol minden más és fölösleges
az összehasonlítás – Balázs Katalin

Csillagászat

- 38 Sztárban sztár: a Mars –
Molnár Zoltán

Rejtvény

- 45 Mormota-fejtőrő
46 Keresztrejtvény –
Galileo Galilei gondolata

TÁMOGATÓINK

Rangadó Európa játszóterein

**Dr. Kovács
Lehel István**

■ „A világ egyik legjobb dolga játszóté-
reket tervezni és építeni” – mondta Sán-
dor Tamás tájépítésmérnök, s talán nem
is sejtette, hogy megállapítása más érte-
lemben is kiemelt igazságot nyugtáz.

Az egyes országok mottóit, jelmonda-
tait olvasgatva akadt meg a szemem Svájc
„becenevén”, miszerint a kantonok orszá-
ga nem más, mint „Európa játszótere”.

A szóhasználat nagyon is ismerősnek
tűnt, hisz Erdély turistatörténetének ös-
szeállításakor már találkoztam vele, elol-

vastam Leslie Stephen híres könyvét, a *The Playground of Euro-
pe*-ot (Európa játszótere).

Az Alpine Club egyik alapítója és 1865-től 1868-ig elnöke, Sir
Leslie Stephen társával, James Bryce-szal 1866-ban megmász-
ta a Bucsecst, és 1871-ben ez a túra is megjelent Stephen híres
könyvében, a *The Playground of Europe*-ban, amely azonnal a
természetjárás és a hegymászás nagy klasszikusa lett.

Sir Leslie Stephen irodalmár és kritikus is volt, Virginia Woolf
apja, így könyve nemcsak a hegymászáshoz szükséges techni-
kai információkat tartalmazza, hanem olvasmányosan, műre-
mekként írja le például az erdélyi kalandokat.

Valóban, a hegyek Európa játszóterei. A zoltárok szerint
a hegy Isten teremtő hatalmának és erejének kifejezése: Isten,
amikor a hegyeket megteremtette, játszótéereket tervezett és
épített nekünk, természetjáróknak, hegymászóknak. A játszóté-
rek lényege a változatosság, a különböző játszóeszközök széles
választéka, a szórakozás, az élmények, s a hegyek kínálni tudják
mindezt varázslatos környezetben a bakancsos turistáknak.

Külön érdem az, hogy Erdély is Európa játszótérének ré-
sze, az erdélyi hegyeink is említésre méltók, sőt Stephen szé-
pen beszél a Retyezátról, a Fogarasi-havasokról, a Bucsecsről, a
Kelemen-havasokról, a Csalhóról. A 228. oldaltól a 262. oldalig
taglalja erdélyi túráit, s a könyvben Szeklerlandként emlegeti
Székelyföldet is.

A Helsingørban (Dánia) szeptember 29. – október 2. között
zajló ERA-közgyűlésen mutatták be az ERA ERASMUS+ prog-
ramja során kiadott *Waymarking in Europe (Turistajelzések Euró-
pában)* című könyvet, amely 34 európai ország 44 túraútvonal-
jelző rendszerének leírását tartalmazza, valamint egy áttekinthető
táblázatot az Európa-szerte található turistatáblákkal. A könyv
azoknak a természetjáróknak készült, akik Európa játszótéereit ki-
használva úgy döntöttek, hogy ismeretlen országban túráznának:
elgazdítást nyújt a turistajelzések olvasatához. Ebben a könyvben
is szerepel Erdély, helyük van itt az erdélyi turistajelzéseknek is.

1871–2022. Az első, s most a legújabb, Európát átfogó, ter-
mészetjárással foglalkozó két könyv 150 év távlatából említi Er-
délyt, az erdélyi hegyeket, az erdélyi tájakat, az erdélyi embe-
reket.

Mert Erdély része Európa játszótérének, az erdélyi hegyek
fenségesek, az erdélyi élmények magasztosak, az erdélyi táj va-
rázslatosan látványos.

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület országos vezetőségének nevé-
ben kívánom, hogy az elkövetkezendő 2023-as évünk is játéka-
l telj legyen, magunkba feledkezve játszunk Erdély és Európa
játszóterein, túrázzunk pompás hegyeinken, hasson át a termé-
szet minden csodája, derűje!

Boldog, békességes, természetjárásban gazdag új eszten-
dőt kívánunk! ■

1

2

3

Természetjárók napja Várfalván

„Hálás dolog olyan emberekkel együtt dolgozni sokak számára hasznos projekteken, akik nemcsak a maguk, hanem egész közösségek felemeléséért hoznak nem kevés áldozatot a munkájukkal.”

4

5

■ Egyetértünk Edmund Hillary hegymászóval, a Mount Everest első meghódítójával, és példával is meg tudjuk erősíteni a fenti szavak igazát, kiemelve, hogy milyen szerencsés az EKE, hogy a tagjai megértik és átértik az „együtt dolgozni egy közös cél érdekében” fontosságát. Az alig négy hónapja véget ért EKE Vándortábor után, ahol kb. 100 csíkszéki szervező egyhetes munkája nyomán sikerült gazdag tábori és túraprogrammal várni több mint 1000 természetjárót, ezúttal október első hétvégéjén a várfalvi EKE-Vár portáján vett részt önkéntes munkán az EKE negyvennégy tagja, hét tagszervezet képviselőiben, ugyanakkor voltak magyarországi résztvevők is.

Október 1-jén reggel kezdődtek a munkálatok. Az egyik csapatnak a gyergyói Ambrus József és András Zsolt (Zümi) vezetésével sikerült leszigetelni a közösségi ház emelete egy részét. Egy másik csapat a kertben, a faházikók mögött befejezte az új emésztőgödör kiásását és betonlapot öntött az új árnyékszék számára Orosz Miklós, Istvánffy Attila és Kardos Tibor irányításával. Időközben a villanszerelési munkálatokkal haladt Veres Márton és Veres Márton Zoltán. A hölgyeknek a gyümölcs összeszedése és a kerítés lefestése jutott feladatul.

A délelőtti folyamán természetismereti foglalkozást tartottak a kertben a NECC (Nature Education Community Center)

képviselői, Rész Katalin és Szabó Csilla. Várfalva, Kövend és Bágyon elemi iskoláiból összesen harmincöt diák tudhatott meg újabb érdekességeket a természet világából interaktív játékok és tevékenységek során. A gyerekeket Kolozsi Tünde és Szabó Enikő tanítónők kísérték el.

Másnap, október 2-án túrát szerveztünk a Torockói-menedence egy kevésbé ismert látványosságához, a Data-csúcsra (884 m), ahonnan gyönyörködhetünk a Kőközi-szoros szikláiban, a Nagyenyed felett emelkedő Pilis-csúcsban, a Bedellő vonulatában, illetve az egész torockói völgyben. A már sárguló erdő, a sok gomba és a bánáti sáfrány, no meg a jó társaság és Pajti kutya feledhetetlenné tette a kirándulást. Köszönet jár ezért a túravezetőknek, Lukács Józsefnek és Kardos Tibornak.

Támogatók: Kolozs Megye Tanácsa, a Communitas Alapítvány és az RMDSZ. ■

A közmunka résztvevői:

EKE Gyergyó: Ambrus József, Zsuzsi, Ákos és Réka, András Zsolt (Zümi) és Judit, Burján Attila, Nyisztor Miklós, Láposi József; EKE – Kolozsvár 1891: Ferenczi Júlia, Bozsoki Adrienn, Kismihály Boglárka, Boér Botond, Kabán Ferenc, Veres Márton, Márton Zoltán, Ágnes, Kende és Zsófia; EKE Torda: Istvánffy Attila és Katalin, Nagy Zoltán és Éva, Orosz Miklós és Annamária; EKE Marosvásárhely: Kardos Tibor, Kakucs Zsolt, Pál Csaba, Kerekes Pál Péter és Ibolya; EKE Szatmárnémeti: Szabó László és Tünde; EKE Dés: Kupa Rákhel és Luidort Panka; EKE Brassó: Szász Ágnes; NECC (Nature Education Community Center): Rész Katalin és Szabó Csilla; Szikra István és egri tanítványai; Árokszállás Balázs és Attila (Tápióság).

Veres Ágnes

FOTÓK: NAGY ZOLTÁN, NYISZTOR MIKLÓS, VERES ÁGNES

1. A vasárnapi jutalomkirándulás a Torockó melletti Data-csúcsra vezetett
2. A jókedv a közmunkák mindenkorai velejárója
3. Alapozási munkálatok
4. Az EKE-Vár kertjében természetismereti foglalkozáson vettek részt a várfalvi, kövendi és bágyoni gyerekek
5. A kerítés lefestése az egyike az időnként ismétlődő munkáknak
6. A torockói völgy a Data-csúcsról nézve

Fizessen elő az Erdélyi Gyopárra 2023-ra

Erdélyi előfizetőink figyelmébe

Előfizetési díj egy évre, 6 lapszámra (postai díjjal együtt):

- átutalás esetén: 69 lej
- bankban történő készpénzbefizetés esetén: 79 lej

Kérjük, az előfizetés díját a következő bankszámlára juttassa el:

Asociația Societatea Carpatină Ardeleană – Erdélyi Kárpát-Egyesület
ING Bank N.V. Amsterdam – Sucursala București
Bankszámla száma: RO74 INGB 0000 9999 0316 7890
Adószám (cod fiscal): 4960082
Megjegyzés: „Abonament revista *Erdélyi Gyopár* 2023”

Magyarországi előfizetőink figyelmébe

Előfizetési díj egy évre, 6 lapszámra (postai díjjal együtt, Erdélyből postázva):

- átutalás esetén: 6900 forint
- bankban történő készpénzbefizetés esetén: 7400 forint

Kérjük, az előfizetés díját a következő magyarországi bankszámlára juttassa el:

Erdélyi Kárpát-Egyesület – Unicredit Bank
Bankszámla száma: 10918001-00000027-75640007
Megjegyzés: „Erdélyi Gyopár előfizetés 2023”

Az átutalás tárgyaként kérjük feltüntetni nevüket, postai és e-mail címüket, ugyanakkor kérjük ezen adatokat az elofizetes@eke.ro címre is elküldeni.

Indulás a Teleki Teljesítménytúrán
FOTÓ: VITA ERZSÉBET

XVI. Teleki Teljesítménytúra

■ Idén nagy fába vágtuk a fejszénket, és a jól megszokott, ismert terepet, Görgényüvegcsűr környékét lecseréltük Szóvátára. A 2019-es EKE Vándortábor helyszínét annyira megszerettük, hogy a Teleki Teljesítménytúrát is áthelyeztük ide, így szeptember 24-én ismét ekécek és szimpatizánsaik népesítették be a táborban is használt épületegyüttest. A négy útvonalon 153 résztvevő indult, akik a fűdőváros temérdek szálláslehetősége közül válogathattak igényeiknek megfelelően. Túrájukat 42 szervező biztosította.

A szervezők fő bázisa az Outward Bound Ifjúsági Központ volt, innen indultak és ide érkeztek a meghirdetett túrák. A regisztráció számára a vándortábor alkalmával is regisztrációként használt „istálló” szolgált, de ezúttal semmi sem emlékeztetett a tábori nagy melegre.

Talán a helyszínváltogatás, talán az elmúlt időszak esőzése miatt a 30 km-es

kerékpáros távra kevesen, mindössze tízen vállalkoztak. A helyenkénti mély sár miatt az utolsó pillanatban kénytelenek voltunk módosítani ennek útvonalát, ezért sajnos több része került aszfaltzott útra. A 45 km-es maraton, valamint a 25 km-es félmaraton távokat két-két bátor versenyző szaladta le.

A 45 km-es útvonal felvezetett a Görgényi-havasok legmagasabb pontjára, az 1776 méteres Nagy-Mező-havas tetejére, ahol néhány nappal a rendezvény előtt lehavazott, és az alacsony hőmérsékletnek köszönhetően a hó megmaradt. A vékonyka hóréteg elriasztott több gyalogost is, nemcsak a szaladók jelentős részét, így csupán öten vállalkoztak végigjárására, és mindnyájan dobogósak lettek.

A 10 km-es gyalogos táv már népszerűbbnek bizonyult, ezen többek közt volt két néhány hónapos kisbaba is, akik természetesen nem saját lábukon járták le

a távot, de volt két 3 év körüli totyogó is, akik már ügyesen legyalogolták a táv jó részét.

Mint minden évben, most is nagy sikere volt a vezetett túrának, idén a résztvevőknek közel fele választotta a nyugodtabb sétát a térkép vagy a GPS-track böngészése helyett. Nagy valószínűséggel a helyszínváltogatás is hozzájárult a vezetett túra népszerűségéhez.

Mint általában, ezúttal is a 25 km-es gyalogos táv bizonyult a legnépesebbnek, ezen ötvenegy résztvevő indult. Az előző napok bő csapadékos időjárása ellenére a túra napján az égiek velünk tartottak és habár borongós, hűvös maradt az idő, az eső elkerült minket.

A hagyományos gulyásparti az új helyszínen sem maradhatott el, a megszokott konyhatündércsapat önkéntesei finom gulyással várták a megfáradt, de egy aktív nap élményeivel töltekezett résztvevőket. A támogatók jóvoltából a különböző útvonalakról elsőnek érkezettek díjakban részesültek. A teljesítménytúra biztonságát a Maros megyei Hegyimentő Szolgálat munkatársai szavatolták, akiknek ezúttal köszönetünket fejezzük ki, akár csak a teljesítménytúra helyszínét biztosító Outward Bound Ifjúsági Központnak, valamint a többi támogatónak: Outland, Bicycool és a Maros Megyei Tanács. A díjazottak névsora megtekinthető honlapunkon: <https://teleki.ekemvh.ro/>

EKE Marosvásárhely

■ A 2022-es év folyamán az Istenszéke Természetvédelmi Terület felügyeletében május közepétől kezdődően október végéig 16 marosvásárhelyi EKE-tag vett részt.

Istenszéke önkéntes védnökei a Maros megyei Hegyimentő Szolgálat tizenegy tagjával közösen összesen 57 hétvégi szolgálati napot töltöttek fenn a természetvédelmi területen. Ezek a hétvégi napokon 2240 túrázó látogatott Istenszéke-re.

Az eltelt hét felügyeleti év eredményének tekinthetjük, hogy a látogatók megszokták a természetvédelmi felügyelők jelenlétét, így idén a látogatóknak csupán 0,45 százaléka próbálkozott a természetvédelmi törvények és az Istenszéke Természetvédelmi Terület látogatási szabályzatának áthágásával. Az idei kihágásokat az off-road járművekkel történő közlekedés, a szemét felhagyása és a fésűs áfonyabegyűjtések képezték.

A legtöbb kiránduló és túrázó a júniusi és az októberi hétvégeken látogatott Istenszéke-re. Júniusban 660, októberben pedig 870 személy látogatott a védett területre.

Júniusban a sok látogató jelenléte a II. Istenszéki Maraton megszervezésének és a szokatlanul száraz időjárásnak volt az eredménye. Az októberi magas létszám a megszokott volt a meleg színekre színeződött erdők és az októberi szép időjárásnak köszönhetően.

Zajosabbak voltak a nyári hétvégék az eddigieknél idefent, mert heteken keresztül anyamedve tanyázott két boccsal a központi tisztás közelében, gyakran látták őket a felügyelők és a kirándulók is egyaránt. Emiatt sokszor túlságosan is hangosak voltak a nagyobb létszámú csoportok, és az is előfordult, hogy a medvéket a szembe jövő túrázók elé zavarták.

A legjelentősebb változás, ami az idén történt a természetvédelmi területen, az erőteljes szűtamadás miatt kiszáradt fenyőfák kitermelése és elszállítása volt.

A környezetvédelmi hivatalok engedélyével történt fakitermelés csúnya nyomokat hagyott a természetvédelmi területen, de nagy valószínűséggel a következő pár évben a növényvilág regenerálódik, és a további szigorú felügyelet eredményeként ezen nyomok legnagyobb része eltűnik majd.

Az istenszéki természetvédelmi felügyeletet az idén is a marosvásárhelyi PC House támogatta. (Dósa László)

FOTÓ: DÓSA LÁSZLÓ

Az EKE – Kolozsvár 1891 KEDVENC TÚRÁJA

Kalotaszeg legmagasabb "ország", a Vlegyásza

■ Talán senkinek sem kell bemutatnom a Vlegyásza-hegységet, Kalotaszeg őrszemét, amely számos turistaútvonalával és megannyi természeti szépségével hívogatja a kalandorlelkű vándort. Kalotaszeg egyik legjelentősebb turisztikai célpontja minden évszakban várja a túrázókat, hogy felfedezzék vadregényes tájait, csodás magaslatait, festői szépségű sziklafalait, a Fehér-köveket és mesebeli zuhatagát, a Havasrekettyei-vízesést. Tavasszal az olvadó hó alól lilán virító krókusz-mezőivel hívogat, nyáron a domboldalakat betérítő ízletes áfonyájával és a turistaösvények mellett bujdosó szamócájával, ősszel a színesbe öltözött lombhullatóival, télen pedig fehér köntösének ragyogásával várja a túrázókat. Habár laposan elterülő, 1836 m-es csúcsával nem kerülhetett be a romániai 2000-esek toplistájába, nem szabad alábecsülnünk, hiszen egy hosszabb túra alkalmával még a tapasztalt izmokat is rendesen megdolgozza. A kolozsvári EKE évente többször is szervez ide gyalogos túrát, emellett a 2019-ben debütáló Bánffy Miklós Emlék-és Teljesítménytúra hosszú gyalogos változatai is itt haladnak keresztül.

Útvonal: Havasrogoz – Vlegyásza menedékház – Vlegyásza-csúcs (1836 m) – Fehér-kövek – Havasrekettyei (Rekiceli / Menyasszony fátyla)-vízesés – Stanciu-tisztás

Táv: 18 km

Teljes szintemelkedés: 1068 m

Teljes szintereszkedés: 1056 m

Menetidő (pihenőkkel együtt): 8–9 óra

Ajánlott felszerelés: túrabakancs, túrabot, kulacs (a menedékháznál újra lehet tölteni), esőköpeny

Kinek ajánlott: közepes nehézségű túra, ezért jó edzésben levő túrázóknak ajánljuk

Látnivalók: A túra főbb látnivalói a Vlegyásza-csúcs a meteorológiai állomással együtt, ahonnan gyönyörű kilátás nyílik a Bihar-hegység vonulatára, annak legmagasabb csúcsára, a Nagy-Biharra (1849 m), továbbá a Bocásza jellegzetes kettős csúcsára (1792 m), a Dregán-völgyi víztározó egy részére, a Vlegyásza előhegységére, a Kőhegyre a Tomordok-csúccsal (1150 m), valamint a Mikó-havasra (1640 m) és a Néma-havasra (1589 m). Ezenkívül a Fehér-kövek vakító fehér, meredek sziklafalaival és a híres Havasrekettyei-vízesés kecsesen aláhulló vízuhatagával is túránk látványosságaihoz tartozik, akár csak az impozáns Sasbérc-kilátó, amelyet most csak letről fogunk megcsodálni.

A hegységet egyes írások a Bihar-hegység részeként említik, önálló masszívum mivoltának köszönhetően viszont legtöbbször különálló hegységként tekintenek rá. Született kalotaszegiként én mindenképp külön hegységként ismerem el, hiszen a mi oltalmazó, védelmező hegyünk páratlan szépsége mellett, amellyel minden adandó alkalommal elbűvöl, nagy fagyoktól és erős viharoktól is számtalanszor megvédett már minket. Éppen ezért sokan (főként magyarországi túratársaink) Vigyázóként emlegetik, de a Kalota-havas elnevezéssel is találkozhatunk egyes turistakalauzokban.

A Vlegyásza-tömb egy hatalmas vulkáni képződmény, amely a legkésőbbi mezozoikum, sőt neozoikum harmadidőszakában keletkezett és „alig” 60 millió éves, amint azt Pálczér János, néhai kolozsvári EKE-tagtársunk *Bihar-Vlegyásza-hegység* című turisztikai kalauzában olvashatjuk. Szerinte kialakulásának jellegzetességeivel magyarázhatók nehézkes, meredek, de egyenletes emelkedői. Az újkor tengerszintje, továbbá az erózió koptatásának eredményeként a tömb ma lapos, nagy kiterjedésű gerinc 1600–1800 m-es magassággal.

FOTÓ: KISMIHÁLY BOGLÁRKA

A Fehér-kövek megunhatatlan látványa

A vizei mélyre vájt, meredek falak között futnak, látványos víz-eséseket hozva létre, mint például a Havasrekettyei-vízesés. Északon a Sebes-Körös határolja, keleten a Kis-Szamos, délen az Aranyos, nyugaton pedig a Fekete-Körös. Amennyiben szeretnénk akár egy teljes hétvégét eltölteni a környéken, hogy több útvonalat is felfedezzünk, számos településen találunk szálláslehetőséget: Kalotaszentkirály-Zentelkén, Székelyjón, Havasrogozon, Havasrekettyén, de akár az 1400 m magasságban levő Vlegyásza menedékházban is megszállhatunk.

Túránk kiindulópontja Havasrogoz (Rogojel), célpontja pedig Havasrekettye (Răchițele), tehát nem körtúráról van szó, ezért ha több autóval kelünk útra, legalább az egyik járművet érdemes reggel a Havasrekettyei-vízeséshez közeli Stanciu-tisztáson hagyni, hogy a túra végén lehessen megoldani az utazási logisztikát. A megadott QR-kód beolvasásával a kolozsvári EKE weboldaláról letölthetjük a túra digitális nyomvonalát, így Havasrogozra érve könnyedén megtaláljuk a kiindulópontot: egy régi, rendszerváltás előtti épület, amelyben jelenleg üzlet működik. A tőle balra levő, szélesebb placon leparkolhatjuk autóinkat és nekivághatunk az előttünk álló 18 km-es útvonalnak.

A menedékházig vezető 3,1 km hosszú úton 490 m folyamatos emelkedés vár ránk, mindeközben a kék sáv jelzést fogjuk követni. Eleinte a dimbes-dombos falu elszórt házai között haladunk, ahol az utca csendjét csak a turistákat megugató kutyák verik fel, majd magányos fenyők társaságában kaptatunk a havasi legelő emelkedőjén. A fásztó mászás közben néha ne felejtünk el megállni és visszanezve gyönyörködni az egyre távolodó falu idilli látványában.

Ha a digitális nyomvonal néha letér a kék sáv jelzésről, nem kell megijednünk, hiszen az útvonalak párhuzamosan haladnak, és nemsokára ismét feltűnik előttünk a jelzés.

Még egy kis mászás, és hamarosan megérkezünk az 1400 m-en levő Vlegyásza-menedékházhoz, utunk első állomásához, amelynek gazdája, Ioan és Cristina Potra (vagy ahogyan mi ismerjük őket, Ionaș és Iustina) év közben nemcsak szállással várják a túrázókat, hanem friss tehéntejel, rumos teával, vagy épp meleg csorbával is meg tudják vendégelni a természetjárókat. A forrásnál megtölthetjük kiüresedett kulacsainkat, a padokon megpihenve pedig gyönyörködhetünk a táj szépségében, majd kis szünet után folytathatjuk utunkat.

A menedékháztól továbbindulva a piros pont és kék háromszög jelzés párosát követve emelkedünk a soha meg nem valósult sífelvonó oszlopai mellett elhaladva. Tőlünk jobbra láthatjuk az egy-két éve elkészült makadám utat, ami éles kanyarokkal kígyózik felfelé, megkönnyítve az autós közlekedést a meteorológiai állomásnál dolgozók számára. Nagyjából 1,3 km-es távon 260 méternyi folyamatos emelkedő után a kék háromszög jelzés letér a Dregán-völgyi víztározó irányába, mi pedig folytatjuk utunkat a gerincen a piros pont jelzést követve a csúcs irányába.

Most már 1600 m fölött vagyunk, az erdőhatáron túl beléptünk a borókások birodalmába. Az előttünk lévő 2,1 km-es távon már csak 166 m-t emelkedünk, és kevesebb, mint

egyórai kellemes séta után meg is érkezünk a meteorológiai állomáshoz, utunk második megállójához. Itt hosszabb szünetet is tarthatunk, elfogyaszthatjuk tízórainkat, és tiszta időben gyönyörködhetünk a pazar kilátásban. Nyugatra a Dregán-völgyi víztározó déli csücskének egy része, délnyugatra a Boczásza-csúcs (Buteasa), délre a távolban a Nagy-Bihar-csúcs (Curcubăta Mare), ugyancsak délre a közelben a Mikó-havas (Micău) és a Néma-havas (Nimăiasa) csúcsa, keletre pedig a Vlegyásza előhegye, a Kőhegy tűnik fel előttünk a Hármaskősziklával (Horaiței) és a Tomordokkal (Bogdanului), valamint folytatásaként a Bocsi-hegy. Sajnos a Fehér-kövek pazar sziklafalait innen még nem láthatjuk, csak miután leereszkedünk a csúcsról.

Ösvényünk a meteorológiai állomás mögött halad tovább a piros pont jelzésen, majd a platón sétálva kevesebb mint 800 m után elérkezünk a hivatalosan megjelölt Vlegyásza-csúcs (1836 m), ahol elkészíthetjük a megszokott csúcsfotót. (A csúcsjelzés eredetileg az állomás területén volt, ám feltételezhetően az egyre növekvő turistaforgalom miatt átköltöztették a hasonló magasságú másik kúpra, hogy a túrázók ne sétáljanak be állandóan az állomás területére.)

Innentől kezdve következik a túra kellemes(ebb) része, a folyamatos ereszkedés, így a tempónkon is gyorsíthatunk, ha bírja a térdünk. A jelzőoszlopokat követve először csak mérsékelttel ereszkedünk a csupasz platón, majd kb. 1 km után fenyvesben folytatódik utunk, 600 m után pedig egy meredekebb ereszkedő következik az erdőben. 665 m táv és 155 m ereszkedés után elérkezünk ahhoz a ponthoz, ahol az útvonalunkba lentről belefut a sárga háromszög jelzés. Ha nagyon sietünk, választhatjuk ezt az utat, viszont ha nem szeretnénk elszalasztani a Fehér-kövek érintését, a piros pont jelzésen haladunk tovább egy erdei fakitermelő úton, nagyjából szintvonalon. 1,1 km után elérkezünk a Fehér-kövek sziklatömbjének széléhez, túránk harmadik állomásához, ahonnan ismét pazar kilátás nyílik az alattunk elterülő fenyvesekre. Innen több választási lehetőség is rendelkezésünkre áll. Amennyiben egy autóval érkezünk reggel, és mindenképp vissza kell jutnunk Havasrogozba, a kék sáv, kék pont és piros pont hármásával jelzett, 5,7 km hosszú erdei úton visszagyalogolhatunk a menedékházhoz, majd onnan le a faluba. Ha tapasztalt túratársakkal vagyunk jelen, bevállalhatjuk a szikla peremén haladó, sárga pont jelzésű, kissé veszélyesebb útvonalat, ami a sziklatömb másik oldalán meredekebben vezet le a völgybe. Ha viszont reggel sikerült megoldani az autós logisztikát, és a határainkat sem szeretnénk feszegetni, a harmadik lehetőséget választhatjuk, a kék ponttal jelzett makadámutat.

Miután kigyönyörködtük magunkat, indulhatunk is tovább a kék pont jelzésen. Kb. 200 m után balra, a fenyőfák között leválik egy másik sárga pont jelzésű út, ami tulajdonképpen a sziklaperemen haladó kőrút része, és a Fehér-kövek alatt vezet le a Száraz-völgyön (Valea Seacă) keresztül: ha itt meggondoljuk magunkat, ezt is választhatjuk, hiszen nagyon látványos útvonal, ám esős időben az első szakasza nehezekebb, mert

nagyobb, csúszós sziklákon kell egyensúlyozni. Ha maradunk a klasszikus változatnál, haladunk tovább egyenesen a makadámúton nagyjából szintvonalon. 1 km után utunkba fentről belefut az a sárga háromszög jelzés, amelyről fentebb már említést tettünk, innen pedig ezen haladunk lefelé egy széles havasi legelőn, élvezve a Fehér-kövek meredek sziklafalainak látványát. Nagyjából 750 m után megpillantunk egy itatót, ahol a friss forrásvízből ismét megtölthetjük kiüresedett kulacsainkat.

Innen még 750 m hosszú ereszkedés következik, egy utolsó pillantást vehetünk a virítóan fehér sziklafalakra, majd belépünk a fenyők birodalmába. 420 m után erdei ösvényünk beleereszkedik abba a fakitermelő útba, ahol a sárga pont jelzésű körút kezdődik. Ha ezt a jelzést választottuk volna a Fehér-köveknél, ugyanide érteztünk volna. Innen már egy kissé monotonabb rész következik, erdei úton haladunk kevés kilátással 2,9 km-t a Havasrekettyei-vízesésig. Egyetlen fő látványosságunk a Sasbérc-kilátó (Lespezi) lesz, amelyet letről csodálhatunk meg, ha elég szemfülesek vagyunk, ugyanakkor a táblát is látni fogjuk, amely azt a turistaösvényt jelzi, amely a kilátóra vezet fel.

Hamarosan megérkezünk a Havasrekettyei (Rekiceli / Menyasszony fátyla)-vízeséshez, túránk utolsó látványos állomásához, ahol a nemrég készült biztonságos hídról szemből is lefényképezhetjük a kecsesen aláhulló víztömeg csodáját. Nem is meglepő, hogy a látvány Bánffy Miklóst is megihlette, aki gyakran járta a havasokat és szerelmese volt a tájnak: „Minden mindig ugyanaz, mindig más és mégis azonos, a szem elkap egy-egy ilyen habrongyot, mely hullás közben átváltozik méretes cafattá, miközben más-más patyolat testvére odafönn megszületik ezernyi társával, kilövell szabadon, hogy ez is úgy hulljon le, enyhén, ahogy a madár száll és újra és újra és mindig és mindig folytonosan, soha meg nem szűnően...” (Talán kevesen tudják, de a Vlegyásza-hegység délkeleti oldalának jelentős része, kb. 5254 hektár 1903-ban a Bánffy-erdőbirtokhoz tartozott.)

A vízeséstől már csak egy rövid, 1,2 km-es séta vár ránk, és megérkezünk túránk célpontjához, a Stanciu-tisztáshoz, ahol bódésok várják az éhes, fáradt turistákat. ■

Kismihály Boglárka

1. Kilátás a gerincről Havasrogoz elszórt házaira, a Kőhegyre, a Bocsi-hegyre, valamint a Kalotaszegi-medencére
2. A Vlegyásza menedékház 1400 m-en
3. A Havasrekettyei (Rekiceli / Menyasszony fátyla)-vízesés
4. A távolban jobbra a Bocásza jellegzetes kettős csúcsa, balra pedig a meteorológiai állomás tűnik fel

1

A dévai Bethlen-kastély (Magna Curia)

A dévai Magna Curia kapcsán mindenekelőtt a névadó családról, az iktári Bethlenekről érdemes szót ejteni. Előnevüket egykori Temes vármegyei uradalmukról vették, amelyet 1552-ig, a török hódoltság kezdetéig birtokoltak. Ekkor a család a Keleti Magyar Királyságba (1570-től Erdélyi Fejedelemség) menekült, ahol 1576-ban megszerezték a marosillyei birtokot, és még három évszázadon át játszottak meghatározó szerepet.

2

3

4

■ A 15–16. század folyamán több szörényi bánt (Bethlen I. Domokos, I. Gergely, II. Gergely) is adó családnak két ága alakult ki. Bethlen (I.) Farkas (†1590) fejedelmi tanácsúr, a marosillyei birtokszerező és a szárhegyi Lázár Druzsiána házasságából született a család két legismertebb tagja: Bethlen (II.) Gábor (1580–1629) erdélyi fejedelem és Bethlen (III.) István (1584–1648) erdélyi kormányzó. A fejedelem gyermekei (Gábor, Mihály és egy ismeretlen nevű lány) kiskorukban meghaltak, így közvetlen leszármazottak hiányában unokaöccse, István pályáját egyengette nagy szeretettel. Utódlási ügyben a kormányzó sem volt sokkal szerencsésebb: három fia közül Gábor kisgyermekként halt meg, (IV.) István bihari főispán, váradi főkapitány és (III.) Péter hunyadi és máramarosi főispán megházasodott ugyan, de még apjuk életében, gyermektelenül hunytak el.

Bethlen (II.) Gergely szörényi bántól származott a család másik ága, és ez fennmaradt a 19. század közepéig. Iktári Bethlen (I.) Sámuel (†1767) és gyermekei, (IV.) Domokos, (II.) Sámuel és Katalin 1742-ben grófi címet szereztek Mária Terézia királynőtől. (II.) Sámuel unokájával, gr. Bethlen (V.) Domokos (1810–1866) császári és királyi kamarással, a Szent János-rend lovagjával azonban a család ezen ága is kihalt.¹

Az iktári Bethlenek Luxemburgi Zsigmondtól kapták címüket, melyben két egymással szemben álló hattyú (valójában vadlúd) látható, amint nyakukat nyilvánvessző üti át, annak emlékére, hogy a család egyik korai tagja, Bethlen (I.) János egy vadászat alkalmával egyetlen nyilvánvesszőjével két madarat talált el.² Ezt a címet használta Bethlen Gábor fejedelem, és ugyanazt erősítette meg Mária Terézia 1742. évi grófi diplomája is.

Déva és az itteni vár első írásos említése 1269-ből való „*castrum Dewa*” alakban.³ A királyi birtok a mindenkori erdélyi vajda használatában állt, így birtokolta Kán László, Újlaki Miklós, Hunyadi János, Báthori István és Zápolya János is. Úgy tűnik, hogy a vajdák már a 14. századtól kezdve nem a várban, hanem a Várhegy alatti udvarházban laktak, onnan keltezték ugyanis okleveleiket. Feltehetőleg ez az udvarház tekinthető a mai kastély egyik korai előzményének. A Magyar Királyság szétesését követően I. (Zápolya) János, majd özvegye, Jagelló Izabella királyné bírta a dévai uradalmat, a Zápolyák kihalása után pedig Báthori Zsigmond főkapitányának, Geszti Ferencnek adományozta. A Várhegy lábánál fekvő Geszti-udvarházban halt meg 1590-ben a főkapitány anyja, lekcsei Sulyok Zsófia, akinek faragott sírköve egyben az építmény első írásos említése is: „*in oppido Dewa, in curia filii sui Francisci, sub arce eiusdem sita*”.⁴ A sírkő a dévai református templomban van másodlagosan elhelyezve, a szentély északi falának egyik vakablakába illesztve látható.⁵

1603-ban itt tartott országgyűlést Giorgio Basta császári generális, majd három évvel később a birtok Bocskai István fejedelem kezére jutott, 1608-ban pedig Báthori Gábor fejedelem bizalmas tanácsadójának, iktári Bethlen Gábornak (1580–1629), akkori hunyadi főispánnak adományozta. A fejedelemmé lett Bethlen a maga során feleségének, nagykárolyi Károlyi Zsuzsannának (1588–1622) adta a dévai uradalmat, 1614-től kezdődően pedig – Giacomo Resti fejedelmi építész tervei alapján –

Diószegi István kolozsvári kőfaragó mesterrel dolgoztatott a *Magna Curia* átépítésén. A munkálatok 1621-ben zárultak le, ekkorra alakult ki az épület ma is látható szerkezete és készült el az udvarház címeres, emléktáblás faragott kőkapuja, melyet 1897-ben, a dévai Törvényszék építései bontottak le. A *Nagy Udvarház* a zárt épülettömbként épült 17. századi kastélyok legkorábbi példája. Sarokbástyái – melyek helyén a 18. századi építkezések eredményeként ma már sarokpavilonokat és rizalitokat találunk –, valamint a háromszögű záródású ablakok emlékeztetnek a fejedelemség korának erdélyi építészetre.⁶ Az udvarházként emlegetett épület több mint 30 helyiségével számos korabeli erdélyi kastélyt felülmúl.

A fejedelemasszony halálát követően Bethlen Gábor a kastélyt unokaöccsének, Bethlen István (1606–1632) bihari főispánnak, váradi főkapitánynak adományozta, aki 1628-tól itt lakott feleségével, rimaszécsi Széchy Máriával (1610–1679). Az utóbb „Murányi Vénusz”-ként elhíresült Széchy Mária 1640-ben eladta dévai birtokát I. Rákóczi György fejedelemnek és hazaköltözött a felső-magyarországi Murányba, majd hadadi gr. Wesselényi Ferenc, a későbbi nádor felesége lett. Ezt követően Déva fejedelmi birtok maradt, majd 1687-től kincstári jószág lett.⁷ A 18. század első felében a Bécsi Udvar több bizalmasa is, köztük gr. Stephan Steinville (†1720) erdélyi főhadparancsnok és Giulio Visconti (1667–1750), III. (Habsburg) Károly király felesége udvarmestere hasznbérllőként bírta az itteni birtokot.

A dévai uradalmat 1743-ban hallerkői gr. Haller János (1692–1755) erdélyi gubernátor vásárolta meg 60 ezer forintért, az ő idején, 1744–1746 között nyerte el az épület végleges formáját. Barokk tetőzet került a régi falakra és finom, barokkos díszet kapott a homlokzat. Ezen időszak építészeti emléke a gyönyörű, figurális gyámkövekre támaszkodó főhomlokzati erkély, mely valóságos plasztikai remekmű, valamint a baluszteres nagylépcső.⁸ A Konrad Hammer által tervezett barokk főhomlokzat harmonikusan olvasztja magába az előző épület háromszögű szemöldökkövekkel kialakított reneszánsz ablakkereteit.⁹ A nagyteremben Schuchbauer Antal kolozsvári szobrász remekműve, az 1740-es évek végén készített – eredetileg színes, napjainkban már fehérre meszelt – címeres kőkandalló emlékeztet a kastély barokk kori tulajdonosaira: a gubernátorra és harmadik feleségére, vargyasi Daniel Zsófiára (1711–1783). Központi elemként a gr. Haller–Daniel házassági címer szolgál, mely fölött a poraiból föléledő főnixmadár látszik, a kompozíciót pedig egy, már a párkányzaton álló, karmaival villámokat markoló sas alakja teszi teljessé, mely utóbbi elem Jupiter-ábrázolás.¹⁰ „*A legszebb s ugyanakkor a legrégebb s a legértékesebb erdélyi kandalló, mi maiglan is eredeti helyén áll*” – írja Biró József *Erdélyi kastélyok* című munkájában.¹¹

Daniel Zsófia halálát követően hosszantartó pereskedés vette kezdetét a Haller-örökösök és a kincstár között, melyből az utóbbi került ki győztesen. A 19. század vége felé a *Magna Curia* épületét Déva városa kapta meg, 1882-ben pedig a *Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat* rendezte be múzeumnak. 1934-től Hunyad Megyei Múzeumként (napjainkban A Dák és Római Civilizáció Múzeumaként) működik. A kastély 1996–2006 között teljes felújításon esett át. ■

Bicsok Zoltán

1 Bicsok Zoltán–Orbán Zsolt: „*Isten segedelmével udvaromat megépítettem...*”. *Történelmi családok kastélyai Erdélyben*. Gutenberg Kiadó. Csíkszereda, 2011. 173–174.

2 Bár a genealógiai és a heraldikai szakkönyvek jelentős része hattyúnak nevezi az iktári Bethlen család címerállatait, azok Bojti Veres Gáspár, Bethlen Gábor fejedelem udvari történetírója szerint vadludak.

3 Vistai András János: *Tekintő. Erdélyi helynévkönyv. Első kötet A–H*. 236. – https://web.archive.org/web/20110710231100/http://www.fatornyosfalunk.com/html/erdelyi_helynevkonyv.html

4 Nagy Iván: *Kisebb közlések*. In: *Magyar Történelmi Társulat*, XI. kötet. Pest, 1862. 240.

5 Szekeres Attila István: *Asszonyok a Magna Curia-ban*. In: *Kövek, sorsok, bánynak, emberek. Hunyad megyei riportutak*. MÜRE – Holnap Kiadó, 2017. 9–11.

6 Biró József: *Erdélyi kastélyok*. Új Idők Irodalmi Intézet (Singer és Wolfner) kiadása, Budapest, [1943]. 49.

7 Weisz Attila: *Déva, Magna Curia*. In: Kirizsán Imola et alii (szerk.): *Száz erdélyi műemlék*. Utilitas Kiadó. Kolozsvár, 2007. 106.

8 Biró József: *I. m.* 57.; Rados Jenő: *Magyar kastélyok*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1939. 34.

9 Kovács András: *Késő reneszánsz építészet Erdélyben 1541–1720*. Teleki László Alapítvány–Polis Könyviadó. Budapest–Kolozsvár, 2006. 166.

10 Szekeres Attila István: *I. m.* 17–18.

11 Biró József: *I. m.* 104.

Az Új-Guineába eljutott első magyar, Fenichel Sámuel

itt, e városban született – 1881-től annak a híres helyi Bethlen Kollégiumnak lett a diákja, melynek padjait korábban Kőrösi Csoma Sándor is koptatta. Aztán öt éven keresztül, 1886-ig Fenichel itt tanult. Az érdeklődését leginkább felkeltő földrajz és természetrajz tárgyából kapott osztályzatai általában kitűnőek. Gyakori látogatója a természetrajzi és régészeti múzeumnak, a könyvtárnak. Szívesen jár a Nagyenyed környéki erdőkbe is növényeket és apróbb állatokat gyűjteni.

A fennmaradt dokumentumokból kiderül, hogy enyedi tanárai közül többen is erős hatással voltak az ifjú Fenichel egyéniségének alakulására. Egyik tanárát, Elekes Károlyt vadásútjaira is szívesen elkísérte, s ezek során elleste tőle az állatpreparálás mesterfogásait. Fogarasi Albert tanára az utazási vágyat és a néprajz iránti érdeklődést oltotta belé. Csató János alispán házában az ornitológia iránt érdeklődőként talált barátságos fogadtatásra, s itt a madártömés műhelyitkait leste el. Legkedvesebb tanára azonban Herepei Károly (1817–1906) volt, aki a régészet iránt ébresztette fel érdeklődését, s nem csupán iskolai éve alatt kísérte figyelemmel életútját, de később, Fenichel új-guineai tartózkodása idején is állandó levelezésben állt vele.

Enyedi tanulmányait sajnós megszakítja, vélhetően családja gyakorlatias beállítottságának hatására. Az 1886–87-es tanévben beiratkozott a város vincellérképzőjébe. Korábbi növénygyűjtő szen-

vedélye újabb lendületet kapott, s mivel a gyógyszerészet is érdekelte, Gyergyótólgyesen egy gyógyszertertáiban lett gyakornok. De figyelmét ez sem kötötte le sokáig, háromnegyed év után – rövid időre – visszatért Nagyenyedre.

Ekkor már egyértelmű, hogy iskolai tanulmányait végleg befejezte. Az 1888-as év különös eseménye, hogy – mintegy „világot látni” – gyalogosan Bukarestbe indul. Az útja során írt *Gyalog utam* címet viselő, szerencsésen fennmaradt úti naplója egy határozott és céltudatos, a környező világot alaposan megfigyelő fiatalember képét tárja elénk. Tizenkét napig tartó gyalogútját követően érkezett meg Bukarestbe. Menten fel is kereste az itt élő Veress Endre (1868–1953) történészt, aki így emlékezett meg találkozásukról: „Július végén egy középtermetű, napbarnított arcú, szálkás bajuszánál fogva 25-26 éves kinézésű (de ennél sokkal ifjabb) magyar fiatalember keresett fel Bukarestben, tán mindjárt másnap, hogy oda érkezett. Az enyedi Kollégium egyik tanára ajánlotta hozzám, ahonnan gyalog jött ide, világot látni. Nagyon néztem rá e tiszteletet parancsoló kijelentésre, de őszinteséget és becsületességet sugárzó arca mutatta, hogy nem föllentés. Fenichel Samu volt.”

Munkához Grigore Tocilescu professzor, a bukaresti Nemzeti Múzeum régiségtárának vezetője juttatta. Három éven keresztül restaurátori és régészeti munkát végezhetett. Nyarait a

■ A tőlünk ugyancsak távol fekvő Új-Guineába az idők során eljutott magyar utazók közül hárman, Fenichel Sámuel (1868–1893), Bíró Lajos (1856–1931) és Molnár Mária (1886–1943) eredményeik alapján biztosan kiemelkednek. Közülük is az első, de fogalmazhatunk úgy is, hogy az Új-Guineába valaha eljutott legelső magyar Fenichel Sámuel volt.

Született 1868. augusztus 25-én, Erdély híres iskola városában, Nagyenyeden.

Szülei kereskedők voltak, akik hét gyermeket neveltek, köztük a másodikként született Sámuel, aki – ha már egyszer

4

5

dobrudzsai ásatások irányításával töltötte, s gyakran vadászott a Duna-deltában. Itt találkozott össze Albert Grübauer tehető müncheni ornitológussal, aki a környéken madártani megfigyeléseket végzett. Grübauer, látva újdonsült ismerőse preparátori tudását, felajánlotta Fenichelnek, hogy legyen tagja egy általa finanszírozott új-guineai kutató- és gyűjtőútnak. A világgjárásra vágyó fiatal magyar azonnal igent mondott, s hamarosan Münchenbe utazott, ahol néhány hét alatt összeállították az expedíció felszerelését. Aztán a hamburgi kikötőből indulva irány Új-Guinea. Hajóútvjáról tudósításokat küldött a *Közérdek* című enyedi lapnak. 1891 végén megérkeztek a sziget egyik északi kikötőjébe, az Astrolabe-öbölben fekvő Konstantinhafenbe. E sziget északkeleti része ekkor Német Új-Guinea néven a császári Németország gyarmata volt. A bázist Bongu pápua faluban, a Finisterra-hegységben alakították ki. Grübauer pár hónappal később betegségére és anyagi gondjaira hivatkozva hazautazott. Noha eredetileg az expedícióra 200 ezer márkát szánt, elutazásakor Fenichelnek mindössze 100 márkát hagyott. Az így cserbenhagyott kutató ennek ellenére, merész döntést hozva a szigeten maradt és folytatta a megkezdett munkát. A Magyar Nemzeti Múzeumtól kért és kapott anyagi támogatás

biztosította megélhetését. Még 14 hónapon keresztül tanulmányozta a sziget őshonos természeti körülményeit meg az elmaradott viszonyok között itt élő emberek mindennapjait. Továbbá madarakat, lepkéket, bogarakat és csigákat gyűjtött és preparált. Megtanulta a bennszülöttek nyelvét, s értékes néprajzi anyaggal gyarapította gyűjteményét, melynek nagy részét a Nemzeti Múzeumnak és az enyedi Bethlen Kollégiumnak küldte haza.

Szüleinek 1893. február 13-án írt – mint később kiderült, utolsó – jó hangulatú levelében reményekkel telten írt terveiről, meg a május-júniusra tervezett hazautazásáról. Erre azonban már nem került sor, mert március 6-án malária okozta lázba esett és kórházba kellett szállítani. Itt pedig már nem tudtak rajta segíteni, s március 12-én sárgaságban elhunyt. Mindössze 25 évet élt.

Az MTA 1895. február 9-én emlékülést rendezett tiszteletére, melyen Herman Ottó méltatta tudományos munkásságát és eredményeit. Az ekkor elhangzottak is ösztönözték Bíró Lajost, a jelen írásunk első soraiban már említett sikeres (és szerencsésebb) tudóst, hogy Új-Guineába utazzon, s folytassa a Fenichel által megkezdett tudományos munkát. Bíró felkereste és fényképen megörökítette elődje itteni sírját is, amely mellélkelten látható.

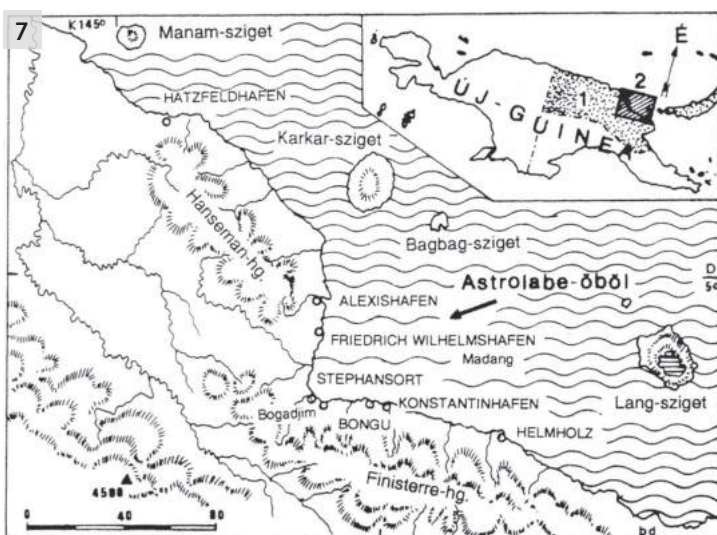

6

Amint annak az emléklakettnek a fényképe is, amely a helyi, Port-Moresby-i egyetem falán elhelyezve hirdeti Fenichel Sámuel emlékét. ■

Dr. Polgárdy Géza

1. Fenichel Sámuel (festmény)
2. Fenichel, a nagyenyedi diák (1893)
3. Nagyenyed, amikor Fenichel itt diákoskodott
4. Fenichel felvétele a bongu törzs néhány tagjáról
5. Fenichel és fényképezőgépe
6. Fenichel emléklakettje a Port-Moresby-i egyetem falán
7. Fenichel működési területe Új-Guineában (térkép)
8. Fenichel sírja (középen) a Stephansorti temetőben (BÍRÓ LAJOS FELVÉTELE)

7

8

Hazajárás Erdélybe Ezerarcú, érintetlen erdélyi tájakon

Kenyeres Oszkár
Hazajáró Egylet

■ A Morgó, vagy más néven Kecskeláb elkeskenyedő gerincére emelkedünk, lassan a felhőhatárba érünk. A köd különös játékot űz velünk: néha előkerülnek a szemközti gerincek, aztán egy pillanat múlva már se hírük, se hamvuk. Az igazi feketeleves magán a Toronyága csúcsán vár ránk kiadós eső formájában. Mégsem csüggedünk, a kitűzött célunkat teljesítettük, itt állunk az 1930 méter magas csúcson, ahogyan itt állt Soós Bernát Zoltán is 1944-ben. Benyomásait meg is örököltette az utókor számára: „A lélek örvend itt, a lélek sejti meg a hegyek merész vonalaiban, az erdők fenségében, a napsugárban a fölénk atyai szeretettel hajló végtelen Jóságot és Szeretetet. A lélek eme öntudatra ébredése valósággal csodát visz végbe az embereken. A fáradt, fásult városlakók arca megneemesedik, megszépül. Lehull róluk a mindennapi élet rabbillincse, s boldogan eszmélnek föl jobbik énükre: a lélekre.”

Aztán másnap a Sárkány csúcsán már verőfényes napsütésben éltük újra ezt a csodát, és tekintettünk szét a Borsa forrásvidékén. Ide álmodtak téli olimpiát elődeink, aztán végül maradt a bányászat, és maradtak azok a magyarok, akiknek éppen a turizmus és a természet rehabilitációja utáni Máramaros lehet a kitörési pont.

Érintetlen tájakkal a Radnai-havasok déli oldalán, Beszterce-Naszódban is találkoztunk, ahol már a következő filmünket készítettük 2019 májusában. A Borgói-hegység még mindig viszonylag feltáratlan, háborítatlan vidékét jártuk be, amely mintha csak a tömegturizmust megunó túrázókra várna. A forgalmas kárpáti átjáróról, a Borgói-hágóból ereszkedtünk le az Ilva és a Les völgyébe, majd meghódítottuk a hegység legmagasabb pontját, a Nagy-Henyét. Ma már sem vármegye, sem szász nincs, de itt vannak még azok a magyarok, akik őrzik Árpád vezér, Károly Róbert, Mátyás király és Bem apó emlékét.

Beszterce-Naszód erős „magyar szigeteit” a Mezőség keleti szélén, a Sajó völgyében találhatjuk. Központjuk az a Beszterce, ahol a szórványlét minden bánatával és örömeivel találkozunk: miközben aggódva intettünk búcsút egy lassan múltba vesző magyar világnak, alkalmunk volt kezét rázni a reményt keltő jövővel is.

Keresztúr fiúszék – nem is biztos, hogy van-e még valaki, aki így nevezi Székelykeresztúr környékét, de a Hazajáró szereti lapozgatni a históriás könyveket, és bizony ott az áll, hogy régen ekként hívták a vidéket, utazásunk következő állomását. Orbán Balázs Székely Partiumnak is nevezte a Kis- és a Nagy-Küküllő közti tájat, amelynek zegzugos völgyeiben jól megöregedett székely falvak várják vissza munka után csángált fiaikat. Várják őket a protestáns templomok is, mert valahogy úgy alakult errefelé, hogy minden faluban mindjárt van egy református, és van egy unitárius istenháza is. Érdekes, hogy a Nagy-Küküllőbe igyekvő Kedei-, Gagy- és Solymosi-völgyben nem percmemberek, hanem Isten szolgái, agilis és karakteres lelkészek a korunk hősei, akik jó példával elől járva vezetik gyülekezeteiket. Ahogy Háromszéken a Kökösi-híd egy ikonikus kapu Székelyföld és az egykor szászok, most már románok lakta vidék határán, úgy itt Újszékely is két világot választ el egymástól. Bár a régi házak arculata tükrözi a szász hatást, de Segesvár felől érkező az evangélikus erődtplomokat egy csapásra felváltják a fehérre meszelt unitárius és református templomok.

Van még egy párhuzam Kökösi és Újszékely között: Háromszéken Gábor Áron, míg Keresztúrszéken Petőfi Sándor indult utolsó csatájába 1849 júliusában. Keresztúrszék központjában, Székelykeresztúron ma is nagy becsben tartják legnagyobb költőnk emlékét, de így van ez Segesváron és Fehéregyházán is, így nem meglepő, hogy a Keresztúrszéket és Segesvárszéket bemutató két film között éppen Petőfi volt a kapocs. ■

Visói-havasok

■ „Hegyeinkben aranybánya, és mi koldulunk házról házra.” (Sylvester Lajos)
 Felhagyott külszíni fejtések, gátszakadással fenyegető zagytározók, ciánmérgezte patakok és fantomblokkok mint az osztályharcos proletárdiktatúra által csúcsra járatott, majd felhagyott ércbányászat hagyatékai. Egy szinttel feljebb, a néhol szinte járhatatlan hegygerinceken már a transzhumansz pásztorkodás utolsó képviselői: kevés vidéken állnak olyan éles kontrasztban egymással az érintetlen természeti környezet és a bányászat marta tájsebek, mint a Máramarosi-havasok délkeleti csücskében. Ez a peremhelyzete és elzártsága őrizte meg a Visói-havasokat Közép-Kelet-Európa egyik legérintetlenebb vadonjának. És ahogy a természet lassan újra magára talál, a turizmus segítségével úgy ébredhet újra a magyarság is idefent a Toronyága alatt. A 2019 májusában forgatott filmünk visszanezhető a YouTube videomegosztón a *Visói-havasok 3. – A Toronyága lábától a Sárkány fejéig* címen.

FOTÓ: HAZAJÁRÓ EGYLET

A Les völgye

Borgói-hegység

■ „Beszterce-Naszódmegyét az 1876-iki megyerendezéskor kerekítették ki Beszterce és Naszód vidékéből, melyek a régi Erdély északnyugati hegyes sarkát foglalták el. A Nagy-Szamos és Beszterce folyó között a Borgói-hegycsoport gyönyörű alakú csúcsai és fenyvesekkel borított hegysorai vonnak határt Bukovina felé. E hegycsoport délen a Beszterce várostól alig egy órányira fekvő Henyulban, régi magyar nevén Fekete bérce végződik.” (Csernátó Gyula, 1901)

Történelmi hazánk egyik leghegyesebb vármegyéje szépen ki is virágzott. Aztán a Királyságot elsodorta az ár, a szászok elmentek, a régi rend felbomlott. Csak a hegyek maradtak háborítatlanul: északi, gyéren lakott vidékén a kristályos alapú, vulkáni emlékeket is őrző Borgói-hegység. Ám az Erdélyi-medence felé nyíló völgyekben nyílnak még magyar virágok, élnek még a közösségek, akik Árpád óta lakják ezt a tájat. Az itt készített filmet *Borgói-hegység – Beszterce vidékén* címmel lehet megtalálni a YouTube videomegosztón.

Keresztúrszék

■ „Oly engedékeny, lágy e tájk. Látó embernek belső látása van. És itt látó ember csak az lehet, aki ezen a földön született, a Székely Partiumban. Orbán Balázs nevezte el a két Küküllő vízválasztóján, zsákvölgyek fejében elbújt tucatnyi falut, azokat, amelyeket Isten, házsártos pillanatában, a háta mögé hajigált. Még ma is érintetlen, szűz terület ez, az ipari civilizáció mocska ide nem tudott behatolni.” (Hegedűs Imre János: *Székely partium*, 2013)

Ugyan nem itt születünk, de nemcsak nézni, hanem látni is szeretnénk volna ezt a dimbes-dombos tájkot. Udvarhelyszék Kis- és Nagy-Küküllő közti fiúszékét, Keresztúrszéket, amelynek zezugos völgyeibe hajigált protestáns székely falvaiban maradtak a látók, akik nem távoli, idegen vidékeken képzelik el boldogulásukat. Székelyföld nyugati kapujának ez a csendes tájéka képes röghöz kötni az ide születettet, de elvarázsolni a messziről jött látogatót is. A filmet a YouTube-on lehet megnézni a *Keresztúrszék – A Küküllő menti dombok között* címen.

Lóháton Keresztúrszéken

Úton a Sárkányra

Születésnap a Nagykőn

■ 1995-ben jártam először a Nagy-kőhavason, a malomdomboki IV. EKE Vándortábor alkalmával, amikor csak a 240-et érte el a táborozók száma. Már akkor lenyűgözött vadságával, egyediségével, mint hajdan Reményik Sándort, akit itt járta ihletett *Találkoztam a Szabadsággal* című verse megírására.

„A Nagykőhavas mentem én át /
És találkoztam fent a Szabadsággal.
Ment nagy léptekkel: világ száműzötte, /
Fenyőszag tömjénezett körülötte.
Kalapján virított a sziklarózsa, /
Vissza se nézett a völgybe alóla. (...)
A hátizsákja telve ezerjóval, /
Ezerjóval, embernek nem valóval.
Fütyölt. Visszhangjaként víg füttyszavának /
Túlvilági viharok orgonáltak.”

Akkoriban a Hétlétrák-kanyonban elvéve láttunk túrázókat, kuriózumszámba ment a több tíz EKE-tábori résztvevő. Ekkor ismertem meg Kovács Attilát, aki egyik lelkes szervezője és túravezetője volt a tábornak. Sokéves EKE-tevékenysége után 2002-ben részt vállalt a négyfalusi EKE önálló szervezetként való bejegyzésében, és elnöksége alatt a négyfalusiak elhatározták, hogy a Csűrű mezején felépítenek az 1990-ben leégett menedékház helyett egy újat, a megnövekedett turistaforgalom kiszolgálása érdekében.

Az avatásra 2004. május 14-én került sor (részletek az *Erdélyi Gyopár* 2004/3. számában), azóta üzemelteti a menedékházat Kovács Attila és párja, Pásztori Anna Mária.

Az elmúlt 18 év alatt sok minden megváltozott. A Hétlétrák lépcsői alatt immár százak várják sorukat, hogy bepillantást nyerhessenek a kanyon titkaiba, de az utolsó létrát elhagyva már csak mi haladunk felfelé, a menedékházhoz, a többiek visszafordulnak a kanyon aljába, jobb kéz felől megkerülve azt az erdei ösvényen.

A házhoz felérkezve itt is szembetűnő a változás. A megfáradt túrázókat jó kedvre deríti a tornácról lecsüngő piros muskátli, no meg a kőből kirakott gyönyörű gyopár az ablakon. Úgy érezzük magunkat, mintha egy osztrák menedékházba csöppentünk volna, árad a jókedv, mindenütt turistatárgyak. Van itt

7

8

régi siléc, hágóvas, kolomp, fényképen felismerhetjük a nagy turistát, Lehmann Károlyt, de miniatűrben láthatunk egy teljes kabinos kötélpályát is az ebédlőben kifüggesztve. Ragyog a tisztaságtól a hely, látszik a női kéz nyoma, a konyha olyan, mint egy patika.

Anikó, a brassói Áprily Lajos Gimnázium tanára vakációban és hétvégeken itt tölti szabadidejét, és biza megesik, hogy Attila távollétekor éjszaka csak Amazon kutyával kettesben őrzi a házat. Nem fél, mert nincs mitől – mondja. Hát nem sok nő vállalna hasonló feladatot. Bár 19 ágy várja itt a turistákat, a vírusjárvány miatt 2020 tavasza óta – és egyelőre még mindig – nem fogadnak szállóvendéget. De annál többen ejtik útjukba a helyet. Az erre többször járók már tudják, hogy isteni finom itt a tárkonyos paszulyleves zöldhagymával, a kekszszalámi, de kapható itt forró csoki, tea, üdítő, kávé, forralt bor és csokoládé is. Az élelmiszert és a szükséges

FOTÓ: KOVÁCS ATTILA, VERES ÁGNES

1. EKE-menedékház a Csűrű mezején
2. Kovács Attila Amazonnal
3. Muskátlis, takaros kis menedékház fogadja a túrázót
4. Az Írott-kő (balra)
5. A menedékház gyakori vendége
6. A gondnokok hűséges társai a csacsik
7. Tavirózsa pompázik a ház melletti tavacskában
8. A menedékház belseje túratárgyakat bemutató múzeumnak is beillik
9. A csúszópálya átvezet a patak felett is

anyagokat motorizáltan szállítják fel, de néha a szamarakat is igénybe veszik. A vízellátás télen-nyáron biztosított, a lenti forrástól egy 30 méter hosszú föld alatti csövön jön fel a víz a fenti, 750 literes tartályba, innen pedig le a konyhába. Három hónapig tartott ennek a kiépítése, és szerencsére a nagy hó sem tud kifogni a rendszeren. Köz munkában készültek el ottjártunk után a kinti asztalok és padok is. És ez még nem minden: látott-e már a kedves olvasó 1635 m magasságban gyönyörű zöldhagymát? Mert itt az is terem. Sőt, a mesterséges tavacskában pompás tavirózsa bontogatja szirmait.

A kutyán kívül Attilának van egy róka barátja is, amely néha meglátogatja – kezdi megszokni az embert, elég közel merészkedik hozzá.

9

A Hétlétrákon keresztül is fel lehet jutni a menedékházhoz

Pár éve megtámadta a menedékházat a könnyező házigomba, ki kellett cserélni a teljes faanyagot, de ezt is sikerült megoldani önkéntes munkával. Folyamatosan nyitva tartanak, a megfáradt túrázó számát arra, hogy betérhet ide egy forró teára, egy kedves szóra. Attilának szeretnének vásárolni egy újabb motoros eszközt, csak előbb legyenek meg hozzá az anyagiak. Visszatérve a kirándulásunkra, teljesen véletlenül csöppentünk a Nagyköre pont augusztus 24-én, két kisinyovi és egy németországi társunkkal egyetemben. A különbség közöttünk csak annyi volt, hogy ők tudták, hogy aznap van az Attila születésnapja. Együtt sétáltunk ki a Nagy-kőhavas csúcsára (1843 m), majd onnan nem a megszokott útvonalon, vadregényes sziklák és színpompás

virágok között tértünk vissza a menedékházhoz, érintve az Írott-követ és a Csűrőkő kapuját.

A Malomdombokhoz a családi úton, majd a Medvék szakadékán keresztül ereszkedtünk le, azzal a szándékkal, hogy kipróbáljuk a gyerekekkel a mintegy 3 km-nyi csúszópályát, ám mivel azt csak 16 éves kor felett lehet használni, eldöntöttük, hogy pár év múlva visszatérünk ide. Egy csúszás ára: 100 lej, nyitvatartás: 10.00–16.30 óra között. A pályákat fák között alakították ki úgy, hogy a Hétlétrák-vízesés aljától a Malomdombokig le lehet csúszni a sodronyokon, gyalog csak egyik fától a másikig kell átmenni, hogy átváltunk egyik kötélpályáról a másikra.

Attilának és Anikónak köszönjük a szívvel jövő vendéglátást, és egy régi film címét parafrázálva, Jövőre veletek ugyanitt, de akkor majd tortával és pezsgővel. ■

Veres Ágnes

■ A Nagy-kőhavas – hosszabb-rövidebb ideig tartó megszakításokkal – 1884 óta voltak menedékházak. Az első korszerűbb menedékházat 1910. július 3-án avatták 400 turista jelenlétében. Ez a ház 1916. augusztus 30-án teljesen leégett.

Az EKE Brassói Osztálya által indított, majd az utóda, az 1927 nyarán megalakult Brassói Turista Egyesület által folytatott nagyszabású akció nyomán, 1928-ban egy újabb faház épült, majd két év múlva – 2000 turista jelenlétében – 1930. augusztus 10-én felavatták az akkori Erdély legmodernebb turistaházát, amely 1990-ig állt, akkor ismeretlen okok miatt leégett.

A Hétlétrák-vízesés

■ A Hétlétrák vagy a Hétlétra-vízesés egy egyedülálló természeti látványosság Brassó megyében, a Nagy-kőhavas: hét vízesést alakított itt ki a mészkösziklában a Csűrőkőárka-patak egy 160 méter hosszú szurdokban, 58 méter szintkülönbségen. Az ország egyik leglátogatottabb túrahelye, nyáron több százan is felkeresik naponta. A belépő ára felnőtteknek 10 lej, gyerekeknek 5 lej.

A hegyek teteje még meglenne...

■ Amikor nyolcvanhatban tinédzserként először jártam az Egyes-kőnél, elkápráztatott az áttekinthetetlen rengeteg erdő varázslatos világa. Aztán még mintegy tizenöt-húsz évvel ezelőtt is a hegylábaknál kezdődő, érintetlen természetben kanyargott a „kőhöz” vezető keskeny ösvény. A hatalmas fenyők s a dús aljnövényzet közül alig láttunk ki, valósággal lestük az alkalmas helyeket, ahonnan valamivel távolabbra tekinthetünk, megcsodálva a Kovács pataka völgyét vagy a szemközti meredező Őcsém-tető fehér szikláját az Őrdögmalom kőgorgetegével. Évek hosszú során az Egyes-kőhöz, az Őcsém-tetőre vagy a Nagy-Hagymásra tett kirándulások nyomán összegyűlt számtalan felejthetetlen

élmény, majd egy idő után a helyzet úgy hozta, hogy szinte tizennégy év telt el anélkül, hogy ott jártam volna. Csak barátok, ismerősök elmondásából tudtam, hogy időközben hatalmas széldöntés volt a vidéken, majd eltakarították, megtisztították a felvezető útvonalat a kidőlt fatörzsektől. Ismerve a helyet, túl sok részletre nem tért ki a figyelmem, de lehet, hogy a mai rohanó világban legtöbben különösebben nem is részletezték volna élményeiket.

Végül idén július elején ismét alkalom nyílt eljutni a szinte gyermekkorom óta ismert helyekre. Nem kevés izgalom előzte meg az újrafelfedezés örömet, a régen látott vidékre való eljutás élményét. Amint Domokoson letértünk

a főútról, örömmel tapasztaltam, hogy – ahogy a legtöbb helyen – errefelé is szebb lett a települések arculata az utóbbi években, bár azért Balánbánya még mindig kisebb időutazás élményét nyújtja az érkező számára.

Az egykori bányaváros főutcáján nézelődve hamar eldöntjük, nem megyünk ki a Szép-patakig, felmegyünk a Kovács pataka menti úton. Az utca végén idős bácsi áll, kitartóan minket bámulva. Anynyira bámul, hogy azt hiszem, akkor is köszöntünk volna neki, ha nem akarunk. Köszönésünket viszonzozza és megkérdi, hová igyekszünk. Válaszunkat hallva előremutat:

– Itt kezdődik az út, itt, a kanyaron túl – magyarázza. – Az eleje elég vad – figyelmeztet.

Szinte rávágjuk, hogy tudjuk, hisz' többször jártunk már, de nem szaporítjuk a szót, megköszönjük, átugrunk az útszéli sáncon és vetünk egy pillantást a táblákra – egyik a Békás-szoros – Nagy-Hagymás Nemzeti Park tájékoztatója, a másik a turistaút jelzője. Ez utóbbin

írja, hogy az Egyes-kőig mintegy másfél óra. Gyors nézelődés után rátérünk az egykori ösvényre, de amint a néhány útszéli fenyő mellett elhaladunk, meg is döbbenünk.

Gyomos-gazos, fátlan, meredek hegyoldal meredezett előttünk, amelyen lépten-nyomon omlott szembe a föld, gördültek alá a rögök. Rossz volt belegondolni, mi lenne itt egy kiadósabb zápor esetén, amikor a lezúduló csapadék szembemossa a talajt. Szinte csak emlékezet alapján kanyarogtunk felfelé az egykori ösvény ívei mentén, és hamarosan kiértünk egy széles, kopár földútra. Ezen akár egy traktor vagy egyéb munkagép is végig tudna menni, gondoltuk magunkban, aztán alaposabb szemlélődés után meggyőződhattunk, csakis fakitermelő gépjárművekkel alakíthatták ki ezeknek a széles utaknak a hálózatát. A gerincen, nagyjából az egykori ösvény helyén, egyenesen felfelé vezető túraútvonalként is szolgál az új, széles út, a jelzéseket oszlopokon vagy köveken találjuk. A hivatalosan erdőnek nyilvántartott területen még az erdészeti jelzéseket is kövekre festették.

Feljebb jutva viszont innen sosem látott panoráma bontakozott ki körülöttünk. A környező hegyek és völgyek látványa ellensúlyozza az ősfenyves hűlt helye okozta megdöbbenést. A felkelő nap sugaraival szembefordulva az Őcsém-tető formagazdag sziklavilágát szemlélhetjük, előterében a Vigyázó-kővel, a túlsó oldalon pedig a Sipos-kő és a Fekete-Rez látszik, ha pedig visszapihallunk, mélyen a völgyben Balánbányára tekinthetünk, mögötte pedig – igaz, eléggé sűrű párában – a Hargita vonulata sejlik. Páramentes időben ez is

A Nagy-Hagymás

tisztán látszott volna, akár folytatásaként a Görgényi-havasok déli része.

A körülöttünk levő fátlan hegyoldalak az erdei deréce lila és az ökörfarkkoró sárga virágaitól virítottak, néhány egyéb virággal vegyülő színkavalkádjuk szinte ünnepi színpompát idézett. Az összbenyomás mégis meglehetősen felemás maradt. Mintha egy Wass Albertnek adott cinikus válasz lenne az *Adjátok vissza a hegyeimet* című regényére, hogy na, íme, a hegyek itt vannak, csupán a növényzetet tüntették el róluk. Ezt még ő sem képzelhette, mikor leírta, hogy „csak a kő marad”. Sajnos csak kő, kőzet marad, ugyanis fák hiányában előbb-utóbb az esők lemossák a maradék termőtalajt a meredek oldalokról.

Meglehetősen későn, a hegyoldal felső felén értük el az első fákat, a fenyves határát, ahol nem csak túrautunk kék sáv jelzéseit, hanem a rezervátum határát jelölő piros négyzeteket is felfedezhettük.

Az Egyes-kő a menedékház mögött

Innen már élvezhettük az árnyék jótékony hatását is az egyre forróbb napsütésben, s a táj képe egyre inkább emlékeztetett a néhány évtizeddel korábbira. Azzal a különbséggel, hogy ez a maradék erdő már sehogy sem tűnik rengetegnek, mint hajdanán, hanem egyre inkább áttekinthetőnek. Akár egy kiterjedtebb botanikus kertben forgatott Tarzan-film díszlete, amelyben megfelelő irányba kell nézni, hogy tényleg dzsungelnek tűnjön.

Szó, ami szó, a jelzések kifogástalanok, könnyen követhetők, még a Vigyázó-kőhöz is jelzett ösvény áll a vállalkozó természetjárók rendelkezésére. Átléptünk a patakon, majd eljutottunk a hatalmas szikla alól feltörő hűsvíz forráshoz, melyből számtalanszor ittunk az évek során. A természet egyszerű, de létfontosságú ajándékként csörgedezik évtizedek, de valószínűleg évszázadok óta lassan, kitartóan. Néhány lépéssel odébb csatlakozik a Szép-patak menti út, majd következik a jól ismert füves meredek az Egyes-kő előtti menedékház kerítéséig.

Kellemes élmény volt délelőtti napsütésben ide érkezni, újra látni az Egyes-kő sziklaoszlopaikat, az előtte álló fenyők csoportjával, amelyek mintha semmit sem változtak volna évtizedek óta. Jó látni a felújított menedékházat rendezett környezetével, virágokkal beültetett ágyásaival.

A ház majd minden szobája le volt foglalva, népes csoportok, családok sűrűtek-forogtak a hosszú tornácon, egyesek az éjszakába nyúló hosszú este nyomán kései reggelihez készülődtek, mások vasárnap délelőtti teendőikkel voltak elfoglalva. Talán a gyerekek élvezték

A Nagy-Hagymás sziklavilága

legjobban az itteni nyaralást, fáradhatatlanul hancúrozva a környéken.

Helyet foglalunk a tornác előtti asztalnál tízóraizni, majd teszünk egy kitérőt az Egyes-kővel szemközti oldalon épült kápolnához. A sziklás meredek szélén levő magaslaton néhány éve hangulatos, fából ácsolt kápolna várja az elcsendesedni vágyókat. Előteréből nagyon jól látszik a fenyőkkel övezett Egyes-kő sziklacsoportja, de két oldalán az Öcsém-tető és a Nagy-Hagymás fehér sziklás tömbje is. A kápolna belseje ízlésesen rendezett és tiszta.

Nézelődésünket az egyre sötétebben gomolygó felhők zavarták meg, melyek mind gyakrabban takarták előlünk a Napot, mintegy figyelmeztetve a délutánra előrejelzett időre. Visszamentünk a menedékházhoz és folytattuk utunkat, elhaladva a közeli forrás mellett. Hangulatos havasi legelőn lépegettünk, amelyet mélyzöld fenyők és fehér mészkősziklák tesznek változatosabbá. A nagyvárosi zsongásból szabadulva valósággal szanatóriumnak tetszik az itteni csend, melyet csak a legelésző csorda kolompjainak hangja, a madarak éneke és időnként a szél zúgása tör meg. Kakukkfüvet szedegetve haladtunk a környék és egyben a Hagymás-hegység legmagasabb pontja felé.

Az ösvény átvág egy erdőn, majd fokozatosan közeledik a bal kéz felőli sziklapárányhoz. Az egyre alacsonyabb fenyőkkel és borókákkal tarkított tájon nem tud úgy végigmenni a természetjáró, hogy ne vetne egy pillantást az alattunk meredező mélységre, a szinte függőleges sziklafalak változatos formagazdagságára, amelyeken ha valahol egy kis talaj meg tudott tapadni, azt benőtte a növényzet, amely gyökerével a mélyben húzódó Olt völgye fölött

kapaszkodik a magasban. A piros pont jelzések előbb a Nagy-Hagymás kilátópontjához vezetnek, a havasigyopár-jelvényes kereszthez, ahonnan nem csupán a Hagymás-hegység és a szomszédos Gyergyói-havasok, hanem tiszta időben a Keleti-Kárpátok számos hegyét is látni lehet. Ezúttal a levegő meglehetősen párás volt, de a látvány így sem mindennapi. Itt mintha megszűnne az idő fogalma, az ember hajlamos hosszú percekig álldogálni és nézelődni a csendben.

A csúcspató északnyugati részén juhok deleltek, a pásztor is le volt ülve melljük. Csak az egyik hatalmas juhászkutya jött át hozzánk kíváncsian, de békésen, elhullatott falatokat remélve szendvicseinkből. Ehhez fel kellett kísérnie minket a hegység legmagasabb pontját, az 1792 méter tengerszint fölötti magasságot jelző oszlophoz, ahol leültünk ebédelni. Lehevert mellénk, aztán megvárta a csúcspató elkészítését is.

Maradtunk volna még itt fent a július elején rügyező fenyőkkel és borókákkal

tarkított tájon, de kelet felől egyre sötétebb fellegek tornyosultak fölénk, ráadásul Háromkút fölött, s az Öcsém-tető mögött már zuhogott az eső, amelynek néhány cseppjét idehozta nekünk a szél. Jobbnak láttuk igyekezni, vissza az Egyes-kő felé, a biztonságot jelentő mélységbe. A juhászkutya még elkísért egy szakaszon, majd elmaradt tőlünk, s kötelességtudóan visszakullogott a nyájhoz. Nyugodtan, ráérősen, mintha azt sugallná, a havason van idő mindenre, itt nem kell rohanni.

Mi ennek ellenére szedtük a lábunkat, s mégsem úsztuk meg szárazon, igaz, már az Egyes-kő melletti forrásnál voltunk, mikor úgy rendesebben eleredt. Az Egyes-kő menedékház tornácára húzódtunk be a zuhogó eső elől, és miután megállt, s a hirtelen felgyült vizek lefolytak valamennyire, folytattuk ereszkedésünket a Kovács pataka völgye felé, az autóhoz igyekezve egy újabb égi áldás elől. Már a felfelé jövet megismert széles talajúton lépegettünk, mikor ismét – ezúttal kisebb intenzitással, de kitartóan – eleredt. Ha a reggeli napsütésben azon törtük fejünket, milyen lehet itt eső esetén, ahol a kopár meredek lejtőn semmi nincs, ami fogja a talajt, most ezt nem csak láthatuk, de meg is tapasztalhattuk. Valósággal síztünk alá a csúszós sárban, ha pedig megpróbáltuk felemelni lábunkat, hogy lépjünk egy rendeset, az elcsúszást reszkiroztuk az alámosódó talajon. Szinte a zápor mosott le minket is a hordalékkal együtt az út menti pihe-nőhely füvéig. ■

Kocsis András
EKE Marosvásárhely

Kápolna az Egyes-kőnél

A szegfűgombák nemzetsége

Bélfenyéri Gábor
EKE Marosvásárhely
belfenyereg@yahoo.com

A szegfűgombák kis termetű fajok. A kiszáradt gombák eső után újraélednek. Kalapjuk hártyaszerű, vékony húsú. Lemezeik halványak és ritkák, tönkjük szívós, vékony.

■ Erdei szegfűgomba (*Marasmius wynneae*)

Kalapja halvány szaruszürke, higrofán, szárazon fehéres, széle nedvesen áttetszően bordás. Lemezei piszkosfehérek, ritkán állók, csak érintik a tönköt. Tönkje vörösbarna, csúcsán világosabb, alja gyakran feketés, felülete fiatalon végig deres. Lomberdőben leveleken, famaradványokon él. Húsa dohos, földszagú és ízű. Szaga és íze miatt étkezésre nem ajánlott.

■ A szegfűgombák júniustól októberig teremnek. A finom mezei szegfűgomba biztos határozója az erősen szíjas, nehezen szakadó tönk. Nagy élmény termőfoltjaira találni. Gombász velünk továbbra is!

■ Felhasznált irodalom: www.miskolcigombasz.hu, Ewald Gerhardt: *Gombászok kézikönyve*

■ Nyakörves szegfűgomba (*Marasmius rotula*)

Kalapja ernyő alakú, közepe bemélyedő; széle aláhajló, felszíne teljesen sugarasan bordás, színe krémfehér. Lemezei ritkák, kalapszínűek. Tönkje szőrszerű, fekete, de a kalap alatt világos. Lehet csoportos. Lomberdőkben, lehullott gallyakon él. Húsa nagyon vékony, íz és szag nem jellemző rá. Nem ehető.

■ Mezei szegfűgomba (*Marasmius oreades*)

Kalapja félgömb vagy kúp alakúból kiterülő, közepén púpos, széle bordázott, felszíne sima, bőrszerű, színe nedvesen narancsokker, szárazon bőrszínű, higrofán. Tönkje hengeres, karcsú, erősen szíjas, felül kalapszínű, lefelé sötétedik. Húsa fehéres, vékony, szíjas, erősen aromás szagú és ízű. Mindenféle gyepen, réten él. Nagyon ízletes, csemegegomba.

FOTÓ: BÉLFENYÉRI GÁBOR

Védett területek
rejtett kincsei

A Tátrai Nemzeti Park

Dr. Bartók Attila
Bukarest
bartok.attila@gmail.com

■ A Triglav Nemzeti Parkból, ahol sorozatunk előző részében barangoltunk, térjünk északkelet irányba, és látogassunk el Szlovákiába, a Tátra szívébe, pontosabban a Tatrai Nemzeti Park káprázatos sziklabirodalmába. Oda, ahol már kora tavasszal hívogat csodálatos lepelleveleivel a tavaszi kökörcsin (*Pulsatilla vernalis*), ahol már a nyár elején csalogat túrára lenyűgöző virágaival a vadászfű (*Callianthemum coriandrifolium*), ahol még késő nyáron is bontogtja gyönyörű virágait a farkashere (*Trifolium lupinaster*).

A szlovákiai Kárpátokban már a 20. század közepén alapítottak természetvédelmi területet (az akkori Csehszlovákia területén), a Tatrai Nemzeti Park (Tatranský Narodý Park, TANAP) 1949-ben lát napvilágot 50 000 ha felületen, amit később 73 800 ha-ra bővítenek. 1993-ban a Tatrai Nemzeti Parkot a lengyelországi védett területtel (Tatrański Nemzeti Park) együtt UNESCO bioszféra rezervátumba iktatták.

A Kárpátok az európai hegységrendszerek egyik leghosszabb tagja (kb. 1600 km hosszú hegyvonulat), amit két nagy csoportra osztottak geográfiai, de fitogeográfiai szempontból is: a Nyugati-Kárpátok és a Délkeleti-Kárpátok (Keleti-Kárpátok, Déli-Kárpátok, Erdélyi-szigethegység), amelyeket a Łupków-hágó választ el egymástól. A Nyugati-Kárpátok fontosabb vonulatai közül megemlítjük a Nyugati-Tátrát (Liptói-havasok), a Magas-Tátrát, a Béla-Tátrát (Béla-mészakő-havasok), az Alacsony-Tátrát, a Kis-Fátrát, valamint a Nagy-Fátrát. A Tatrai Nemzeti Parkot az első három hegyvonulat területén alapították.

A Tátra a Kárpátok hegykoszorújának legnagyobb tömegű és legmagasabb tagja, 30 km hosszú és 10–15 km széles, a fenyvesek zónájából váratlanul kitörő hegycsoport: tűhegyes csúcsok, karcsú tornyok, pengealakú gerincek, vad

gleccservölgyek, színes tengerszemek sokasága. Elnevezése az ósláv „trtri” (omladék, szikla) szóból ered.

Földtani perspektívából itt többnyire a gránit, a gneisz és a kristályos pala a domináns, de triász kori mészközetek is jelen vannak (például a Béla-Tátrában). E hegység a kréta korszakban gyűrődött fel, de jelenkori alakzata a jégkorszaknak köszönhető. A Tátra legnyúlánkabb csúcsa a Gerlachfalvi-csúcs (Gerlachovský štít), amely 2654 m magasra emelkedik a tengerszint felett. Idei túránk alkalmával meggyőződünk arról, hogy a csúcsra feljutni nem éppen gyerekjáték.

A Tátra legnyúlánkabb csúcsai közül hét haladja meg a 2600 m tengerszint feletti magasságot (Kunfalvi, 1981): a Gerlachovský štít (Gerlachfalvi- vagy Ferenc József-csúcs, 2654 m), a Lomnický štít (Lomnici-csúcs, 2634 m), a Ľadový štít (Jégvölgyi-csúcs, 2627 m), a Pyšný štít (Fecske-torony, 2621 m), a Lavínový štít (Déli-Lavina-torony, 2606 m), a Malý Ľadový štít (Markazit-torony, 2603 m), valamint a Kotlový štít (Kis-Gerlachfalvi-csúcs, 2601 m). A felsorolt ormokon kívül ismeretes még három, nem önálló csúcs, csupán válszerű előfok: a Gerlachovská veža (Nagy-Gerlachfalvi-őrtorony, 2642 m), a Zadný Gerlachovský štít (Hátsó-Gerlachfalvi-csúcs, 2616 m) és a Malý Ľadový štít (Kis-Markazit-torony, 2602 m).

A hegység botanikai feltárása már a 18. században megkezdődik, az első florisztikai kutatások Kitaibel Pál nevéhez fűződnek, aki először 1795-ben botanizált a Magas-Tátrában. Más híres kutatók közül Borbás Vince, Degen Árpád, Györfly István, Hulják János, Nyárády E. Gyula, Pax Ferdinand, Townsend Robert, Wahlenberg Georg, Waldstein Ádám stb. nevét említjük.

A Magas-Tátra legalacsonyabb növényzeti öve a szubmontán régió, amely 700 m tengerszint feletti magasságig terjed. Itt a lombhullató fák a dominánsak. A következő a montán régió (700–1600 m), amely a fenyvesek zónája: lucfenyő (*Picea abies*), jegenyefenyő (*Abies alba*), erdeifenyő (*Pinus sylvestris*), vörösfenyő (*Larix decidua*), cirbolyafenyő (*Pinus cembra*). A szubalpin övezetben (1600–1800 m) a törpefenyő (*Pinus mugo*) uralkodik, az alpin zónában (1850–2300 m) a havasi gyepekben növekvő, valamint a sziklakedvelő fajokkal találkozunk, végül a szubnivális régióban (2300–2654 m) – ahol a hófoltok még augusztus végéig is megmaradhatnak – artikus-alpin fajok fordulnak elő, mint például a gleccserszéli boglárka (*Ranunculus glacialis*).

E nemzeti park sok ritka fajjal bővelkedik, a csillaggal jelölték veszélyeztetett fajok: vajsárga hagyma (*Allium ericetorum**), közönséges tőzegrozmarin (*Andromeda polifolia**), bozontos gombafű (*Androsace villosa**), havasi medveszőlő

FOTÓ: BARTÓK ATTILA

1. Gleccserszéli boglárka (*Ranunculus glacialis*)
2. Galamblevelű borkóró (*Thalictrum aquilegifolium*)
3. Havasi gyömbérgyökér (*Geum reptans*)
4. Pettyes tárnics (*Gentiana punctata*)
5. Cspikéslevelű boglárka (*Ranunculus crenatus*)
6. Erdői varjúkőröm (*Phyteuma spicatum*)
7. Clusius-zergevirág (*Doronicum clusii*)
8. A Tatrai Nemzeti Park, Magas-Tátra

A Gerlachfalvi-csúcs (Gerlachovský štít), 2654 m

(*Arctostaphylos alpina**), havasi istác (*Armeria alpina**), Neireich-müge (*Asperula neireichii**), norvég csüdfű (*Astragalus norvegicus*), sárkánygyökér (*Calla palustris**), vadászfű (*Callianthemum coriandrifolium*), répagyökerű harangvirág (*Campanula rapunculus**), fogas kakukkortorma (*Cardamine dentata**), *Carex chordorrhiza**, *Carex vaginata**, havasi madárhúr (*Cerastium alpinum**), egyvirágú madárhúr (*Cerastium uniflorum**), törpekosbor (*Chamorchis alpina*), szibériai zörgőfű (*Crepis sibirica*), murányi boroszlán (*Daphne arbuscula**), kései szegfű (*Dianthus serotinus**), Clusius-zergevirág (*Doronicum clusii*), *Draba fladnizensis**, osztrák sárkányfű (*Dracocephalum austriacum**), kakasmandikó (*Erythronium dens-canis**), havasi csenkesz (*Festuca alpina**), kockás liliom (*Fritillaria meleagris**), fagyos tárnic (*Gentiana frigida*), szibériai nőszirm (*Iris sibirica**), gesztenyebarna szittyó (*Juncus castaneus**), *Kobresia myosuroides**, *Kobresia simpliciuscula**, szibériai hamuvirág (*Ligularia sibirica**), havasi gyújtóványfű (*Linaria alpina**), *Linnaea borealis**, hagymaburok (*Liparis loeselii**), Loiseleur-hanga (*Loiseleuria procumbens**), *Lonicera alpigena**, hegyi baltacim (*Onobrychis montana**), üstökös kakastaréj (*Pedicularis comosa**), jogaros kakastaréj (*Pedicularis sceptrum-carolinum**), szikladísz (*Petrocallis pyrenaica**), lisztes kankalin (*Primula farinosa**), tavaszi kökörtcsin (*Pulsatilla vernalis**), kárpáti boglárka (*Ranunculus carpaticus**), gleccserszéli boglárka (*Ranunculus glacialis*), Kitaibel-fűz (*Salix kitaibeliana**), *Salix myrtilloides**, csüngő kötörőfű (*Saxifraga cernua**), Wahlenberg-kötörőfű (*Saxifraga wahlenbergii*), déli berkenye (*Sorbus graeca**), *Tephroses papposa**, törpe pázsitliliom (*Tofieldia pusilla**), farkashere (*Trifolium lupinaster**), fehér zászpa (*Veratrum album**), havasi szirtipáfrány (*Woodsia alpina**), északi szirtipáfrány (*Woodsia ilvensis**).

A Nyugati-Kárpátok endemikus növényei közül megemlítjük a kárpáti macskatalp (*Antennaria carpatica* subsp. *carpatica*), kiskaréjú bogáncs (*Carduus lobulatus*), tátrai kanálfű (*Cochlearia tatrae*), tátrai szarkaláb (*Delphinium oxyssepalum*), Wahlenberg-repcseny (*Erysimum wahlenbergii*), tátrai csenkesz (*Festuca tatrae*), fátrai tárnic (*Gentianella fatrae*), szlovák estike (*Hesperis slovacica*), szlovák varfű (*Knautia slovacica*), tátrai mák (*Papaver tatricum*), *Poa granitica* subsp. *granitica*, szlovák kökörtcsin (*Pulsatilla slavica*) fajokat.

A gleccserszéli boglárka (*Ranunculus glacialis*) egy arktikus-alpin flóraelem, amely az északi féltekén, a szubarktikus/arktikus régiók legmagasabb helyein, zord környezetben fordul elő. Európában az Alpok, a Pireneusok, a Sierra Nevada, a Kárpátok, valamint a Skandináv-hegység lakója, Alaszkából és a Beringiai-Szibériából pedig egy alfajt publikáltak (*R. glacialis* subsp. *chamissonis*). Az Alpokban, a nivális zónában, 4270 m tengerszint feletti magasságon is megtalálták. A faj európai areájának legkeletibb pontja a Kárpátokban található, ahol már a 18. század végén publikálták, először R. Townson találta meg 1797-ben,

a Magas-Tátrában szervezett botanikai túra alkalmával. A Délkeleti-Kárpátokból Baumgarten jelezte először, a Fogarasi-havasokban, a 19. század elején. A Romániai-Kárpátokban az egyik legtrikább és legveszélyeztetettebb növényfaj, csupán a Radnai-havasok, valamint a Fogarasi-havasok egy-egy helyén erősítették meg előfordulását, míg a Nyugati-Kárpátokban, a Magas-Tátrában kb. ötven lelőhelyét ismerik. A legnagyobb populáció a Lomnici-csúcs közelében, a Hrebeň-Vidiel-gerincen található (Ronikier, 2010). E növény 4–12 cm magas, évelő faj. Tőlevelei osztottak, mélyen karéjasak vagy éppen összetettek, csészelevelei bolyhosak, barnás-vöröses hajszákkal. A szíromlevelek kívül ibolyaszínű árnyalatúak. Termése (petymeg) 2,5 mm hosszú, csupasz, csőre kb. 1,5 mm hosszú. Morfológiai szempontból jól elkülöníthető a rokon alpesi boglárkától (*Ranunculus alpestris*), amelynek csészelevelei csupaszak és virágai tiszta fehérek. Fajunk jellegzetes élőhelye a savas alapkőzet (kristályos pala, gneisz, gránit), sziklás helyeken, kőfolyásokon, sokszor függőleges falak hasadékaiban találkozhatunk vele. Veszélyeztetettsége a Kárpátokban inkább a klímaváltozáshoz kötődik.

A gesztenyebarna szittyó (*Juncus castaneus*) egy másik arktikus-alpin flóraelem, amely igen veszélyeztetett faj a Tátrában. A Nyugati-Kárpátokban először Hulják János talált rá 1915-ben a Nefczer-völgy nedves, törmelékes talajain. Ez utóbbi élőhelyét nemrég fedezték fel újra, több mint száz évvel az első publikálás után, gyakorlatilag ez manapság az egyetlen ismert lelőhely a Tátrában, hiszen a Dostál által 1936-ban a Vel'ká Studená-völgyben felfedezett populáció valószínű, hogy kipusztult (Dítě, 2017). A Délkeleti-Kárpátokban csak a Radnai-havasokban találkozhatunk vele, szerencsére ott nem éppen olyan veszélyeztetett. ■

Felhasznált irodalom:

- Kunfalvi R., 1981, *A hegymászás hőskora a Magas-Tátrában*. Élet és Tudomány, 36(29): 910–913.
- Dítě D., Peterka T., Dítětová Z., Hájková P., Hájek M., 2017, *Arcto-Alpine Species at Their Niche Margin: the Western Carpathian Refugia of Juncus castaneus and J. triglumis in Slovakia*. Annales Botanici Fennici, 54(1–3): 67–82.
- Ronikier M., 2010, *Distribution of the arctic-alpine Ranunculus glacialis (Ranunculaceae) in the Carpathians, with a new locality in the Făgăraș Mountains (Romania)*. Polish Botanical Journal 55(1): 199–207.

A Felkai-tó (Velické pleso)

ÖKO-LÁBNYOMOK

Az Erdélyi Gyopár környezetvédelmi és honismereti melléklete

Az aggastyán fák körüli mozgalmas élet

a késői, vagy őszi pásztából. A korai pászta alkalmával tág üregű elemeket hoz létre a fa, majd egyre inkább szűk üregűeket, így láthatunk egy világos és egy sötétebb csíkot. A kettő együttesen képezi az évgyűrűt, számolásnál egyszerűbb vagy csak a világos, vagy csak a sötét csíkokat figyelembe venni. Ha alaposan szemügyre vesszük, azt is megfigyelhetjük, hogy ezek a gyűrűk nem mindig egyformák. Sok külső tényező van hatással a gyűrűk fejlődésére, ilyen a hőmérséklet, a csapadékmennyiség vagy a fény – kedvező körülmények között szélesebbek, kedvezőtlenek között pedig keskenyebbek a gyűrűk.

■ A növények a mindennapjaink részei. Cserpes növényeket tartunk a lakásban. Kertbe ültetünk dísnövényeket és haszonnövényeket. Építkezéseknél használjuk ezeket, tüzelünk velük és fabútorokkal vesszük körül magunkat. Nyáron a fák árnyékába húzódunk, erdőbe járunk kirándulni.

Vannak olyan növények, melyekkel sokat foglalkozunk. Magként elültetjük, locsoljuk, gondozzuk ezeket, esetleg leszedjük a terméseiket, megmetszünk, de mi a helyzet akkor, amikor már nincsenek erejük teljében? Amikor már nem zöldellnek, nem hoznak termést? Mi a helyzet az öreg fákkal? Figyelünk-e a már száradó fákra vagy a korhát törzsekre?

A növények többségéhez képest a fák hosszú életűek. A famatuzsálemek akár több száz évig növekedhetnek, ellenállva szélnek, viharoknak és egyéb külső tényezőknek. Az öreg fák a múlt darabkái, melyek szavakkal lehet, nem mesélnek, ám rengeteg információt hordoznak az elmúlt korokról is.

A matuzsálemség általában öregkort jelöl, de nem minden esetben olyan könnyű megállapítani egy fa korát. Az évgyűrű fogalma nem ismeretlen kifejezés annak, aki látott már kivágott fát. A körkörös vonalak számolgatásával megtudhatjuk, hány éves volt a fa, hiszen minden évben egy-egy ilyen gyűrűvel gyarapodik. Lényegében ez a gyarapodás két részből áll, a korai, vagy tavaszi pásztából és

Mit nevezünk öreg fának?

Egyes meghatározások szerint az öreg fának vastag a törzse, kérge vastag, száraz, és darabokban leváló részeket tartalmaz. Fajonként változó, hogy a fának mekkora gyarapodása van évente, így lehetnek különbségek azonos életkorú, de különböző fajú fák között. Megkülönböztethetünk keményfákat és puhafákat. A keményfák lassabban növekednek, ilyenek például a bükk vagy a tölgy. Ezzel ellentétben a puhafáknak gyorsabb a növekedési ütemük, ide tartozik a fenyő, a nyár, a fűz.

Becslésekkel is megpróbálhatjuk megállapítani egy fa életkorát. Hagyományosan mellmagasságban szokták

megmérni ehhez a törzsek kerületét. A kolozsvári botanikus kertben több öreg fa is található, egyik ilyen egy fehér nyárfa a víztorony mellett, melynek törzskerülete 7,4 m, életkora 130-150 év körüli.

A Románia legszebb fái program (<https://arboriremarcabili.ro/>) több mint 5000 öreg fát jegyez. Ebből 20 fa kerülete meghaladja a 800 cm-t. Minden fa, amely 300 cm törzskerületnél vastagabb, öreg fának számít ezen a felületen.

Több mint 300 öreg fa van Kolozsváron és környékén, ilyen például a már előbb említett fehér nyárfa a botanikus kertben, illetve ugyancsak itt egy kanadai nyár 823 cm törzskerülettel, egy fekete nyárfa a Rózsák parkjában 945 cm

törzskerülettel, egy kislevelű hárs 650 cm törzskerülettel a Bükk-erdőben. Ha egy kicsit továbbmegyünk, el egészen Cajvana városáig Szucsáva megyében, akkor egy 1100 cm törzskerületű kocsányos tölgyet láthatunk, melynek becsült életkora 800 év.

Biodiverzitási „fórrópont”

Kutatások foglalkoznak azzal, hogy egy öreg fán mekkora biodiverzitás, vagyis biológiai sokféleség figyelhető meg fajszám tekintetében. A fák koronájában pezsgő élet folyik. Panama esőerdejében az 1980-as években volt egy felmérés, amely során egyetlen faegyeden 1200 rovarfajt figyeltek meg.

Mind a külső kéreg, mind a belső üregek tele vannak élettel, számtalan élőlénynek biztosít életteret, illetve nyújt menedéket egy-egy öreg fa. Gondoljunk csak a felfutó borostyánra, a mohás törzsekre, a zuzmós faágakra, a rengeteg rovarra, mely a törzseken mászkál, az elágazásoknál fészkelő vagy odúlakó madarakra, a télire odúba behúzódó kisméltökre vagy a rovarlárvákra, melyek a kéreg alatt töltenek akár néhány évet is, amíg ki nem fejlődnek és elő nem bújnak onnan.

Nem elhanyagolhatóak a dendrotelmák sem. A dendrotelmák azokat a kis élőhelyeket jelentik, melyeket faodvakban, elágazásoknál, gyökereknél felgyülemlett esővíz képez. Ezekbe szerves anyagok kerülnek, például a fáról lehulló levelek formájában, melyek tápanyagot szolgálnak különböző élőlények számára. Baktériumok, algák, férgek és különböző rovarfajok széles skálája figyelhető meg ezekben a dendrotelmákban.

Amikor egy fa kidől, elindul a verseny, hogy mi kerüljön a helyére. A lombkoronában támadt kis üresedés esélyt ad

arra, hogy egy ifjú fa a magasba szökjen. Eközben lent, a talaj, illetve a kidőlt, korhadó fa szintjén is zajlik az élet. A lebontó szervezetek munkája is elkezdődik. Ezeknek a gombáknak és rovaroknak az érdekében fontos odafigyelni, hogy egy erdőben ne csak fiatal fák legyenek, illetve, hogy ne „takarítsuk ki” az erdőt, hiszen egy-egy letört ágnek vagy kidőlt fának is megvan a maga szerepe. Egy fa élete során rengeteg más élőlényvel kerül kapcsolatba.

Az öreg fák lakói

Az öreg fák belseje üreges. Ezekben az üregekben a tél folyamán is viszonylag stabil hőmérséklet van, ezért számos állat keres bennük menedéket vagy használja szaporodóhelyként ezeket.

Ha idős fákhöz köthető fajokra gondolunk, talán a legelső, ami eszünkbe jut az a nagy szarvasbogár (*Lucanus cervus*). A nagy szarvasbogár lárvájának fejlődése öreg, korhadó fákhöz kötött, ezért idősebb állományú tölgyesekben figyelhető meg leggyakrabban. Egy másik ilyen faj a nagy hőscincér (*Cerambyx cerdo*), mely az egyik legnagyobb európai cincérfaj. Lárvája szintén öreg tölgyekben fejlődik 3-4 éven keresztül. Az öreg tölgyfák ritkulásával ezen rovarok állományai is veszélybe kerülnek.

Ahol korhadó fák vannak, ott tömegesen találkozhatunk természetekkel vagy szubogarakkal is. A kéreg alatt hangyákat, méheket, darazsakat is találhatunk. A kék fadongó (*Xylocopa violacea*) egy igen látványos és nagyméretű méhfaj. Nőtényei párzás után alagutakat hoznak létre a korhadó fában, vagy már meglévőket keresnek fel, majd ebben helyezik el petéiket. Ez csak néhány rovar, amit megemlítettünk, de a sort még hosszan folytathatnánk odúlakó

madarainkkal, mint a csuszka, cinkék, baglyok, harkályok, vagy éppen emlőseinkkel, mint a mókus, pele, denevér.

Az nem is kérdéses, hogy milyen fontos szerepet játszanak a fák az emberek életében. Amellett, hogy jelen vannak a mindennapjainkban fontos megemlíteni, hogy mélyre hatoló gyökereikkel megfogják a talajt és megakadályozzák az eróziót, mérséklék a hőmérsékletet. Azonban az öreg fákra sokan más szemmel néznek. Nem tartják elég szépek vagy elég hasznosnak ezeket a leveleik nélkül. Veszélyesnek látják, hisz kidőlhetnek, vagy feleslegesnek tartják a letrött ágakat, melyek a földön hevernek.

Az öreg fákat gyakran kivágják, amikor száraz ágak vagy korhadt részek jelennek meg rajtuk, pedig ezeknek a fáknak is magas a természeti értékük. Egy-egy ilyen fa nem csak önmagában létezik, közelebbről szemügyre véve láthatjuk is ezt. Ha ezek az öreg fák eltűnnek, velük együtt eltűnnek a rajtuk élő élőlények, hiszen nem minden esetben tudja helyettesíteni egy fiatal fa az öreg fát. Egy most elültetett tölgynek akár 200 évre is szüksége van ahhoz, hogy öreg fává legyen.

Fontos, hogy odafigyeljünk a környezetünkre, és annak minden élőlényére. Egy fa generációk óta állhat szí-

lárdan a helyén, és sokszor rajtunk áll, hogy a következő generációk életében is ott lesz-e vagy sem. Ha az emberi hasznon túltekintünk, észrevehetjük egy fa jelentőségét életének minden szakaszában.

Amikor legközelebb kimegyünk a természetbe, legyen az erdő vagy akár egy park, keressünk fel egy öreg fát, fedezzük fel és csodáljuk meg, milyen biodiverzitást rejt! ■

Rés Katalin
NECC – Nature Education
Community Center,
Kolozsvár

Öreg házak új élete (6. rész) Ahol a bánatot is lejáratják

Elődeink előttünk járnak. Ők már annak idején is tudták, a zöldenergia-előállításnak mekkora a haszna. Mint ahogy arról is meg voltak győződve, hogy az emberek számára nincs fontosabb, mint a találkozás. Az egykori vízimalmokból alig maradt néhány, pedig az együttlétre ma is lenne igény. Nem kell a malmokat elsiratni, veszni hagyni – üzeni Köllő Miklós építész.

■ Népi építészetünk technikátörténeti szempontból is értékes részét képezik a vízimalmok. A 18. századtól kezdődően, a katonai térképek tanúsága szerint, tucatjával sorakoztak a hegyi patakok sebes vize mentén, de más típusú

vízikereket alkalmazva ott találjuk ezeket a lustább folyóinkon is.

Praktikus oka volt annak, hogy szerepeltek a térképen: a lezárható malmárok megduplázták a patak vonalát, hiszen így árvíz esetén mentesítette a

malomkereket a károsodástól. Háborúban, roham esetében ez a megoldás a támadó félnek dupla akadályt jelentett, míg a védekező felet helyzetelőnyhöz juttatta. A működő malom vízikerekének géppuskaszerű hangja ködben, sötétben is jó tájékozódási pont, míg az őrlésre odavitt gabona vagy az őrölt liszt élelmet jelentett a katonáknak is. Bár hadászati fontosságúak voltak, vesztüket mégis békeidő okozta: a sztálini korszak nem szívelte a spontán gyülekezési helyeket, a malmok pedig akaratlanul is jó helyek voltak megbeszélni a világ dolgait, míg lejárt az őrlnivalójuk, vagy épp sorukra vártak az emberek, kik nemcsak a gabonát, de így esetenként – népdalaink szerint –

Letűnőben a molnárélet

Megújuló igény, megújuló energia

1

2

FOTÓ: KÖLLŐ MIKLÓS
1-2. Szemlélődés
3-4. Amikor a régi találkozik az újjal

a bánatukat is lejáratták a malomban. Nemkívánatos találkozóhelyeknek minősülve olyan feltételeket varrtak a kollektívizálás során a molnárok nyakába, hogy azok inkább leszerelték a malmokat, sorokra hagyván az épületeket is.

A vízfolyásnak közvetlen szomszédsága mellé telepített, a nedvesség miatt romlandó faanyagú épületek folyamatos gondozást igényeltek. Javításuk iskola-példája a minimális beavatkozásoknak: helyrehozatakor ritkán bontották el az épületet, hogy kicseréljék az elkorhadt gerendát, helyette csupán a károsodás zónájában, lokálisan pótolták az elenyészett anyagot.

Ritkaságukból adódóan egyre értékesebbek ezek a technikatörténeti emlékek. A mai világ épp egy energiaválság kellős közepén a megújuló zöld energiában gondolkodva keresi a megoldást. A vízimalmok a maguk idejében és módján ilyen szempontból jó megoldások voltak, fehér energiaként hasznosítva a folyóvizet. Mára így ismét sokak számára vonzóvá vált ilyen helyen lakni.

Egykor a Gyergyói-medencében több mint 100 malom, fűrészmalom, kásátörő és egyéb vízi alkalmazhatóság volt. Napjainkra tíznél kevesebb maradt fenn, legtöbbjük összeomlás előtti állapotban. Az alábbiakban két itteni vízimalom-felújítást és hasznosítási lehetőséget mutatunk be.

A gyergyóremetei (eszenyői), egykor két kövön őrülő malom tulajdonképpen egy hagyományos háromszatú, tornácós ház folytatásaként lett megépítve, így az épület elégséges a mai kor lakásigényének, illetve a turisztikai vonatából adódó szállásigény kielégítésére. A szomszédok még emlékeztek arra, hogy a korábbi vízikerekek sokkal nagyobbak voltak, mint amelyeket a helyszínen találtunk összeomolva. A levéltári kutatások során előkerült az 1900-as évek elejéről származó építési engedély, az eredeti vízikerekek méreteivel. Az elveszett darabok pótlásához dr. Balázs György mulinológus segítségét kértük. A munkát helyi mesteremberek végezték, a még létező, hagyományok és a műemlékek helyreállításából „kölcsonzött” eljárások mentén. Így a malom megmentése a gyakorlatban kézműves továbbképzést is jelentett.

A gyergyóújfalvi (szenétei) műemlékmalom esetében a molnárlakás szűkös voltából adódóan a tulajdonképeni

lakásrész ma már múzeumként szolgál, és a csűr vette át a tulajdonos által kért közösségi funkciókat.

Az utolsó molnár – egyben tulajdonos – halálával itt megállt az élet. Amikor először léptem be a malomba, az volt az érzésem, hogy egy régi, csipkerózsika álmat alvó életképbé érkeztem: az ébresztőóra az asztalon állt, körülötte családi fotók és a szoba eredeti bútorai. Valójában a súlyosan rovarfertőzött, meggombásodott és korhadt faanyagú épület az összeomlás szélén állt. Így a malomépületet, a tulajdonképeni malmot és a csűrt is darabról darabra haladva kellett szétszedni. Ez mivel nem szokatlan, itt sok régi faépületet számoztak meg gerendánként, szedtek szét és raktak újra össze így. Egy 1994-es felmérés megőrizte az 1990-es évek végi sürgősségi beavatkozás előtti helyzetet. A tervezés során visszatértünk ehhez az „eredeti” helyzethez.

A csűr ma különböző kulturális rendezvényeknek ad otthont. A minimális, de szükséges átalakítások ennek a műemlékegyüttesnek a továbbélését tették lehetővé.

Summa summarum: jó lehetőségeket rejt(het) egy vízimalom. ■

Köllő Miklós építész

3

4

Herkulesfürdő látképe

A József főherceg szálló

Herkulesfürdő

■ Időutazásra hívjuk az Erdély fürdőit kedvelő természetjárókat. A végeken fekvő, egykor szebb napokat is megért világhírű fürdőink múlt század eleji képeit, gyógyforrásait, fürdőit, hangulatát mutatjuk be az 1911-ben Budapesten kiadott, *A Magyar Szent Korona országainak gyógyfürdői és gyógyforrásai* prospektus-gyűjtemény alapján.

A nagy múltú fürdőnk, amely a rómaiak idejében „Ad aquas Herculi sacras” néven emlegetett gyógyhely volt, ha nincs impériumváltás, akkor Erdély Karoly Varyja lehetne, vagy a világörökség része. A különböző építészeti irányzatok jegyeit – a barokktól az eklektikáig – hordozó csodálatos fürdőépületek sora ma egy romhalmaz, egy szellemfürdő.

A Cserna völgyében fekvő Herkulesfürdőt „újból” 1736-ban a híres Hamilton császári hadvezér fedezte fel, aki sietett is erről jelentést tenni. Jelentése folytán rendeltetett el, hogy az egykor már fennállott „Ad aquas Herculi sacras” újjáépítésék. Erre az időre esik a Sarolta- és a Herkulesfürdőnek, valamint néhány lakóháznak az építése. A török kiszorítása után

fejlődhetett a fürdő annyira, hogy I. Ferenc királyunk 1817-ben személyesen meglátogatta. A következő császárlátogatásra 1852-ben kerül sor, amikor I. Ferenc József járt a fürdőn. 1873-ig Herkulesfürdő „katonai parancsnoklás és igazgatás” alatt állt. „A fürdő katonai igazgatásának megszűntével a fürdőtulajdonos a m. kir. kincstár fürdőtelepet bérleti kezelésben és helyszíni felügyelet, illetve ellenőrzés mellett fejlesztette.” Aminek napjainkban is látszik az eredménye. „1886-ban épült fel a Szapáry-fürdőépület mint elsőrendű gyógyintézet, s 1891. évben létesítették a hidegvízgyógyintézetet.” Herkulesfürdő „általános igazgatását és a gyógyintézetek kezelését a m. kir. fürdőigazgatóság végzi.”

Herkulesfürdő éltető, gyógyító erejét a földtani felépítése biztosítja. A mészkő- és szürke gránitrétegekbe bevágódott Cserna tektonikus völgyében törnek fel a meleg, sós, kénes természetes források, de 1894-ben már a nagy hozamú fúrt kút vizét is hasznosították. Az 1970-es években újabb hidrogeológiai fúrásokat mélyítettek le.

A múlt század elején Herkulesfürdőn a Szapáry-, az Erzsébet-, a Lajos-, a Ferenc-, a Szemvív-, a Herkules-forrás és a Károlykút vizét használták fürdő- és ivókúrára, amelyek hőmérséklete 30,8–54,2 °C volt.

A következőkben a látványos Szapáry-fürdő „konyhasós-kénes” vizének vegyelemzését ismertetjük (g/l): nátrium – 1,4210, kálium – 0,1148, lítium – 0,0013, kalcium – 0,8877, stroncium – 0,0012, magnézium – 0,0047, vas – 0,0006, klorid – 3,8219, szulfid – 0,0211. A fürdők közül a Szapáry-fürdő, az Erzsébet-fürdő, a Lajos-fürdő, a Ferenc-fürdő, a Sarolta-fürdő, a Herkules-fürdő, a Hidegvízgyógyintézet és uszoda volt használatban, amelyeknek gyógyvizét izom- és ízületi csúz, bőrbajok, idegbántalmak stb. gyógyítására javallották. Ivógyógymódrá, köszvény, gyomor és bélbajokra a Károlykút, „kőtőhártya lobok” gyógyítására a Szemvívforrás vizét használták.

A gyógyulni vágyók kényelmét egy egész sor modern szálló biztosította, mint a Stefánia-szálló, a Ferenc József-udvar, a Rezső-udvar, a Ferenc-udvar, a Nándor-udvar, az Erzsébet nyaraló, a József főherceg-szálló.

A fürdővendégek szórakozására olvasóterem „kül- és belföldi elsőrendű hírlapokkal”, könyvtár, gyógyterem, hangverseny, táncmulatságok, színelőadások, üveggömblovászat szolgált.

Végezetül a kirándulás: „A természeti szépségekben gazdag Cserna-völgyben jó karban tartott kocsutak, 60 km hosszú árnyékos sétautak, az egyes magaslatokra kényelmes serpentinutak vezetnek s a különböző útirányok jelzőtáblákkal vannak feltüntetve”. Mintha jobban tálalták volna akkor, mint most. ■

Jánosi Csaba

A Szapáry-fürdő

Képeslapok a nagyvilágból (11.1. rész)

Szkander bég nyomában

Dr. Kovács
Lehel István
EKE Brassó
klehel77@yahoo.com

■ Shqipëria. A „sasok földje”. Talán az illírek leszármazottjai, nyelvük az indoeurópai nyelvcsalád egy önálló ágának egyetlen tagja. Könnyedén tanultam meg az első albán szavamat: „*kastravec*” (román jelentése is *uborka*), de azután a többivel csak nagy nehezen boldogultam, habár a sok bevándorolt újlatin szóból ki lehet következtetni a mondat lényegét. Ugyanennyi az átvett török szó is. Harminchat betűs ábécéje szinte a magyar nyelv 44 betűjével vetekedik.

Albánia. Az általunk használt neve az ország középkori latin elnevezése.

Két rövidebb találkozás után következett be ez a hosszabb harmadik. 2016-ban a magas hegyek övezte, napfényes ohridi tó mellett léptünk be az országba, hogy mintegy jó óra múlva már Kapshticë közelében át is suhanjunk Görögországba, 2021-ben pedig Koszovó érintésével a Fehér-Drin követve léptünk a sasok földjére, hogy kétórás út után a Drin partján fekvő Lezhë-ban keressük dédapám első világháborús sírját, majd tovább is utaztunk, hogy Shkodër alatt átlépjünk Montenegróba.

Egyetemünk nemzetközi kapcsolatai révén utaztunk a Tiranában működő Kanadai Technológiai Intézetbe, hogy megismerhessük működését, bemutathassam az egyetemet, előadásokat tartsak a kutatásaimról.

Szintén Shkodër alatt léptük át a határt Montenegróból, s Lezhë érintésével igyekeztünk egyre délebbre, hogy megérkezzünk Tiranába. Az úton sok rendőrrel találkoztunk, Montenegró útjaira is szép számban vigyáztak.

Az első két nap esős volt, így az egyetemi előadások, találkozók után első nap

Durrës tengerpartján találkoztunk az Adriával, másnap pedig Kruja magasra törő, komor hegyeit látogattuk meg úgy, hogy útba ejtettük a prezai várat is.

Egy illír, majd római ősi erődítésnek a helyére, a Tirana folyását kísérő dombok tetejére épült fel a 15. században az ötszögletű alaprajzú prezai vár. Kis mérete és a közeli fellegvárak miatt nagy stratégiai szerepe nem volt, de pár útvonalat tudott ellenőrizni. A kaputornyából vármecset lett. A vár egyik sarkában teraszos kávézót alakítottak ki, mellette megtekinthető az épület eredeti ciszternája. Igen érdekes a várhoz vezető úton lévő, valószínűleg egy korábbi bektási tekkéhez (kolostorhoz) tartozó kőkupolás, oszmán stílusú kútház.

Krujához szerpentes út vezet. A történelmi jelentőségű kisváros bő forrású vidéken található, neve is „forrást” jelent.

Kruja vára az albán nép egyik nemzeti szimbóluma, a 15. századi hős, Kasztrióta György (vagyis Szkander bég) szülőhelye és hadiszállása. Közel harminc éven keresztül verte vissza az oszmán seregek támadásait.

Szkander bég Albánia történelmének legkiemelkedőbb személyisége, Albánia fejedelme, az albánok legnagyobb nemzeti hőse, „Albánia Sárkánya”. 1443 és 1468 között feltartóztatta a Nyugat-Balkánon terjeszkedő Oszmán Birodalmat. Egyetlen szövetségese Hunyadi János volt.

Lezhë-ben halt meg 1468. január 17-én, sírja is ott található.

Életének és függetlenségi törekvéseinek állít emléket az 1982-ben megnyitott

Krujai Kasztrióta György Nemzeti Múzeum. Az épületet Enver Hoxha albán diktátor lánya, Pranvera tervezte.

Leparkoltunk, majd a bazársoron mentünk fel a várba, miután gyapjuszőnyegeket és más albán emléktárgyakat vásároltunk.

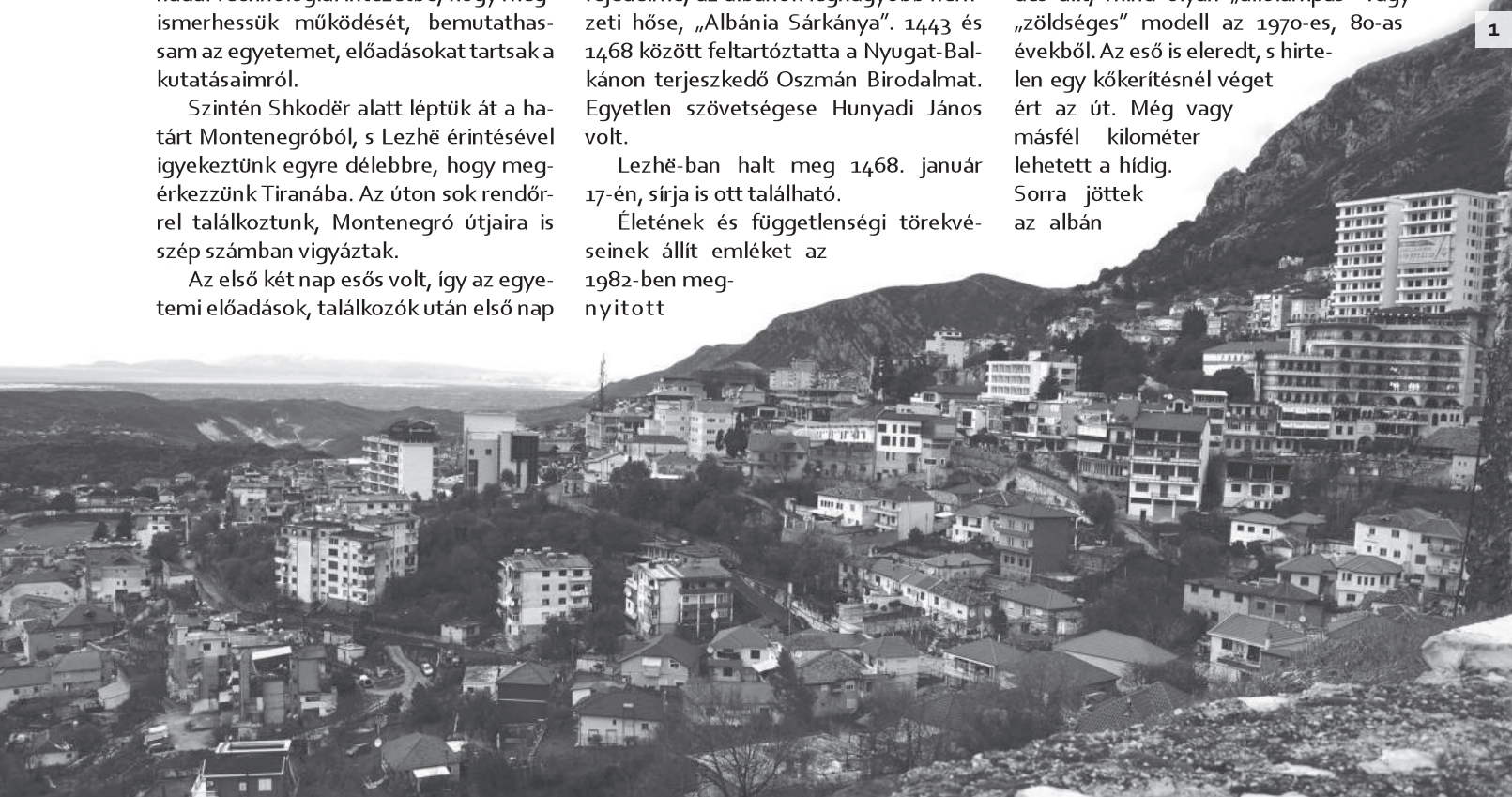
Az illírek Zgërdhesh nevű erődítménye helyére a Bizánci Birodalom egy jóval nagyobb várat épített: a hely stratégiai jelentőségű. A várfalak között található a bektási rend kis imaháza (Dollma teqe) és egy törökfürdő is. Itt ismerkedtünk meg a híres albán hegyi teával, a *čaj malival*. A sármányvirág (*Sideritis syriaca L.*) gyógyító, jótékony hatásairól közismert, teája igencsak aromás.

A vár, a város nagyon hangulatos. S hogy jobban fel tudjuk idézni az oszmán időket, egy régi török kori híd megkeresésére indultunk a Qafa Shtames Nemzeti Parkban, a Zezë-kanyon és vízesés közelében.

Mindkét navigációs rendszerünk járható utat mutatott Kruja és Kurcaj között, így nekivágtunk az 5 km-es erdei földútnak.

Egy kis hegyi faluba értünk be, minden tanyaszerű ház mellett régi Mercedes állt, mind olyan „állólámpás” vagy „zöldséges” modell az 1970-es, 80-as évekből. Az eső is eleredt, s hirtelen egy kőkerítésnél véget ért az út. Még vagy másfél kilométer lehetett a hídig.

Sorra jötték az albán

hárompásztorok, a birkapásztor, a tehénpásztor és a kecskepásztor, de értekezni nem tudtunk velük, míg végre rá nem találtunk egy autóját javító Mercedes-szofőrré, aki baljóslatúan annyit mondott, hogy „*Rruga nuk funksionojnë*”. A városok utcanév tábláiról már ismertük a *rruga* szót, a többit már könnyűszerrel ki tudtuk találni, így a sötétség és az eső plusz meggyőző érveire visszafordultunk Krujába, majd hazamentünk tiranai szállodánkba. ■

(Folytatás következő lapszámunkban)

FOTÓ: KOVÁCS LEHEL ISTVÁN

1. Kruja, a sziklára épült város
2. Kilátás a várból
3. Krujai bazársor
4. A krujai Kasztrióta György Nemzeti Múzeum Szkander bég emléke előtt tiszteleg
5. Játék a kéthúros čiftelin

1

3

2

Mesészép Föld (16. rész) **A száz vulkán szigetén**

4

5

6

III. Károly országát elhagytuk, és ismét az örök tavasz szigeteire, a guancsok, majok hazájába utaztunk. Gran Canaria és Fuerteventura után ezúttal a Kanári-szigetek két másik szigetére, Tenerifére és Lanzarotéra repültünk.

■ Napjainkban sokunk bakancslistáján szerepelnek a Kanári-szigetek. Így volt ez a múlt századokban is, igaz, akkor nem túrázni, nyaralni mentek oda az emberek. Pár évvel ezelőtt Gran Canarián járva meglátogattuk a Kolumbusz-házat. A nagy utazóról, felfedezőről e sorozat 1. részében volt szó. Ezúttal egy másik navigátor, Lancelotto Malocello (egyres írások Lanzerotto-nak is említik) neve került előtérbe, ugyanis Lanzarotéra utaztunk. A 13. század végén a Vivaldi testvérek Indiába indultak, majd a Kanári-szigeteken nyomuk veszett. Lancelotto 1312-ben indult keresésükre, és mintegy két évtizedre ragadt azon a szigeten, melyet később róla neveztek el. A rövid történelemleckéhez még hozzátartozik, hogy e kis sziget 1339-ben került fel az olasz, mallorcai Angelino Dulcert térképére Insula de Lanzarotus Marocelus néven.

Egy minden szempontból fantasztikus, színes szigetre jutottunk. Nem csoda, hogy az őslakosok Titeroygatra-nak (Tite-Roy-Gatra, Tyterogaka) nevezték, ami Színes hegyeket jelent. A szemlélődő bármely irányba tekint, más és más színű vulkánokat láthat egymás közelében. A helyiek, akik elsősorban a turizmusból élnek, a Száz vulkán szigetének is nevezik Lanzarotét. A kalauzok mintegy háromszáz vulkánt említenek, ami viszont nagyon soknak tűnik. Lehet, hogy a múltban a még horgászattal foglalkozó helybéliek „számoltak” ennyi vulkánt.

A bevezetőben már említettem a négy meglátogatott szigetet. Tenerifétől nyugatra található La Palma, ahol pár ezer

kisebb földrengés után, 2021. szeptember 19-én kitört a Cumbre Vieja vulkán. Utazásunk előtt egy kolléga megkérdezte, hogy nem félünk egy újabb kitöréstől? Csak annyit mondtam, egy lávafolyás nagyon jó fotós téma. Volt is szerencsénk ilyesmit fényképezni, de az igazsághoz hozzátartozik, hogy ez a láva már több mint 100 éve kihűlt, ugyanis Tenerifén az utolsó kitörés 1909-ben volt. Erre a megkövesedett lávafolyamra fel is „jutottunk”. Lanzarotén utoljára 1824-ben, tehát mintegy 200 évvel ezelőtt jegyezték kitörést. Itt viszont most is aktív a Timanfaya Nemzeti Parkban levő vulkán, melynek forrását mi is éreztük, de erről majd a következő részben lesz szó bővebben. A Timanfaya szomszédságában egy másik nagy park, a Vulkanok Természeti Park (Parque Natural de Los Volcanes) található, bemelegítésként ebben kezdtük túránkat. Ennek területe több mint 10 000 hektár, számtalan vulkán, valamint ezek megszilárdult lávafolyásainak érdekesebbnél érdekesebb képződményei találhatóak rajta. A holdszerű, kietlen tájon csak pár helyen jelennek meg a zuzmók, a növényzet jelenléte nagyon ritka. A leglátványosabb a Cuervo-vulkán. Gépkocsival is megközelíthető, a parkolóból 20 perces séta után jutunk el a vulkán lábához. Ottlétünkkor még kicsi gyerekeket is vittek szüleik e mesészerű helyre. Mindenhol leírások segítenek a tájékozódásban, adatokkal halmozzák el a turistát. 1730–1736 között e környéken nagy kitörések voltak, ekkor keletkezett a kúp, melynek egy része szabályosan felrobbant. Ennek a kitörésnek köszönhetően napjainkban bejuthatunk a vulkán „üstjébe”.

A Caldera de los Cuervos belsejében mintha egy másik bolygón lennénk. Lehetetlen leírni azt a felemelő érzést, amely akkor fut át az emberen, amikor körbenézel és rájössz, hogy egy kaldera mélyéből pillantod meg a kék eget, körülötted pedig a vulkán belső falai emelkednek. A Cuervo vulkánt körbe is lehet járni, mintegy 4 kilométeres sétára számíthatunk, melyre nem elég 1 óra. Percenként megállhatunk és csodálhatjuk a változó tájat, a körülöttünk és a távolban magasló színes vulkánokat. Példaként elég csak azt megemlíteni, hogy az egyik neve Montana Colorada, mely színes hegyre turistaút is vezet. Most már elhittük, hogy álmunk valóra vált, egy olyan vulkanikus szigeten vagyunk, mely talán egyedülálló. És a kaland folytatódik a Timanfaya Nemzeti Parkban, a Tűzhegy környékén. ■

Deák László

FOTÓ: DEÁK LÁSZLÓ

1. Montana Colorada
2. Caldera de Los Cuervos
3. Alakzatok
4. A száz vulkán szigete, ahogy a madár látja

5. A Los Cuervost körbe is lehet járni
6. Parque Natural Los Volcanes
7. Parque Natural Los Volcanes-panoráma
8. Holdbéli táj

A Kárpátok varázsa

■ Laczkó-Szentmiklósi Árpádnak, a gyergyói EKE tagjának megjelent a harmadik túraélmény-beszámoló könyve: *A Kárpátok varázsa*. A kötet a 2015-ben kiadott *A Kárpátok bércsein* és a 2020-ban megjelent *A hegyek varázsa* című műveinek a folytatása. A 124 oldalas, 70 színes fényképpel és 15 domborzatmodellel

gazdagított munkájában a 2020-as és a 2021-es évek túráinak élményeit írja le a szerző. Mindezek során a romániai Kárpátok kevésbé ismert gerincszakaszait járta be.

A könyv ára 65 lej, megrendelhető a szerzőtől. Tel. 0745-258005, e-mail: lszarpad@gmail.com. ■

Laczkó-Szentmiklósi Árpád

A Kárpátok
varázsa

Tündérkert a hegyek között

■ Több mint egy évtizedig tartó, fotózással egybekötött terepbejárás nyomtatott terméke a *Tündérkert a hegyek között* című fotóalbum, melynek szerzője Székely Árpád. A korábban közölt, kisebb méretű túrakönyvek a Déli-Kárpátok uralkodó vonulataitól a Radnai-havasokon át a történeti Erdély, végül Erdély környékének természeti kincseit mutatták be részletes leírásokkal, számos térképpel és domborzatmodellel, jelen kötet azonban egy terjedelmes (30x32 cm-es) fotóalbumba foglalja össze az Erdélyt

ölelő Kárpátok természeti értékeit, mindent számos új felvétellel bővítve.

A kötet vezérfonalát a témakörökbe csoportosított fényképek és leírások adják, amelyek segítségével átfogó képet kaphatunk a természeti tájak sokszínűségéről, a madártávlatból egységesnek tűnő kárpáti hegységív közelebről nézve kifejezetten változó sajátosságú, mozaikos arcáról. Elsőként a főleg kristályos palákból és mélységi magmás kőzetekből felépülő, magas vonulatok jégvájta (glaciális) formakincsével ismerkedhetünk meg, ezt a vulkáni hegységek, majd a nagyostrészt konglomerátumból, homokkőből és mészkőből álló hegytömegek bemutatása követi a karsztosodás témakörével kiegészítve, végül különleges eróziós jelenségek zárják a sort.

Kiemelt figyelmet élvez a tavaszi-nyári virágpompa, a témaköröket az erdélyi és a kárpáti flóra számos azonosított növényfaja, többségében védett növényritkasága színesíti megkülönböztetett háttérű táblákon. Az ősz tarkasága, valamint a tél hófehér leple méltó kiegészítője az évszakok színvilágát érvényesítő felvételeknek.

A napkelte vagy a napnyugta tiszta fényei erőteljesebben kiemelik az égbe nyúló, komor hegyormok, csipkézett gerincek, évezredek alatt formált sziklaszirtek eleganciáját, főként ha mindez a kristálytiszta tengerszemek és egyéb hegyi tavak vizében való tükröződéssel párosul. A halk morajjal csörgedező

vagy haragos zúgású vízesésekké erősödő patakok és a búbajos szépségű szurdokvölgyek sajátos hangulattal övezik az alacsonyabb hegység részeket. Mindent megtalálunk itt, amitől annyira szeretjük a Kárpátokat!

Köszönettel tartozunk az erdélyi és az Erdély környéki havasok nagy hódolóinak, a kutatómunkát végző geológusoknak, geográfusoknak és botanikusoknak, akik feltárták és leírták a színes hegyvilágot, munkásságuk olvasása során alapos betekintést kaphatunk a vonulatokba. A kötetben közölt felvételeket gyakran kísérik korabeli úti beszámolókból és tudományos írásokból származó, olykor komolyabb, máskor tréfásabb hangvételű idézetek, de számos rege és versrészlet is gazdagítja a képaláírásokat és leírásokat.

Szívleljük meg tehát elődeink hívogató szavait, és tapasztaljuk meg a Kárpátok vadregényes hegyvilágát, fedezzük fel regéket, balladákat susogó növénytakaróját! Ebben nyújt segítséget az átfogó, tartalmas fotóalbum.

Összefoglaló és számszerűsített adatok:

- a történeti Erdély és környékének kiemelt és kevésbé ismert természeti kincseit felölelő összefoglalás;
- 364 igényesen elkészített felvétel 288 oldalon, ezen belül több mint 30 teljesen átfutó kép (panoráma);
- alapos természetföldrajzi, elsősorban felszínalaktani betekintést nyújtó képaláírások és ismertetések;
- több mint 80 idézet korabeli úti beszámolókból, tudományos írásokból, regékből, versekből;
- az erdélyi flóra 100 azonosított, többségében magashegységi növényritkaságának képes összeállítása. ■

TÜNDÉRKERT A HEGYEK KÖZÖTT

TÁJAK, TAVAK ÉS VIRÁGOK AZ ERDÉLYT ÖLELŐ KÁRPÁTOKBAN

Székely Árpád

A Sasok tava (Szilon-havas)
FOTÓ: FÉNYA JÓZSEF

Csíkszéki EKE

■ Szeptember 18-án Zsigmond Éva túrarsunk vezetésével a Bodza vidékének rejtett kincseivel ismerkedhettünk, őszi szakrális helyeket látogattunk meg Mogyorós (Aluniș) település határában, a Borostyán útját követve. Az útvonal során pogány kori áldozóhelyeket, rovájszeleket őrző sziklabarlangokat és barlangtemplomokat kerestünk fel a ragyogó őszi napsütésben.

■ Szeptember 24-én Kocsis György koordinálásával a lázárfalvi CsEKE-háznál őszi kalákázásra gyűltek össze egyesületünk tagjai, ahol jó hangulatban, hasznosan tölthették a napot, a munka végeztével pedig közös bográcsozásra került sor.

■ Szeptember 25-én Zsigmond Éva újabb szép túrát vezetett a Bodza vidékére, ezúttal a Szilon-havas volt az úti cél. Bodzakeresztvári településről indulva, a Szelek kapuja érintésével a Malaia-csúcsra és a Sasok tavához juthattak el az érdeklődők.

■ Október első hétvégéjén ragyogó időben a menaságiak által szervezett Egyesítő 60 teljesítménytúrára neveztünk be többen egyesületünk tagjai közül, végigjárva a Csíki-havasok gerincét Menaságról indulva és eljutva az Egyesítő menedékházig. Mások a bírói pontoknál teljesítettek szolgálatot.

■ Október 1-jén Márton Adél kezdeményezésére, Tőke Dénes vezetésével a Fekete-Rez őszi pompájával ismerked-

hettek az érdeklődők, akik a Maros forrásához is eljutottak.

■ Október 8–9-én Kozman Zsolt vezetésével a Kelemen-havasokba túrázhattak szép számmal tagtársaink, két nap alatt három túrán vettek részt és a Ráró szépségeivel is megismerkedhettek.

■ Október 15-én Istenszéke őszi arcával ismerkedtek a túrázók Zsigmond Éva vezetésével, egy ragyogó őszi napon. Ugyancsak ezen a napon a Szent Annatóhoz és a Mohos tőzegláphoz túráztunk negyvenen, csíkszéki és háromszéki résztvevőkkel, Sepsibükszád irányából közelítve meg a szépséges krátertavat.

■ Október 22-én Márton Adél és Márton Gyula vezetésével a Vit-havas mesés sziklavilágába nyertek betekintést túrarsaink, a csúcskeresztnél csodálatos panorámában volt részük. Szintén ezen a napon Bölöni Sándor a Csalhóra szervezett egy élménydús túrát a Keleti-Kárpátok egyik legformagazdagabb hegytömbjének megismerésére.

■ Október 29-én Kocsis György koordinálásával a lázárfalvi CsEKE-háznál kalákázásra került sor. (Péterffy Ágnes Katalin)

Danicska János túravezető emlékére (1948–2022)

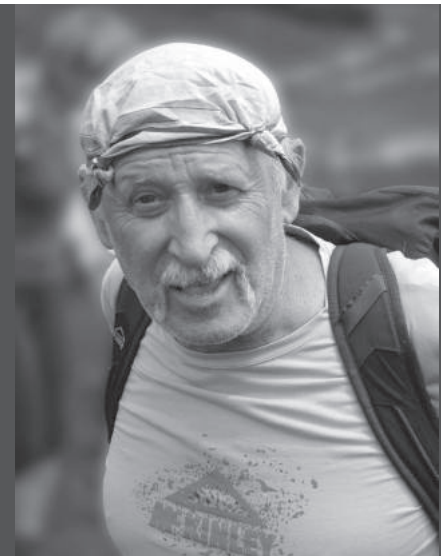
■ Kedves Papa! Ismét egy szép túrát köszönhettünk neked! Szeptember vége volt, két hete esett, de a te túradon ragyogóan sütött a nap. Nem véletlen, hogy ezen a napon az ég ragyogott a legszebben, úgy tűnt, hogy a felhők is megadták magukat az égi ragyogás előtt.

Ugyanúgy kezdődött a túrát, ahogyan te szoktattál bennünket, összegyűltünk a körösfeketetői vasútállomáson és meghallgattuk a túravezető, Reich Jóska ismertetőjét. Majd szép sorban elindultunk. Vidám beszélgetések, nevetések közepette vágtunk neki a köves útnak. Az utolsó házakat is elhagyva, túránk útvonalára emelkedni kezdett. Az első pihenőt ott tartottuk, ahol veled is mindig megálltunk. Szinte ott éreztünk magunk között, szinte láttuk a mosolyod, miközben bátorítasz mindenkit, hogy eddig volt nehéz, a következő kanyar után sokkal könnyebb lesz. És így is volt, körülbelül 300 méter szintemelkedés után túl jutottunk a nehezén. Gyönyörű volt a kilátás,

csodálatos panoráma tárult a szemünk elé. Jólesett megpihenni, uzsonnázni és a táj szépségében megfürödni. Az idillikus hangulatból Reich Jóska sípszava zökentett ki, indulni kellett tovább.

A túra innen kezdve egy séta volt, hol lankás mezőkön, hol fák susogását hallgatva, mindvégig a festői táj vonzásában. A Berettyó forrásához az utat elhagyva le kellett ereszkednünk körülbelül 200 méternyit. Itt találkoztunk egy másik csapattal, autóbuszszal jöttek a te tiszteletedre. Megható volt látni, ahogy a közel 100 túrázó vidáman köszöntötte egymást. Volt, akit régen nem láttam, és most tudtunk ismét találkozni. De akit nem ismertem, azokkal is szívélyesen üdvözlöttük egymást. Megható és egyúttal örömteli volt ez a találkozás.

A Berettyó folyó Szilágymegyében, a Réz-hegység északkeleti részén ered, majd 167 kilométer után a Sebes-Körösbe torkollik. Találkozunk helyszíne szimbolikus, mert ott vettünk tőled búcsút, ahol

valami kezdődik. Ahogyan Balogh Laci is elmondta, minden túrad után azt kérdeztük, hogy mikor lesz a következő, és vártuk tőled az értesítést. Több üzenetet ugyan már nem küldesz nekünk, de minden túránkon a szívünkben leszel, és biztosak vagyunk benne, hogy valahonnan fentről vigyázod majd minden lépésünket.

Köszönünk mindent, Papa!
Vad Zoltán

Szatmáriak Európa négyezresein

Tavaly olvastam az EKE-csoportban egy felhívást az Olasz Alpok egyik négyezres csúcsának megmászására. Négy teljes perc gondolkodás után döntöttem úgy, hogy jelentkezem, és milyen jól tettem, mert a tizenkét hely kevesebb mint egy óra alatt betelt. Több téli felkészítőtúra előzte meg a nyári gleccsormászást. A csapat végül három várólistás társunkkal egészült ki.

■ Már az első napon világossá vált számomra, hogy itt többről van szó, mint egy magashegyi túraélményről. Jelentős szerepe lesz itt egymás elfogadásának, az összeszokásnak, a bizalomnak és a türelemnek. Kétnapos autótúrát után megérkeztünk az alaptáborba. Alagna Valsesia nagyon kedves, romantikus kis olasz hegyi falucska. Reggel a felvonóval felmentünk 3200 méterre, ahonnan elindultunk az első akklimatizációs túránkra. Minden kellemetlenséget megelőzve már első nap gyógyszert vettünk be a magashegyi rosszullet tüneteinek enyhítésére. Talán ezért, vagy mert egyszerűen mindenki remekül akklimatizálódott, mindegyikünk jól bírta a magasságot. Az olvadó gleccserek látványa azonban nagyon megdöbbentő volt. Egy hatalmas „kőasztalon” fogyasztottuk el az ebédet, miután az oxigénhiány miatt többen el is aludtak egy kicsit. Visszatérve a szállásra csapatépítő borozáson és konzervevésen vettünk részt.

Másnap is kihívásokkal teli napnak néztünk elébe, hiszen kipróbáltuk a 3000 méter fölötti via ferratát. A csapat bátrabb része végigment a nehezebb, piros jelzésű pályán. A bátortalanabbak a zöld jelzésen haladtak, majd miután az utak találkoztak, együtt folytattuk a kék pályán, egészen a Cimalegnacsúsig. Onnan felsétáltunk a felvonóig és leereszkedtünk, hogy továbberősítsük a csapatszellemet. Egy helyi étteremben fogyasztottuk el a vacsorát, majd nyugovóra tértünk.

A harmadik alaptábori napunkon több részre oszlott a csapat. Volt, aki visszament via ferratázni, mások 1000 m szintet másztak egy csodálatos alpesi tájon, a fiatalabbak pedig patakban fürödtek, kártyáztak és készültek a másnapi felköltözésre a Gnifetti menedékházba.

Este átnéztük a felszerelést, felidéztek a különböző csomók készítésének módját. Reggel hosszas pakolás, parkolás és felvonózás után végre elindultunk a menedékház felé. Számomra mindegyik túra közül talán ez volt a legnagyobb kihívás. Egy nehéz táskával a hátunkon sem szintben, sem kilométerben nem másztunk sokat, de ijesztő volt a különböző sziklás részen biztosítás nélkül végigmenni, majd az utolsó 100 méteren először felhúzni a hágóvasat.

Akkor még álmomban sem gondoltam volna, hogy az egész ottlétünk egyik legextrémebb része maga a házba való bejutás lesz. Sajnos az olvadó gleccserek állapota miatt a 3647 m-en fekvő Gnifetti menedékház már nem közelíthető meg a jégről, csak egy létrán keresztül, amihez improvizált deszkapallók vezetnek. A via ferrata kék része sokkal könnyebb volt, mint amilyenek elsőre a menedékházhoz vezető létra tűnt. Végül viszontagságos út után megérkeztünk a Gnifetti menedékházba. Megmondom őszintén, bennem felmerült egy halvány rettegés: ha ilyen nehézségi fokozat volt bejutni a házba, milyen lehet megmászni a csúcsot? Ezzel a kérdéssel a fejemben aludtam el délután 5 órakor, hiszen másnap reggel 3 órakor már kelünk és indulnunk kellett a Piramide Vincent csúcsa felé.

Sajnos nem sikerült időben elindulni a menedékháztól, végül negyed 5-kor indultunk útnak. A túrázóknak fejlámpáinak fényei és a csillagok, az ég és a föld összefolyt egy pillanatra. Hirtelen eszembe jutott, hogy én is egy ilyen kicsi fény vagyok most, ahogy küzdöm magamat felfelé a jégen. És minden kicsi fénypont annyira fél, mint ahogyan én most. Megnyugtató ez a valahová tartozás.

Miután felkelt a nap és tisztán látszottak a gleccserrepedések a lábaink alatt, rajtam úrrá lett a pánik. És itt megköszöném a kötélparti-társaimnak a biztatást, a hitet és a bátorítást. Nélkülük sosem léptem volna át ezeken a repedéseken. Az első nagyobb repedés fölötti ugrás után, bevallom katonásan, ki is csordult a könnyem, de nem volt idő érzelgősködni, hamar felértünk

a Piramide Vincent 4215 m-es csúcsára. Itt akkora szél volt, hogy alig tudtunk készíteni pár fotót, azonnal indultunk is lefelé, és megegyeztünk, hogy megmásszuk a Balmenhorn nevű, 4167 m-es csúcsot is. A sziklán egy improvizált via ferrata pályán kellett felmászni, ami szintén nagyon megijesztett. Itt is rengeteget segített a társaim biztatása, végül felértünk mindannyian a csúcsra. Mi, lányok egymás között megbeszéltük, hogy ha ezen a sziklán felmáztunk, mi már semmitől nem félünk. Ez így is történt. Azt hiszem, konkrétan és szimbolikusan is otthagytam rengeteg félelmet azon a csúcson. Visszaérve a menedékházba már nem féltem felmászni a létrán, le se húztam a hágóvasat. Kellett ez a bemelegítő nap a nagy csúcsmászás előtt.

Másnap éjjel 2-kor ébredtünk és egy gyors reggeli után elindultunk a „Csúcs” felé. Négy társunk úgy döntött, hogy nem csatlakozik. Egy másik társunk kb. két órával indulás után rosszul érezte magát, ezért ő egy kísérővel visszafordult. Hatan vágtunk neki a csúcsnak.

Gyönyörű időnk volt. A napfelkelte, a hegyek, a csúcsok tisztán látszottak. Minél fennebb értünk, annál jobban éreztük a magashegyi tüneteket magunkon. Kézszibbadás, szájszibbadás, gyomorpanaszok. Egy dolgot megtanultam: a hegyen nincs férfi és nő, nincs tabu a vécézést és az evést illetően. Mivel veszélyes lenne lecsatolni magunkat a kötélről és elbújni egy nem létező bokorba, ezért konkrétan mindenki ott végzi el a dolgát, ahol éri. Bemutatta nekünk ezt egy vélhetően svájci hegymászó, aki rákpozícióban, a panorámába teljesen illeszkedve, minden szégyenérzettől mentesen végezte el a dolgát az út mellett. Rövid megdöbbenés után folytattuk az utunkat a csúcsra.

Az utolsó 80 méter nagyon meredek és nehéz volt, de mindent kárpótolt a csúcson ránk váró kilátás. Velünk szemben a Matterhorn, mi Svájc és Olaszország határán, a felhők fölött. Nagyon megható volt elérni a Margherita menedékházat, amely Európa legmagasabban fekvő lakóépülete és 4554 méteren található a Gnifetti (Signalkuppe) nevű csúcson. Egy forró ital elfogyasztása után újabb csúcsot másztunk meg, ami a 4432 m-es Parrotspitze volt. Lentről nagyon banálisnak nézett ki, de túravezetőnk, János még nem volt azon a csúcson, ezért eldöntöttük, hogy örömet szerzünk neki, felmegyünk vele. Remek választás. Igazán technikás csúcs volt, sziklamászását, egy vékony hópárkányon való egyensúlyozást és egy hatalmas élményt magába foglaló mászás.

Másnap reggel kalandosan ugyan, de végül leértünk az autókig. Nehézségeinket a szlovén tengerparton pihentük ki. Meleg tenger, parti koncert és tengergyümölcssei-vacsora után úgy döntöttünk, hogy a szabad ég alatt alszunk. Másnap reggel egy gyors csobbanás után elindultunk Szatmár felé.

A túra számokban: 2 magashegyi kiképzés, 4 nap utazás, 3 nap akklimatizáció, 2 magashegyi túranap, 12 résztvevő (3 kiskorú), 2 autó, 3000 km út, 3 sátor, négy 4000+-os csúcs, kb. 3000 lej összköltség/fő. ■

Keresztes Ágnes

1

2

3

Camino, ahol minden más és fölösleges az összehasonlítás

4

1. Indulás Portóból
2. Elfogy az út a lábunk alól
3. Ha bakancs a háton, mi van a lábon?
4. Compostela közelében nő a népsűrűség

Minek kell Spanyolországba menni, amikor itt van nekünk Csíksomlyó? Miért nem lehet a Mária úton zarándokolni, Szent Jakobot másoknak hagyva? Mivel ad többet a Camino egy embernek? Ezekre a kérdésekre a legjobb válasz részről a vállrándítás, esetleg megkockáztatok egy javaslatot: próbáld ki, és megtudod! Én próbálgatom ezeket az utakat, és nem hasonlítgatom. Mindegyik más élményt ad, tán azért is, mert időközben én is változom, így mindig új világban teszem meg a külső-belső lépéseket.

■ Szeretek zarándokolni. Csak akkor nem megyek Pünkösdkor Alfaból Csíksomlyóra, ha vénasszonyok potyognak az égből. Idén potyogtak. Ezért lett bennem még erősebb a készlet, hogy újra ráálljak a Santiago de Compostelába vezető útra, a Caminóra. Négy éve két hetünk volt hetünknek, hogy a Francia úton Leontól Composteláig eljussunk, most hárman indulunk a Portugál Camino Portóból kezdődő szakaszára.

Társas lény vagyok, a magányos zarándoklástól nem csak az riaszt vissza, hogy bajom eshet, hanem az is, hogy útközben az élményeim nem lenne, akivel megoszom, a tegnap elkezdett beszélgetést ma folytassam. Fontosak nekem a társak azért is, mert velük megsokszorozódnak a képességeim, az útjelzés, amit nem veszek észre, az a társamnak szemébe ötlük, a spanyol akcentussal kimondott angol mondat tartalma háromnak könnyebben kibagyalyítható, mint egynek.

Aztán az okostelefont sem félek használni. Van, aki otthon hagyja, hogy a technikától elfordulva igazán kiszakadjon a hétköznapiakból. Mi a portugál úton jó sok kilométert is megspórolhattunk azáltal, hogy a helyenként gyér jelzések között csak kevésszer és kicsit tévedtünk el. Ráadásul a Camino Ninja applikáció azt is megjósolta, hogy hány kilométerre lesz üzlet, a következő településen milyen szálláshelyekre számíthatunk, mennyi pénzért, és azok lefoglalhatóak-e, vagy érkezési sorrendben fogadják a vendégeket teltházig. A facebookos csoportnak is érdemes tagja lenni. Ugye a szöveg fordítását egy kattintással megoldja a rendszer több-kevesebb pontossággal, annyira jól, hogy a hottenotta utitársad tapasztalatait is beépíthesd a tervedbe.

Nem szeretnék önjelölt tanácsadó lenni, azt mondom el, ami nekem bevált a sok javaslat közül. Nem bántam meg, hogy az út előtt kipróbáltam párszor magam és a felszerelésemet. Lemértem, mennyi idő alatt tudok megtenni 25-30 kilométert, és hozzászámoltam, hogy Galícia hegyes vidékén majd lejtők és hágók írják át a kilométer per órák sebességemet. Jól tettem, hogy a társaimmal is több közös útra elmentem indulás előtt, így volt sejtésünk arról, hogy ki milyen igényekkel és lehetőségekkel indul, mindhárman megengedjük-e magunknak az éttermi vacsorát vagy üzletben vásárolt két szelet szalámmal zárjuk a napot... És ha este kiderül, nincs vacsorázási lehetőség, tudunk-e örüdeni az egy keksznek és két narancsnak, vagy összedől egy teljes világ s megrepedezik az út alattunk?

A legjobb tanács, amit kaptam a hátizsák súlyára vonatkozó: a lehető legkényelmesebb pakk súlya ne legyen több, mint testtömeged 10 százaléka. Kevésnek tűnhet, de az útra készülve ez menekített meg a fogyókúrázástól: 6,5 kilós csomaghoz

kellett a „versenysúlyom”, és állítom, ha csak nem télen indul valaki a nagy útra, ebbe a súlyba belefér mindene, ami kellhet. Ami nincs a zsákban, az pótolható, ami nem kapható meg, az pedig mellőzhető – így tapasztaltam. Két hét után pedig értetlenül áll az ember a gardróbja előtt, hogy minek is van neki annyi veddfelkeje.

A hátizsák tartalma magánügy, én arra vigyáztam, hogy sose hiányozzon belőle az üzletben vásárolt palackozott víz – a közutak kínálata és az én gyomrom nincs mindig a legjobb viszonyban – és az édesség, olajos magvak vagy bármi más rágnivaló a következő üzletig, ha a bennem lévő gyermek elfáradva a jussáért könnyörögne.

Az egészségügyi tasakom volt az, amit nem sajnáltam megtölteni, pár fájdalomcsillapító mellett ott voltak a kencék. Ilyen utakon mindig felértékelődnek a lábaim, azokat ápolgatom, babusgatom, biztatom, hogy holnap se hagyjanak cserben, ezért az izomlazító krémtől a bőrpuhítóig széles skálát szeretek használni. Hasonló célra vittem a kisüveges olajakat is, hogy legyen élénkítő, lazító, fertőtlenítő, emésztéssegítő és még kedélyjavító is köztük. Kérem szépen a meleg és a gyakori használat leoldotta az üvegcsék kupakján lévő címkét, így történt meg, hogy az került a kézre-lábra-szájba, ami illat szerint jónak ígérkezett. Jelentem: a lábam emésztése kifogástalan lett, a garatom pedig túlesett egy teafás fertőtlenítőn.

A nagy felfedezés a tisztasági betét újszerű felhasználása volt számomra: a kezdődő vízhólyagos területre a betét egy nagyobb darabkája pont azt a puhaságot adja, amivel a felület további dörzsölődése, sebesedése megakadályozható. E mellett még az izzadságot is magába szívja, és ha a ragasztós felével a lábunkhoz rögzítjük, nem fog meggyűrődni, elmozdulni, kártékonykodni sem. Jelentem: a műveletet normál betéttel is kipróbáltam, nem vált be. Csak arra volt jó, hogy a cipőm szorítani kezdjen, és a lábujjaim elzsibbadjanak. Zsibbadtan pedig... ugye nem kell magyarázzam, miért nehéz az élet?

Kellett volna még készülni nyelvtudásból. Na, arra nem volt sem elég időm, sem kellő nyelvérzésem, így a portugál és a spanyol nyelv pár szavának birtokában, kevéssé magyar akcentusú angol szókézzel indultam. Nem vagyok rá büszke, de előnyt kovácsoltam belőle. Az egyszerű spanyol és portugál emberek, akikkel utam során találkoztam szintén nem doktoráltak angolból, így alapkifejezésekkel, kulcsszavakkal boldogultunk. A két-háromszavas tömondat végére került egy „plíz”, a hálat pedig mosollyal fejeztük ki, kölcsönösen. Nagyjából értettük egymást, ugyanakkor helyet hagytunk a meglepetésnek is. Mert ugye egy portugál étel összetevői felett nem sikerült közös nevezőre jutni, így én rendeltem, és elképzelttem, mit fogok vacsorázni, aztán megettem azt, amit elém tettek. Mindenévő lettem, de azért annak örvendek, hogy a disznófüllevestől – mimelőzésnek köszönhetően – megszabadultam.

Az utamba kerülők jószándéka és a mi rugalmasságunk jó sok helyzetből volt képes derűt faragni, és ha az olajak nem segítettek egy-egy sóhajtós helyzeten, hát külsőségekkel gyógyítottuk a bensőt. Így derült ki, hogy a ruha ideális túraöltözék annak, aki viseli és szívderítő annak, aki látja, hogy három fehérszínű tarka pettyes kollekcióban rója a kilométereket fittyet hányva arra, hogy bakancs, hátizsák és ruha mennyire összeillő kombináció. Ennek a ruházatkészletnek fejenként 10 euró volt az ára. Megérte, mint ahogy a piacon is érdemes volt költeni frissen szedett mangóra, mandarinra, a vásári lacikonyhán főtt polipra, a helyi specialitásnak számító VINO VERDE itókára. És érdemes volt áldozni arra is, hogy a 8 eurós tömegszállítás után, ahol negyvenen voltunk egy ablaktalan szobában sok nyögéssel, nagy meleggel és kevés le-

vegővel, a következő éjszakára egy háromgyas szobát foglaljunk fejenként közel 30 euróért. Nem dőzsöltem, állítom most is, csak kellőképpen szerettem magamat. Nem a családomat rövidítettem meg a költekezéssel, hanem lehetőséget adtam arra, hogy egy jobb kedélyű, élményekkel telt fehérszobát kapjanak vissza.

Sokan kérdezték, amikor hazajöttem, na, mit adott az út, megkaptad-e azt, amiért mentél és megírod-e könyvbe a csodát, ami ugye, ilyen út során, ha az ember vállalja az út fáradalmait, kivétel nélkül bekövetkezik. Nem írok könyvet a nagy csodáról. Mert sok apró csodát éltem meg, olyanokat, melyeket eszembe se jutott, hogy kérjek. És nem írok könyvet, mert nem állíthatok mércét, nem adhatok táptalajt annak, hogy emberek az útjukat, megélésüket az enyémmel hasonlítsák. De ha

kérdezik, szívesen beszélek arról, amit én megéltem, hogy az élményt életben tartsam.

Mégiscsak megosztok valamit, kéretlenül is, abból, hogy hogyan állok a kérésekkel. Egy dolgot kértem induláskor Istentől: mutassa meg nekem azt az utat, amin mostantól járnom kell. Úgy gondoltam, hogy Toldiként fél kezébe kapja a nyomórudat, s nekem azzal utat mutat egy életre irányt szabva. Megtörtént, de mindig csak egy-egy napra jött iránymutatás, ráadásul olyan módon, hogy csak este döböntem rá: igen, ő erre vezetett. És gyakran azt is megtapasztaltam, hogy van szabad akarat: elfogadhatom a gyengét, vagy középszerűt, de ha azzal nem elégszem meg, ha többet akarok, akkor többet is kaphatok. Ő utat mutat, de rajtam áll, hogy milyen lesz a napi út, a mindennapok caminója. ■

Balázs Katalin

A Mars látványa a Földközelség előtt és után, távcsővel, 100x nagyítás felett ■ FOTÓ: EARTHSKY.ORG

Sztárban sztár: a Mars

■ Év végére teljes pompájában színre lép a Mars. Ezt a szó szoros értelmében kell érteni, ugyanis december 1-jén legközelebb lesz a Földhöz. Mivel közeli bolygóról van szó, a közeledés látványosabb, látszó átmérője sokkal nagyobb, mint a keringés többi ideje alatt. Néhány nap múlva, 8-án a Mars szembenállásba kerül a Nappal, vagyis ekkor van a legjobban megvilágítva. Mivel hasonló szembenállás 26 hónaponként esedékes, érdemes figyelemmel követni.

A szabad szemes megfigyelés közben észrevehettük, hogy fokozatosan csökken a bolygó fényessége, a távolodása függvényében. A következő két hónapban a csillagok közötti helyzete keveset változik, végig a Bika (*Taurus*) csillagképben bolyong. Felkeresni is könnyű, december elején sötétedés után a keleti égbolt alján a Mars a legfényesebb, vörös égitest. A második legfényesebb, vörös égitest a Marstól jobbra az *Aldebaran*, a Bika csillagkép legfényesebb csillaga. Ez a csillag a Hyadok nevű, közeli (153 fényév) csillaghalmazhoz tartozik, amely egy lefektetett V formát alkot a csillagokból. Felette könnyen felismerhetjük a Fiastyúk (*Pleiadok*) nevű csillaghalmazt, amelyet sokan összetévesztenek a Kis Göncölszekérrel.

Távcsöves észlelés esetén már felületi alakzatokat is lehet látni, mostanában a pólussapkák is feltűnnek. Ilyenkor egyszerűre látszanak a déli és az északi sarki hósapkák.

December 8-án kora reggel még egy ritka esemény látható. Az északnyugati égbolt alján a telehold eltakarja a Marsot. Az esemény napkelte előtt, 7 óra táján következik be, a hajnali szürkületben. Mivel a lenyugvó Hold közel van a horizonthoz,

ajánlatos olyan helyet keresni az észleléshez, ahol jó a kilátás az északnyugati égboltra. Majdnem egy óra múlva, 8 óra előtt néhány perccel a Mars az eltűnésével ellentétes irányban előbukkan a Hold mögül. Sajnos ez utóbbi eseményt nehéz lesz megfigyelni, ugyanis a Hold vagy nagyon közel lesz a horizonthoz, vagy már annyira világosság lesz, hogy a Mars nehezen fog látszani. De egy kihívás lényege az, hogy nem egyszerű.

Decemberben a Merkúr és a Vénusz egymás mellett jelentkeznek a délnyugati égbolt alján, napnyugta után. Mint megszoktuk, a Vénusz sokkal fényesebb, mint a tőle balra található Merkúr, amelyet az elején binoklival kell felkeresni, később szabad szemmel is látható. Miközben a Vénusz fényesen feljebb kúszik az égbolton, a Merkúr december végén és januárban nem lesz látható.

A Mars decemberben és januárban is a Bika (*Taurus*) csillagképben lesz látható, a jellegzetes vörös színével.

A Jupiter decemberben és januárban a Halak (*Pisces*) csillagképben marad mint fényes égitest. Január végére este fél 10-kor nyugszik.

A Szaturnusz ebben a két hónapban is a Bak (*Capricornus*) csillagképben található, de egyre hamarabb közeledik a nyugati égbolt felé. Január végére már este, 18 óra táján nyugszik, nem sokkal a Nap nyugta után.

Az Uránusz a Kos (*Aries*) csillagképben lesz decemberben és januárban, egész éjjel megfigyelhető elég magasán a horizont felett. ■

Molnár Zoltán

EKE Gyergyó

■ Szeptember 11-én a tekerőpataki Szent Rozália kápolnához indult tizenkilenc személy. A meghívó egy könnyű, de látványos túrára szólt. Gyergyószentmiklós Hóvirág utcájából közelítették meg a Visszafolyót, innen a Cérna-nyak vezetett a kápolnához. 12 kilométer, 125 méter szintkülönbség és jó hangulat – ebben lehetett része annak, aki Madaras Böske néni mögé felsorakozott a Csipet-csapat tagjaként.

■ Ugyanezen a napon indultak kerékpárral a baktai Kőgombákhoz. 45 kilométert tekertek aszfalton és földúton Gyergyóalfaluból a Baktafő felé tartva, a Bakta-patak menti úton, a Varga-pataki eltérőnél, az útleágazásnál jobbra tartva. Innen pár száz méter után, az úttól egy kőhajtásnyira egy boglya alakú kőtomb látható. A Jajgató patakán átkelve, a hegyoldalban egy több méter magas kőgomba rejtőzködik, melynek karcsú szára, és a tetején kalapja van. A kőgombák az erózió hatására alakultak ki, mivel a felszint alkotó kőzetek keménysége nem egyenletes. A látvány megérte a fáradságot – írja a túravezető, Bögözi Gyöngyi.

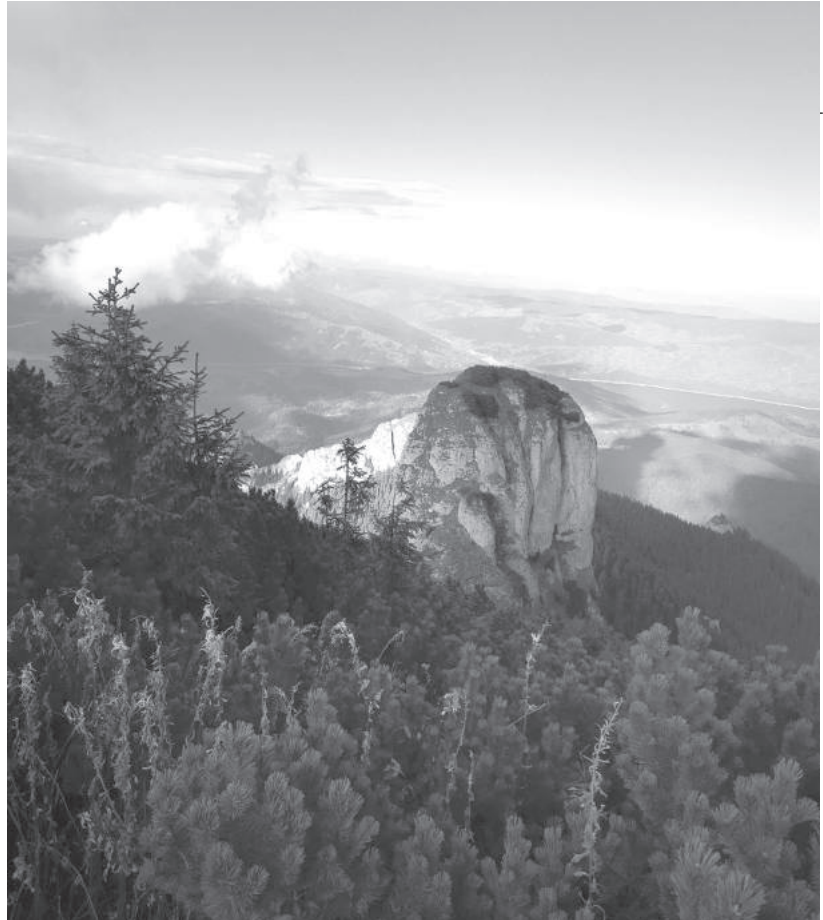
■ Szeptember 25-én hat kerékpározó a csomafalvi Közúgó felé tartott. Bögözi Gyöngyi beszámolója szerint a 47 kilométer úgy adódott össze, hogy „Gyergyóból indulva érintettük Alfalut, Csomafalvát. Innen Kicsilok irányát tartva értünk el a Közúgóhoz. Tervet változtatva még tekertünk 2,5 km-t a kicsiloki bányáig, ahol elfogyasztottuk a megérdemelt ebédünket. Ebéd után még egy rövid kis gombászást is beiktattunk. Aztán indultunk visszafelé ugyanazon az úton. Nagyon jólesett, amikor végre aszfaltútra értünk, mivel van ott egy kb. 5 km-nyi jó köves, rázós szakasz. Volt, akinek a tömérszinte kiesett a fogából. Az alfalvi pihenő után Gyergyóig meg sem álltunk.”

■ Ugyanezen a napon tizennégyen túrával emlékeztek Bajtai Erzsébet nagykövetné asszonyra. A gyergyói EKE néhai tagjának emléktúrája a Mária-kőre vezetett a Gyilkos-tó – Napsugár villa – Cifra nyereg (1002 m) – Mária-kő északkeleti kilátója (1048 m) – a déli fal kilátója, panorámakabin – Gyilkos-tó útvonalon. Mindez 7 kilométer hosszú, 220 méter szintkülönbséggel, gyönyörű kilátással.

■ A harmadik csapat Varga Katalin-túrára indult. Hogy színesebb legyen a vasárnapi túrapaletta, a Csibi és a Kádár család hívta meg a társaságot erre az újszerű túrára, amely a ditrói Varga Katalin utca 1. szám alól indul, ahonnan a Pricske érintésével ereszkedtek be a gyergyószentmiklósi Varga Katalin utca 14. szám alá. Tizenketten tették meg a 21 kilométeres, szintkülönbségben sem szűkölködő túrát Balázs Éva Hajnal vezetésével.

■ Kőgombákból több is van a környéken, így október 2-án egy háromtagú csapat a maroshévízi képződmények megtekintésére indult. A Magyaros-patak mentén mentek fel, a sípályán jöttek le 15 kilométert gyalogolva, rengeteg gombát gyűjtve.

■ Ötvenkilencen indultak honismereti kirándulásra október 9-én a Gyergyószentmiklós – Fenyéd – Szentegyháza – Homoród – Kőhalom – Alsórákos – Homoród – Homoródszentmárton – Felsőboldogfalva – Székelyudvarhely – Libán-tető – Gyergyószentmiklós útvonalon. Meglátogatták a székelysombori evangélikus-lutheránus templomot, a homoródi evangélikus templomot, az alsórákosi Sükösd-Bethlen-kastélyt, illetve

A tüneményes Csalhó ■ FOTÓ: ID. DÉNES GÉZA

a környék természeti nevezetességeit, a Bazaltorgonákat, a Smaragd-tavat és a kialudt alsórákosi vulkáni krátert is Laczkó-Szentmiklósi Endre vezetésével.

■ Október 15–16-án egy híján negyvenen a Csalhón jártak. A Vadász-Szatmári házaspár új útvonalon vezette a csapatot. Id. Dénes Géza így számol be az eseményről: „Gyergyószentmiklósról a Gyilkostón át Gyergyóbékásig értünk műúton, majd innen a Kis-Bisztra-patak völgyén haladva körülbelül 20 kilométert tettünk meg kezdetben erdőkitermelő úton, majd egyre meredekebb, csak terepjárókkal járható úton. Innen a kék sáv jelzésen lombhullató-, majd fenyőerdőn keresztül végig kapaszkodva jutottunk fel a kúszófenyők övezetébe, a Dochia menedékházig két óra alatt.

Délután indultunk a Tóka (Toaca) csúcsára, egy nagyon biztonságos, fémszerkezetű lépcsőn (519 lépcsőfokon) jutottunk fel a csúcsra, elfeledve minden fáradságot.

A menedékházban töltött éjszaka után reggel csapatunk a pár száz méterre található hegygerincről csodálhatta a gyönyörű napfelkeltét. Alattunk a völgyben a szép felhőréteg és az ebből felkelő nap leírhatatlan fénytűneményt hozott létre. Később megcsodálhattuk a Csalhó sziklaszirtjeit és a gyönyörű völgyeket. Délután ereszkedtünk le a gépkocsikhoz, és egy kis gyilkostói pihenés után érkeztünk haza egy felejthetetlen túra emlékével gazdagodva.”

■ Hetvennyolcan iratkoztak fel az évente sorra kerülő Viridistúrára október 23-ra. A túra a régi kisvasút vonalán haladt a Pongrácz-tető – Gyilkostó közötti szakaszon, és szokásos módon a gyilkostói csónakháznál fejeződött be 15 kilométer megtétele után, ahol a Viridis Kft. képviselői igazán jó vendéglátónak bizonyultak.

■ Az őszi hagyományos gyermektúra sem maradt el, október 23-án öten túráztak az Egyesekőhöz a Szép-pataki piros háromszög jelzést követve mindkét irányban Ambrus Zoltán vezetésével. (Balázs Katalin)

A Vistea-Moldoveanu jellegzetes tömbje ■ FOTÓ: VARGA SÁNDOR ZSOLT

EKE Háromszék

■ Szeptember 4-én vasárnap felfedező-túrát szerveztünk a hozzánk messze eső Cibles-hegységbe. Az egynapos túra oda-vissza utazással jelentősen megnehezítette az ötfős csapat helyzetét, azonban a körtúra sikeres lejárása nagy elégtételt jelentett mindenkinek. Útvonalunk során érintettük az Arcer-, a Cibles- és a Bran-csúcsot.

■ Szeptember 10–11-én hétvégén György Sándor a Fogarasi-havasokba kalauzolta az érdekelteket. Bázisuk a Szombat-völgyi menedékháznál volt, onnan az Urlea-, a Dara- és a Hártop-csúcsot járták be.

■ Szeptember 21-én Moldován Reinitz Erzsébet nyugdíjas túráját a Fogarasi-havasokba, a Bilea-völgybe szervezte. A társaság a nagyhozamú vízesés mellett, a katlanon keresztül ment föl a főgerinc-re, ahol friss havat találtak túrájuk során.

■ Szeptember 22-én Székely Árpád *Tündérkert a hegyek között* című fotóalbumának vetítéssel egybekötött bemutatóján vettünk részt, a Vadon Egyesület szervezésében.

■ Szeptember 24-én gyönyörű túrában volt részünk a Naskalaton. A Setét-patakon keresztül hosszabbított útvonalon jutottunk fel a csúcsra, majd a 32-es Határvadászok útján jöttünk le a Hidegségbe. Az elképesztően szép táj mellett nagy szerencsénk volt a gombákkal is, hiszen annyi őzlábat szedhettünk, amennyit csak elbírtunk.

■ Ugyanazon a napon a Sportnapok keretében egyesületünk túrát szervezett a városkörnyéki erdő sárga körútján György Sándor jóvoltából.

■ Október elsején Gajdó Éva és csapata a Kis-Királykő csúcsára mászott fel.

■ Ugyanazon a napon kisbakancstúrát szerveztünk a Tamás-gerinc-re, ahová

harminchatan jutottunk fel, ebből tizenhárom gyerek volt. Ez a kiruccanás a tíz évet meghaladó történelmünk legnehezebb túráját jelentette, hiszen közel 1500 méteres szintet kellett leküzdeni a kirándulás során. A Plaiul Foii-tól indulva meredek és hosszan tartó emelkedő után jutottunk fel a Nagy-Tamás csúcsára. Utána beereszkedtünk a Curmatura Foii-nyeregbe, majd ismét felmáztunk a Királykő válláig. A Spirlea menedékhelyet érintve értünk vissza az autókhoz. Hatalmas sikerélmény volt gyerekeknek, felnőtteknek egyaránt.

■ Október 8-án Zsigmond Éva a Máriakő kilátójához és a Kis-Békás-szorosba szervezett kirándulást gyönyörű időben.

■ Október 9-én Fekete Mihály Vaslábbról kalauzolta csapatát a Sipos-kőre és a Fekete Rez csúcsára, majd a Maros forrása után Marosfőre ereszkedtek be.

■ Október 15-én Dukrét Lajos 17. alkalommal szervezte a Dénes István-émlék-túrát a Vargyas-szorosban. A szoros bejárása után finomságok sütése következett a látogatóközpont szomszédságában.

■ Október 16-án Csog Réka a Háromszéki-havasok Ménesbércére szervezte túráját gyönyörű időben, harmincnégy résztvevővel.

■ Október 19-én M. Reinitz Erzsébet a Nagy-kőhavasra szervezte nyugdíjas túráját. Felsőtömösről mentek fel, a Tamina-vízesés meglátogatását követően jutottak fel a csúcsra.

■ Október 21–25. között kisbakancsos csapatunkkal nyolcvanketten (ebből harmincöt gyerek) jutottunk el Máramarosszigetre vonattal. Vonatos kirándulásunk nagy élmény volt minden gyerek és szülő számára. Első nap a Várhegyre kirándultunk, másnap a Kőhát-hegység csúcsait – Kopasz-kő, Cigány-kő – jártuk be. Közel 25 km-t gyalogoltunk az ismeretlenben. Harmadnap a város magyar vonatkozású épületeivel ismerkedtünk a helyi magyarság képviselőjének jóvoltából.

■ Október 22-én Fekete Mihály gombástúrára hívta az érdekelteket városunk környékének erdejébe.

■ Október 28–30. között a Révi-szorosban tartottuk ötödik alkalommal a Páll Endre-émlék-túrát. Szállásunk a kolozsvári EKE tulajdonában levő csucsai házban volt. Ezúton is köszönjük Kismihály Boglárkának a közbenjárást. A kirándulás alatt nemcsak a szorost jártuk be, hanem a jobb- és bal oldali vonulat gerincét, illetve a Zichy-barlangot is meglátogattuk. Összesen huszonötven vettünk részt, tizenegy gyerekkel. (Gáspár László Zsolt)

EKE – Kolozsvár 1891

■ Szeptember 3–4-én kétnapos biciklitúrát szervezett Szima Márton az Erdélyi-szigethegységben tizenkét résztvevővel. Első nap a kis csapat Jádvolgyből (Stâna de Vale) tekert fel Biharfüredre (szintén Stâna de Vale), és Belényes (Beliș) érintésével leereszkedtek Magyarremetére, itt pedig egy székelyföldi házaspár által működtetett kemping faházikóiban szálltak meg. Vasárnap Erdődámoson (Damiș) és Barátkán (Bratca) keresztül visszaérkeztek a kiindulóponthoz, majd a Sebes-Körös partja közelében makadámúton tekerve jutottak el Csucsáig. A szombati tekerést a szemerkélő eső és a patakon való mezítlábas átkelés tette felejthetetlenné, vasárnap viszont már napsütésben bringázhattak a meredek emelkedőkön. A két nap alatt letekert táv 130 km volt.

■ Szeptember 3-án a kolozsvári Bükk-erdőben kirándultunk. Már csütörtök estétől esett és nem állt meg pénteken sem, de szombaton csábított a gondolat, hogy a nedves időben előbújnak a gombák, hiszen egész nyáron a szárazság miatt nem találtunk gombát, még az aljnövényzet is kiszáradt. Autóbusz jár a Bükki-házakhoz, onnan gyalog indultunk a Sárosbükk felé. A Majláth-kúthoz vezető kék jelzésen mentünk a forrásig, majd a fehér békával jelzett tanösvényen ereszkedtünk le a szelicei útra és a Páter úton folytattuk túránkat a Monostor lakónegyed felé. (Pál Gyöngyi, Kismihály Boglárka)

EKE – Kolozsvár 1891

■ Október 1-jén Szima Márton kerékpáros körtúrát szervezett a Csucsá – Dregán-völgyi víztározó útvonalon, innen a Bihar-Kolozs megyehatár mentén, majd a gerincen vissza Csucsára. A túra hossza 55 km volt, nyolc résztvevő tekerte le a távot.

■ Október 2-án Szima Márton gyerekbarát biciklitúrát szervezett a Sebes-Körös partján kicsiknek és nagyoknak egyaránt. Az 50 km-es túra útvonala teljesen biztonságos volt mind a nyolc résztvevő számára, elkerülte a főutat, és a következő állomásokat érintette: Csucsá, Körösfeketető, Csarnóháza, Barátka, Csucsá. A déli pihenőt szalonnasütéssel és labdajátékokkal tették kellemesebbé a résztvevők.

■ Október 4-én Székely Árpád *Tündérkert a hegyek között* című fotóalbumának vetítéssel egybekötött bemutatóján vehettek részt az érdeklődők a Farkas utcai református templomban.

■ Október második hétvégéjén a debreceni túratársakkal közösen kirándultunk, a szervező Kovács Zsuzsa, az EKE – Kolozsvár 1891 elnöke volt. Október 8-án indultunk Kolozsvárról, útközben meglátogattuk a magyarkapusi református templomot, Sebesváron (Bologa) találkoztunk a Debrecenből érkező túratársakkal, és együtt bejártuk a felújított sebesvári várat. Sebesvár (vagy Sebesváralja) kőből épült királyi várat a leírások alapján az 1241–42-es tatárjárás után, IV. Béla király parancsára emelték a Nagyvárad és Kolozsvár közti fontos kereskedelmi és hadi út védelmére. A vár látogatása után a faluban megnéztük a régi vízimalmot és ványolót, mindkettő a patak vizét használja. Innen Székelyjő felé folytattuk utunkat, majd a Vigyázó-hegység lábánál, Havasrogoz határában, a 862 m magas Úr-domb tetején megcsodálhattuk a 30 méter magasságot elérő óriás mamutfenyőt (*Sequoiadendron giganteum*), amelyet Gál János mezőgazdász ültetett valamikor a 20. század elején. Október 9-én, elhagyva Havasrogoz települést egy serpentine, kavicsos úton emelkedtünk a buszokkal az 1430 méter magasán fekvő Vigyázó menedékházig, innen a piros kör turistajelzéssel jelölt ösvényen haladtunk a Vigyázó csúcsáig. Egy ideig követtük a sípálya vasvázait, majd lassan emelkedtünk a gyephavasi gerincen 1660 méter magasságba. A Vigyázó csúcsát már messziről lehetett látni, a gerincről már csak egy kisebb emelkedő volt hátra, hogy megérkezzünk az 1800 méter magasban álló meteorológiai állomáshoz.

A csúcspont után visszatértünk a menedékházhoz, majd két kellemesen eltöltött nap emlékeivel elindultunk hazafelé.

■ Október 15-én a Havasrogoz (Rogojel) – Vlegyásza menedékház – Vlegyásza-csúcs (1836 m) – Fehér-kövek – Havasrekettyei-vízesés útvonalon szerveztünk 18 km-es gyalogtúrát Szőke Enikő vezetésével. A csúcstról leereszkedve a csapat kettévált, a bátrabbak a Fehér-kövek sziklaperemén vezető meredekebb, sárga pont jelzésű útvonalon ereszkedtek le a völgybe, a többiek pedig a sárga háromszögön. A busz a Stanciu-tisztáson várta a fáradt csapatot.

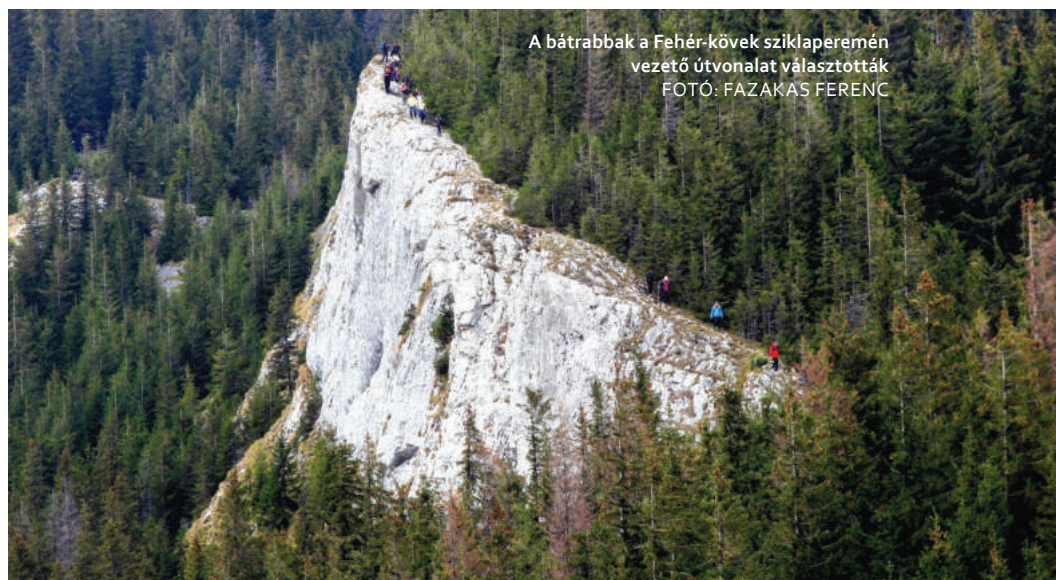
■ Ugyancsak 15-én szép napsütéses őszi napon a városunktól 13 km-re levő Szelicse településig utaztunk autóbusszal, onnan az északnyugati irányban levő 759 m magas Havasbükke (Recea) csúcsát kerestük fel, ahonnan szép kilátás nyílik a Gyalui-havasokra és a Rákos-patak völgyére. A Kolozstótfalu és Magyarfenes közötti dombtetőn (Medve-gerinc), szép erdei úton ereszkedtünk le a Kolozstótfalut és Szászfenest elválasztó Kereszthegyre. Onnan szép kilátás nyílik a Leányvár kettős csúcsa, a Gorbó-gerinc, Szászfenes új lakónegyedei felé és a Kis-Szamos völgyére. Szászfenesről autóbusszal tértünk vissza Kolozsvárra.

■ Október 22-én a Pocsováliste- és a Ronki-szorosba szerveztünk gyalogtúrát a marosvásárhelyi ekésekkel együtt, túravezetőink Mezei Elemér és Kakucs Zsolt voltak, akik segédjeikkel együtt próbálták összetartani a nagy csapatot. Minden elvárást fölülmulva a túrán több mint 140-en vettek részt (Vásárhelyről 89-en, Kolozsvárról kb. 45-en, Szilágyosmlyórol 4-en, Tordaszentlászlórol 3-an). Az egyik résztvevő humorosan megjegyezte, hogy fél órát kellett várni a csoportképre, s még így sem volt rajta mindenki. A 15 km-es, Aranyosronk faluból induló látványos túrát Mezei Elemér minden év

tavasán és őszen megszervezi, ám ilyen népes társaságra még sosem volt példa.

■ Ugyanezen a napon vonatos kiránduláson voltunk a Királyerdő-hegység észak-i peremén levő Révi-szorosban. A mészkő-hegyek, mészkősziklák között lévő 5 km hosszú gyönyörű szurdokvölgyet a Sebes-Körös hozta létre. A szoros Körösrév felőli kijáratától kezdtük gyalogtúránkat, elhaladtunk egy forrás mellett, átmentünk a Sebes-Körös hídján és a szoros bal oldalán, a pár évvel ezelőtt kialakított, piros ponttal jelzett tanösvényen haladtunk a Zichy-barlang felé. A csúszósabb részeken a sziklafalba erősített láncok segítettek a haladást. A cseppkőbarlangnál sok látogató volt, de kis várakozás után sikerült nekünk is bejutni. A barlang a nevét a turistamozgalmat támogató Zichy Ödön grófról kapta, hossza 2,7 kilométer, ebből 680 méter látogatható. A barlang mellett dolgoznak az egykori menedékház felújításán, reméljük, hamarosan elkészül. Megnéztük a látványos 12 m magas vízesést, amelyet a barlangból kiömlő kristálytisza vizű Styx-patak hoz létre. Átmentünk a barlang közelében levő hídon, ahol egy vonatmegálló is található, de gyalog akartunk végigmenni a szoroson, így a sínek mellett haladó ösvényen elindultunk Vársonkolyos felé. Útközben megcsodáltuk a szoros sziklaképződményeit. Vársonkolyosról vonattal tértünk vissza Kolozsvárra.

■ Október 23-án a pusztatopai palacsintasütődéhez szervezett kerékpáros túrát Szima Márton az alábbi útvonalon: Kolozsvár – Kajántó (Chinteni) – Bodonkút (Vechea) / Diós (Deuşu) – Báboc (Băbuţiu) – Solyomkő (Şoimeni) – Magyarújfalú (Vultureni) – Magyarfodorháza (Fodora) – Nagyesküllő (Aşchileu) – Kisesküllő (Aşchileu Mic) – Pusztatopa (Topa Mică) – Kajántó (Chinteni) – Kolozsvár. Amint az esemény elnevezése is mutatja, a túra csúcspontját nem a legmagasabb domb megmászása, hanem a tekerés utáni palacsintázás jelentette. A 80 km-es túrát tizenkilenc kerékpáros teljesítette. (Pál Gyöngyi, Kismihály Boglárka)

A bátrabbak a Fehér-kövek sziklaperemén vezető útvonalat választották
FOTÓ: FAZAKAS FERENC

Hegyláb a Ronki-szoros végén ■ FOTÓ: BÖJTBE-BEYER BARNA

EKE Marosvásárhely

■ Szeptember 3-án hetedik alkalommal került sor a Szakrális Maraton megszervezésére. A hosszan tartó esőzések miatt többen visszaléptek a részvételtől, így leszűkült létszámmal, mindössze tizenhét személlyel indultunk el. Jobbágyfalván, látva a teljesen átázott talajt, eldöntöttük, hogy nem a gerincűton, hanem a falvakon átvezető aszfaltos vagy kövezett utakon megyünk. A szokottnál hamarabb érkezünk Mikházára, így ezúttal mi vártuk a Parajdról és Szovátáról érkező biciklis csapatot. Ezután közösen meghallgattuk Kerekes József csíkfalvi lelkész frappáns, szívhez szóló beszédét, amelyet áldás követett. Végül finom babgulyással kínáltak meg, amit az önkormányzat által felújított ház udvarán fogyasztottunk el.

■ Szeptember 7–11. között került sor a 2020-ról elhalasztott, Órvidéket és Burgenland látogatását célzó utazásunkra. Első nap meglátogattuk Magyarország leghíresebb román kori templomát, a jáki templomot, majd rövid sétát tettünk Szombathelyen. Másnap Liszt Ferenc Doborjában (Raiding) található szülőházát kerestük fel, majd Fraknó vára (Burg Forchtenstein) következett, amelyet a 13. században építettek és 1626 óta az Esterházy családé volt. Eleinte benne laktak, aztán idővel leköltözttek Kismartonba (Eisenstadt). Ezután a várat raktárként használták.

A kismartoni Esterházy-kastély neve összefonódik Haydn nevével, hisz ő volt a család udvari zenésze negyven éven át. Ez a kastély 300 éven át szolgálta az Esterházy családot. Ezután meglátogattuk a Haydn-házat, majd a Haydn templomot a Kálvária-hegyen, ahol a híres zenész nyughelye is található.

Köszeg következett, amely Magyarország műemlékeiben egyik leggazdagabb városa. Pénteken felültünk a híres Semmeringi vonatra, amely a világörökség része, majd a Semmeringvasút mellett kialakított turistaúton megcsodálhattuk a természet és a technika mesteri összefonódását.

Meglátogattuk Léka (Lockenhaus) várát, amely Köszeg környékének leglátványosabb látnivalója. A csodálatos környezetben álló középkori lovagvár látványa már messziről idecsábítja a látogatókat. Aztán Sopron, Magyarország leghűségesebb városa következett, amely a trianoni békediktátum után a lakosság szavazatai alapján maradt a határokon belül. Belvárosának mai arculatát az 1676-os tűzvész után épített barokk épületek határozzák meg.

Az egyiptomi sziklatemplomokra emlékeztető fertőrákosi püspöki kőfejtő a Fertő-tó vidékének egyik legnépszerűbb látványossága, 2001 óta az UNESCO Világörökség része. Ruszt (Rust) szintén világörökségi védettséget élvező város,

középkori falakkal körbevett belvárosának szinte minden épülete műemlék. A szőlő és a bor városa is, az emberek a műemlékek közt kisebb-nagyobb csoportokban beszélgetve iszogatták a hegy levét.

Utolsó állomásunk a „magyar Versailles”-nek is nevezett fertődi Esterházy-kastély volt, amely Magyarország legnagyobb és legimpozánsabb főúri kastélya, a magyarországi barokk építészet legjelentősebb alkotása.

■ Október 1–2-án Máramaros megyei túrára került sor Szilágyi Eszter szervezésében, melynek során első nap gomolygó felhős, szeles, de esőmentes időben a Radnai-havasokban túráztunk. Borsafüredről indulva, a Stiol-tó érintésével felmentünk a Gargaló-nyeregbe, ahol erős szélvihar fogadott, majd visszafelé útra ejtettük a rendkívül népszerű Lóhavas-vízesést. Másnap átutaztunk az Iza völgyében elterülő Barcánfalván, ahol megtekintettük a kolostorkomplexumot és felkerestük a világörökség részét képező, 1720-ban épült ortodox fatemplomot. Máramarosszigetre érkezve előbb meglátogattuk a falumúzeumot, majd a történelmi városrész nevezetesebb épületeit kerestük fel. Hazafelé tettünk egy kitérőt Jód falu világörökség részét képező, egykorgörögkatolikus, 17. századi fatemplomához.

■ Október 5-én Marosvásárhelyen a Bolyai utca 15. szám alatti Studium Hub-ban Székely Árpád *Tündérvilla a hegyek között* című fotóalbumának vetítéssel egybekötött könyvbemutatójára került sor.

■ Október 16-án ragyogó őszi időben került sor a már hagyományossá vált Zászpás-túránkra. Reggel nyolckor kisbuszba ültünk a Bolgárok terén, majd gyalogtúránk fél tízkor indult Nyágra (Schwartztelep) vasútállomása mögöl. Felfelé a Schwartz-patak menténe kék pont jelzéseit követtük a Schwartz-mezőn keresztül a Zászpás-tető (1278 m) sziklabércére. A Schwartz-mezőn ebédeltünk, majd a Hét-mezők sárga pont jelzései mentén jutottunk vissza Nyágrára. Bod Attila túravezetővel mintegy 16 kilométernyi távot jártunk végig, és szinte kilencszáz méter szintkülönbséget küzdöttünk le a csodálatos napsütésben és feledhetetlen őszi színekben pompázó természetben.

■ Október 22-én a marosvásárhelyi EKE történetében hosszú idő után először került sor olyan túrára, amit a kolozsvári testvérszervezettel közösen szerveztünk. A Ronki- és Pocsoválisteszorosot látogattuk meg premiernek számító útvonalon, amely eddig még nem szerepelt túratervünkben. Nem csoda hát, hogy szép számban akadt jelentkező. Marosvásárhelyről buszszal és személygépkocsikkal összesen nyolcvanhét túrázni, ismerkedni vágyó résztvevő gyűlt össze. Az időjárás kegyes volt hozzánk, útvonalunk látványgazdag, a kellemes társaság pedig hab a tortán. Köszönet a kolozsvári túravezető társaimnak, Mezei Elemérnek és Albert Zsuzsannának az általuk nyújtott nélkülözhetetlen segítségért. Reméljük, sikerül hasonló, közös túrákat szervezni a többi EKE-osztállyal is, mert ismerkedni jó!

■ Október 29-én Kiss Zoltán Ernő szervezésében harmincöt résztvevővel, busszal Medgyesre utaztunk, ahonnan a két Küküllő vízválasztójára kapaszkodtunk ki. Eleinte ködös, majd ragyogó napos őszi időben kitűnő kilátásnak örülve 16 kilométeres túrát jártunk végig, Balázstelke határát érintve Magyarorsáig. Itt várt ránk a busz, de hazautazás előtt meglátogattuk a Bandi Dezsőről elnevezett magyarsárosi falumúzeumot is. (Kakucs Zsolt, Kocsis András, Pethő-Dévény Ildikó, Szilágyi Eszter, Kocsis András)

EKE Székelyudvarhely

■ Szeptember 4-én Barótig kiskocsikkal utaztunk, innen gyalogtúrával jártuk be a Baróti-hegység északnyugati dombháta- it, kimászva a 819 m magas Bükkfej-tető- re. Remek őszi időben, Török Albert veze- tésével tizenheten tettük meg a 18 km-es utat a Barót – Dánér-domb – Köpecbánya pataka – Szálaserdő – Bükkfej-tető – Köpecbánya – Bányapataki horgásztó – Keresztnyereg – Barót útvonalon.

■ Bár az esős idő miatt egy héttel elha- lasztottuk a rendezvényt, szeptember 10-én sem kedvezett az időjárás a XIX. Hargita Teljesítménytúra résztvevőinek. Emiatt a létszám is jóval kisebb volt a megszokottnál, a 42 km-es szakaszon 22-en, a 23 km-es szakaszon 32-en, a 14 km-es szakaszon pedig 18-an indul- tak, és mindnyájan sikeresen célba értek. A szervezésben és lebonyolításban har- mincöt tagtársunk segítkezett.

■ Szeptember 11-én Benczédi Miklós vezetett gombaszedő túrát a 15 km hosz- szú Kalonda-tető – Cika – Likas-kő – Lófő lovas udvar – Kalonda-tető útvonalon.

■ Szeptember 17-én Kiss Tibor vezetett túrát az Atyha – Küsmöd-kő – Parajd út- vonalon. A Siklód-kő meghódítása az időközben eleredt záporosó miatt ezút- tal elmaradt. A nyolctagú, csuromvizes társaság Parajdra még időben megérke- zett, így jutott tölteletes káposzta a fá- radt és elázott társaságnak is a főtéren zajló Töltöttkáposzta Fesztiválon.

■ Szeptember 24-én Kiss Tibor vezeté- sével tizenketten a Gagy-mente fölötti Zsidó-hegyet mászták meg. Vonattal utaztak Rugonfalváig, innen a 16 km-es túrát 6 és fél óra alatt tették meg a Rugonfalva – Rugonfalvi-tó – Nagykede feletti gerinc – Zsidóhegy – Jézus szíve kilátó – Keresztúr útvonalon.

■ Október 1-jén Fodor György vezetésé- vel huszonöten a szarvasbögés meghal- gatására a Hargitára mentek fel kisko- csikkal. A Kálvin térről gyalog közelítették meg a Gyöngyös-kút melletti dürgő há- zat, azonban a hangok nagyon távolról jöttek, becserkelésükre nem volt remény. Egészen a Széleskút-pusztáig mentek, de itt is csak távolról hallhatták a hangokat. Még sötétedés előtt visszaértek a mene- dékházakhoz, ahol egy közös vacsorával zárták a nem túl sikeres kiruccanást.

■ Szeptember 30. – október 2. között huszonöten a Fogarasi-havasokban a Negoj-csúcsot mászták meg Jakab Zol- tán vezetésével. Péntek este a Negoj me- nedékházban aludtak, másnap reggel pi- henten vágta neki a felhőbe burkolózott

csúcs megmászásának. Havat csak fenn, a Kleopátra-nyereg felett találtak foltok- ban, itt azonban sűrű felhő akadályozta a kilátást. Hideg szél fúj, látni alig pár mé- terre lehetett, így nem sokat pihentek a csúcson. Ugyanott ereszkedtek le, mint ahol feljöttek, és annyira elfáradt a társa- ság, hogy a vasárnapra tervbe vett Serbota-csúcs meghódításáról lemond- tak. Persze a kellemetlen, hideg, nedves idő is közrejátszott ebben.

■ Október 5-én megtartottuk tisztújító nagygyűlésünket. Új vezetőséget válasz- tottunk. Az elnöki tisztséget Magyar Ist- ván vállalta fel. Új elnökünket öt alelnök segíti munkájában: Barabás Zoltán, Borbáth Mária, Gergely Mária, Kiss Tibor és Parajdi Lehel. Új titkárunk Kiss Éva. Ezt a megfiatalodott vezetőséget a tag- ság egyhangúlag választotta meg.

■ Október 8-án Kiss Tibor vezetett 16 km hosszú gyalogtúrát a Décsfalva – Gógán – Székelymúzsna – Mátisfalva – Agyagfalva útvonalon. Harminchárman vettek részt ezen a szép őszi túrán.

■ Október 14–15-én Parajdi Lehel vezeté- sével kilenc bátor túrázó vállalkozott a Ki- rálykő déli gerincén végigvezető útvonal lejárására. Péntek délután indultak kisko- csikkal, este a Brustureț menedékházban aludtak, majd másnap reggel korán, 6.45 órakor indultak el a Grind védkunyhó felé. A védkunyhótól felfelé a kemény, 600 mé- teres meredek emelkedőt másfél óra alatt tették meg. Végig ködben haladtak, csu- pán a csúcs alá érve jutottak a ködtenger fölé. Sajnos a keleti oldalt elborító köd ha- marosan felhatolt a gerincre is, csupán a nyugati oldalon maradtak napsütésben a sziklafalak. Ezeket néha látni engedte a rö- vid időre felszakadozó köd. Így aztán „kilá- tástalan” helyzetben tették meg a külön- ben páratlanul szép kilátást nyújtó, keskeny sziklagerincen vezető fásasztó utat. A Rejtett-tisztás feletti szakaszon

lehetett kissé belátni a tisztásra meg a Nagy-kőfolyásra. Szerencsére nem eredt el az eső. A gerincút a Hátulso-nyereg után is folytatódik, és mivel a kis csapat idáig jól haladt, folytatták a piros pont gerincjelzés követését egészen a Petricsika-rétig. Ez a rész már barátságosabbnak bizonyult, és a nap is néha utat tört magának a ködfoszlá- nyok között. Innen letértek a piros ponttal jelzett gerincútról, és a kék háromszög jel- zésen folytatták az utat, többnyire erdő- ben ereszkedve be a völgybe. Szűk 12 óra alatt, még világosságban érkeztek vissza a menedékház előtt parkolt kiskocsikhoz. A túra hossza 24 km, szintkülönbség: 1500 m. Lukács Karesz túratársunk így jel- lemezte ezt a túrát: „A szép volt kifejezés talán nem a legmegfelelőbb a túrára, mert nem sokat láttunk, de mindnyájunk nevé- ben mondhatom: jó volt!”

■ Október 15-én Gergely Marcsa és Elek vezetésével harmincan a Szent Anna-tó és a Mohos csodálatos őszi pompájával ismerkedtek meg. Kiskocsikkal utaztak Sepsibükszádig, ahonnan a gyalogtúra kezdődött. Csodálatos volt az őszi erdő, az először a gerincről megpillantott tó, a bocsáival elvonuló mackó és a Mohost nagyszerűen bemutató idegenvezető ízes előadása is. Megkóstolták a Bugyo- gó borvizet, majd a túravezetők a szülői házban különféle finomságokkal látták vendégül a társaságot.

■ Október 19-én az udvarhelyi Művelő- dési Ház szervezésében a Budvár-tetőn a Szaval az erdő rendezvény zajlott, mely keretében húsz udvarhelyi diák Petőfi- verseket szavalt. Őket tanáraik és több mint 100 diák kísérte el a kellemes őszi időben a Budvár-Csicsér tanösvényen. Egyesületünk nyolc tagja vezette a népes társaságot a tetőre, Botházi Marika és Magyarosi Marika a szavalásba is beka- pcsolódott, Török Albert pedig a diákok előtt röviden ismertette az EKE tevékeny- ségét, célkitűzéseit. (Kovács-Kendi Lehel)

Vonatra várva Agyagfalván
FOTÓ: KISS TIBOR

Kalotánadás határában ■ FOTÓ: LÁZÁR TIBOR

EKE '91 Nagyvárad–Bihar

■ Szeptember 1-jén Biharfüred környékén túráztunk Reich József vezetésével.

■ Szeptember 2–4. között részt vettünk a XXVII. Partiumi Honismereti Konferencián, melyet az egykori elnökünk, Dukrét Géza által alapított és vezetett Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság szervezett Érmihályfalván. Ezúttal Fekete Irén díszoklevélben részesült eddigi értékes, sokoldalú munkásságáért.

■ Szeptember 10-én Lillafüredre szervezett autóbusszos kirándulást Fekete Irén. A társaság egyik része a Miskolctapolca Barlangfürdőben maradt lubickolni, míg a többiek Lillafüred látványosságaival ismerkedtek. A kínálatban szerepelt a Palota-szálló, a vízesés, az Anna-barlang, a Szent István-barlang, és még az erdei vonatozást is kipróbálták.

■ Szeptember 10–11-én a Páring-hegységbe vezetett gyalogtúrát Szénási Zoltán.

■ Mi is részt vettünk a nagyváradai Eco Mountain Transylvania egyesület által szeptember 10-én Vársonkolyos környékén megszervezett XVI. Czárán Gyula nyomában emlék- és teljesítménytúrán, ahol az esős idő ellenére sikerült szintidőn belül lejárni az 5, 18 és 26 km-es távokat.

■ Szeptember 17-én a Bihar-hegység egyik kevésbé látogatott látványosságához, a Nagy-Phaeton-vízeséshez szervezett gyalogtúrát Vad Zoltán.

■ A sokak által kedvelt és tisztelt túravezetőnk, Danicska János „Papa” rövid, de súlyos betegség után június végén hunyt el. Az ő emlékére szerveztünk túrát a Berettyó forrásához szeptember 24-én. A több mint 100 résztvevő egyik fele vonattal és gyalogosan, a Papa által vezetett túrák útvonalán jutott el a Berettyó forrásához, míg a többiek busszal érkeztek a megemlékezés helyszínére.

EKE Székelyudvarhely

■ Október 22-én Gál-Joó Ida vezetett túrát a Nagy-Hagymásra. A harminchat résztvevő kiskocsikkal utazott Balánbányára. Az újonnan megnyitott Kovács-pataki úton másztak ki az Egyes-kő menedékházhoz, elcsodálkozva az erdőirtás miatt megváltozott látványon, amely az eddig takarásban levő Öcsém sziklafalait tárja fel az erre járó előtt. Miután a kapaszkodó fáradalmait kipihenték, a túrázók felmentek a Nagy-Hagymás csúcsára is. A kiskocsikhoz ugyanazon az úton ereszkedtek le a hegyről.

■ Szintén aznap Benczédi Miklós vezetésével egy huszonkét tagú csoport a Székelypálfalva – Firtosváralja – Énlaka – Székelypálfalva útvonalon túrázott.

■ Október 29-én Kiss Tibor vezetett túrát Kőrispatakról Székelykeresztúrra. Fogadott autóbusszal utazott a huszonkilenc túrázó a szalmakalapokról híres faluba, ahonnan jelzetlen utakon sikerült kijutni a Gagy keresztjéig, amely a Gagy-mente és a Solymosok vízvásztóján található. Innen már turistajelzősen gyalogoltak tovább a gerincen, majd beereszkedtek a Hosszúaszó-patak völgyébe a halastóhoz. A 21 km hosszú gyalogtúrát kényelmes iramban tették meg, így is maradt idő megzusszanásra az esti vonatindulásig. (Kovács-Kendi Lehel)

■ Szeptember 24-én Nyíregyházára szervezett buszos kirándulást Fekete Irén, útba ejtve a téglási Degenfeld-kastélyt is.

■ Október 7–9. között a Királykő-hegységbe kalauzolta egy kisebb csapatunkat Hangai Violetta.

■ Több tagtársunk is sikeresen részt vett október 8-án a magyarországi Bükk-hegységben megrendezett Less Nándor Emléktúrán.

■ Október 15-én ismét megszerveztük a Marossy Anna neves váradi biológusnak méltó emléket állító gyalogtúrát. Típonucz Tibor vezetésével utaztunk Pádisra, ahonnan a szokásos útvonalon haladt népes csapatunk. Marossy Anna fenyőfájától a Mócok temploma kilátó felé vettük az irányt, innen a Ponor-réten át leereszkedtünk a Glavoj-rétre, majd egy frissítő szünet után visszamásztunk Pádisra, ahol buszra szálltunk.

■ Ugyancsak október 15-én kellemes őszi időben vezetett túrát Reich József a Királyhágó környékére a Bulz-puszta – Harangláb-csúcs – Csarnóháza útvonalon.

■ Október 22–23-án a Fogarasi-havasokba, a Negoj-csúcsra szervezett túrát Szénási Zoltán.

■ Október 22-én Kalotaszegen kerékpártúráztunk, Lázár Tibor vezetésével a Felszeg nevezetességeit kerestük fel. Magyargyerőmonostor és Magyarvölgy erődített templomait látogattuk meg, Kalotaszentkirályon belekóstoltunk a Csipkebogyó Fesztivál vásári forgatagába, majd túránkat Sebesváron zártuk, ahol megnéztük a nemrég felújított várat.

■ Szintén október 22-én ellátogattunk a Hortobágyra, ahol részt vettünk a változatos programokban bővelkedő Szent Dömötör-napi Behajtási Ünnepen és a Darufesztiválon.

■ Október 29-én Reich József a Hegyköz vidékére kalauzolt minket. Síterig autóbusszal utaztunk, majd 23 km-es gyaloglás során tértünk vissza Nagyváradra, útba ejtve a nevezetes Ágoston-forrást is.

■ Október 29-én került sor a Szegyesdvölgyi gyalogtúrára, Típonucz Tibor vezetésével jártuk végig a barlangokkal tarkított mészkőszurdokot. A Schmidl-kőközön kalandosan átjutottunk, majd kikapaszkodtunk a gerincre, ahonnan visszavertünk autóinkhoz. (Lázár Tibor)

Rejtvény

■ Az Erdélyi Gyopár 2022/5. számában meghirdetett, a kolozsvári MORMOTA webáruház (www.mormota.ro) és az EKE által támogatott vetélkedő helyes megfejtései: **1. a.** a marosvécsi Kemény-kastélyban, **2. a.** Szék, **3. c.** Retyezát, **4. c.** Szabó László (EKE Szatmárnémeti), **5. c.** Tusnádfürdő.

Nyertesek:

- Egy TravelSafe kiránduló elsősegélyszettet nyert, a Mormota webáruház ajándékként: **Both János** (Marosvásárhely)
- **2023-as EKE-naptárt** nyert:
 - **András Dénes** (Esztergom), **Bárany Csaba** (Győr), **Lőrincz Ibolya** (Csíkszereda)
- **Kétszemélyes belépőt** nyert a sejkétfürdői Mini Erdély Parkba:
 - **Fábián Hajnalka** (Nagyvárad), **Ilyés Boglárka** (Kolozsvár), **Pialoga Adolf** (Székelyudvarhely)

Újabb játékunk nyeresége:

- Egy Esbit FJ750ML duplafalú ételtermosz (inox acélból, evőtégellyel) (a Mormota webáruház ajándéka);
- **három kétszemélyes belépő a sejkétfürdői Mini Erdély Parkba** (minierdelypark.ro).

A helyes megfejtéseket **2023. január 1-ig** várjuk, e-mailben a rejtvény@eke.ro, illetve postán az Asociația SCA – EKE, O. P. 1, C. P. 41, 400750 Kolozsvár / Cluj címre. A válaszok mellett kérjük feltüntetni a beküldő nevét és postacímét is.

Kérdések:

1. Miért szerepel két egymással szemben álló hattyú (egyesek szerint vadlúd) Bethlen Gábor címerében?

- a. a család egyik korai tagja, Bethlen (I.) János egy vadászat alkalmával egyetlen nyílvevőjével két madarat talált el
- b. a hattyú volt Bethlen Gábor kedvenc állata
- c. a hattyúk íve szépen kiegészíti a címer többi részét

2. Melyik erdélyi síparadicsomba álmodtak téli olimpiát elődeink?

- a. Borsafüred
- b. Hargitafüred
- c. Marosfő

3. Kinek a parancsára emelték Sebesvár kőből épült királyi várát?

- a. IV. Béla
- b. Szent László
- c. Mátyás király

4. Melyik folyó völgyében fekszik Herkulesfürdő?

- a. Cserna
- b. Néra
- c. Zsil

5. A látogatók hány százaléka próbálkozott idén a természetvédelmi törvények és az Istenszéke Természetvédelmi Terület látogatási szabályzatának áthágásával?

- a. 0,45%
- b. 4,5%
- c. 45%

Médiatámogatók

Galileo Galilei gondolata

Ősrégi nép a Bibliában	A tárgy ragja	Bosszús szócska	Vérségi (kapcsolat)	Al dí ...: gitár-fenomen	Észak, röviden	Sportbíró hangjelző eszköze	Felvidéki város a Vág folyó mellett	Kérdő-szócska	Spartacus népből való	Magasodik, népiesen	Afrika csücske!	Gramm, röviden	Kettőzve: kozmetikai alapanyag	Félkészl	Ágyút gyárt	
1															N	
Római 1000-es	Rudán ...; rockénekes Nem hiába kereső				Dísz közepel Móló felel		Mesebeli mérték Idegen előtag: új-					Teremt-mény Nézd csak!				
Autonóm terület, röviden		Zeneművet szerez Mesehős gölya									Biztató szócska ... Lisa; híres portré		Házimozi ... Day; amerikai színész			
Bűnéért megfizető						Albán pénznem Információ-váltás				Hiány-talanul Ifjúsági író (Ferenc)				Az elektron jele Csecsemőt szülő		
Olasz exkirályné					Igen, csehül Ebben az irányban			Ulánbátor lakója Ökölvívó (László)							Csodás, hihetetlen	
...medence (balaton-felvidéki tájegység)				Az Orkadók egyike Mondahős (Vilmos)			Kis termetű ló Római 500-as						Alvásfázis Szír ritusú katolikus			
Sziget, franciául			Trombita-hang Idegen előtag: Nap			Gabona-örlemény Bajor mű-vészcsalád						Mely dologba? ... Pál ír; Petőfi hőse				
Kacsa-úsztató		... Müller; német író Zodiákus jegy					Pascal, röviden Költői sóhaj				Férfi, argóban Kicsinyítő képző					
Ausztria autójele	Tenyért tenyérbe üt Római 5-ös									Felső végtag Fürdőalkal-matosság				Békebeli ... me tan-ger; ne il-less engem!		
Tettet beismer	2				Irán ura volt Copf készítése			Pontos, rendszerető Hullahop-poznak vele								
Határozott névelő	Mely személy? Mosópor márkája			Petőfi tábornoka Becézett Dénes			Kipling óriáskigyója Don Quijote ... Mancha				Cinnel bevon Ritka női név				Más elől ravaszul megszerez	
A molibdén vegyjele		Vagy, németül Bagdad lakója				Pótmama Ebben a 24 órában						Mihók mese-beli párja ... Sámuel; király volt				
Vonatkozó névmás			Kérész-életű Becézett Ilona							Filmrendező (Jacques) Hátvéd, bizalmasan					Angström, röviden Azt a helyet nézni tudja	
A Fiat-művek olasz városa					Keleti mesealak Korall-zátony									Opus, röviden Énekes (Salvatore)		
Spanyol autójelzés	Szörványos női név Regény szereplője						Kipling farkasvezére Naumov társa						...-Kaleh; sziget volt Szorul, reked			
Madagaszkári fémajom			Baranyai település Ehhez hasonló				Falu a Ba-kony lábánál Ámtás-istennő						Babiloni harcisten Lamartine költeménye			
Török férfinév			Sziget, olaszul Jómagam					Kilo-, röviden Az indium vegyjele			Balatoni üdülőhely Az argon vegyjele					
A tantál vegyjele	Nadrágra is vasalják Amper jele				Francia író (Pierre) Ejtsd!, röviden					Kozák kapitány Belviz!						

■ A 2022/5. számban megjelent keresztrejtvény helyes megfejtése:

C. Wilson aforizmája: *Miután a pillangó szárnyat bontott, soha többé nem változhat vissza hernyóvá.*

Kétszemélyes belépőt nyert a Kolozsvár melletti Adrenalin Parkba:

- Lévai Gyöngyi (Debrecen)
- Lőrincz István (Budapest)
- Vántsa Judit (Kézdivásárhely)

E feladvány nyeresége három db. 2023-as EKE-naptár.

Beküldési határidő: 2023. január 1. (e-mail: rejtveny@eke.ro)

A rejtvényt készítette: Békés Lajos

Pihenő a Gutin-csúcson ■ FOTÓ: CIZMA ZSOLT

EKE Szatmárnémeti

■ Szeptemberre minden hétféjére túrákkal készültünk. Ezeket a hűvös, esős idő, mely rendre hétféjén érkezett mind elmosta, így az őszi túraszámunk kicsit megapadt. Az október viszont meleg, napfényes hétféjékkal várt, ekkor igyekeztük bepótolni a lemaradásunkat.

■ Szeptember 11-én gombászásra hívtuk meg a kicsiket és nagyokat. A vargányaszazon még csak beindulóban volt, de így is sikerült mindenkinek örömet szerezni, senki nem tért haza üres kosárral. Amíg a felnőttek gomba után kutatva figyelték az avart, addig a gyerekek futkorásztak, játszadoztak s felfedezték az erdő kincseit.

■ Október elején a tagok kérésére elsősegélynyújtó tanfolyamot szerveztünk a Református Líceum által kölcsönadott osztályteremben. A nagy érdeklődésre való tekintettel (több mint 40 résztvevő) két egymás utáni nap is tartott dr. Heinrich Ottó előadást arról, hogy milyen alapvető dolgokra érdemes figyelni, bármilyen sérülés esetén, túra közben.

■ Október 6–9. között négynapos kerékpáros túrán vehettek részt a biciklizés szerelmesei a Csucs – Biharfüred – Belényes – Pádis – Havasrekettye – Csucs útvonalon. A közel 5000 m szintet és 250 km-t tartalmazó tekerés során sok kaland, nevetés, vargánya, de küzdelem is kijárt a résztvevőknek. Gyakran kerültek úttalan utakra s nehezedett rájuk a vasparipa, s a négy napnyi felszerelés súlya.

■ Október kilencedikén azok is találtak elfoglaltságot, akik kevésbé extrém programra vágytak. Szalonnasütéssel egybekötött sétára hívták a kisbakancsosokat a szervezők. A sok gyerek, felnőtt és a szépkorúak is együtt élvezték a jó levegőt,

a sárguló faleveleket és a sült szalonna ízét a kőszegremetei pincházak tövében.

■ Október 15-én a Gutin gerincen túráztak az ekések. Őszi túráink egyik kedvenc célpontja a Kakastaréj és a Gutin. Álmodtunk már róla, hogy jó lenne egyszer egyben végigjárni a Gutin-gerincet, az Apostoloktól a Kakastaréjig. Hála Szabó Katalin szervezésének, ez azon hétféjén meg is valósult.

Szombat reggel huszonnyolc túrázó várakozott a szokásos kiindulópontnál, a batizi úti Penny parkolóban. Türelmetlenül vártuk buszunkat, mely reggel a Neteda-hágóig kellett hogy eljuttasson minket, hogy délután a Gutin-hágó tetején épült fogadónál ismét találkozzunk.

Odaúton mindenki ellustult a nap sugaraitól felmelegedett buszban, szinte már ki sem akartunk szállni, amikor megérkeztünk a kiindulási ponthoz. Leszállva mindenki sietve húzta magára kabátját, sapkáját. Ez, mint kiderült, kicsit felesleges munka volt, hisz egyből kaptatóval találtuk szembe magunkat, s a ruhadarabok hamar visszakerültek a táskákba. A Három Apostolok sziklaegyütteshez kiérve kicsit megszártkoztunk, s élveztük a pazar színekben pompázó őszi panorámát. A gerincen haladva eljutottunk a Gutin-csúcsig, ahol rövid uzsonnaszünetet tartottunk. A Gutintól a Kakastaréjig borókákkal s törpefenyővel övezett, lankás ösvény vezetett. Itt mindenki lefotózta a sokat látott, de megunhatatlan Kakastaréjt, s madártávlatból elkészült a csoportkép is.

Ahogy elindultunk visszafelé, felragyogott az ég is, hogy visszapillantva még gyönyörködjünk a napsütötte sziklákban.

A túra 14 km hosszú és 600 m szintemelkedést foglal magába, és a piros sáv jelzésen halad végig.

Köszönjük szépen a túraszervezést Szabó Katalinnak, a képeket Zilahi-Kató Klárának és Cizma Zsoltnak, a légifelvételéért pedig külön köszönet Zsoltinak!

■ Október 22-én gyerekeseknek szóló könnyed biciklitúrát szerveztünk Cégénydányádra. A gyerekesek kocsival, a többiek kerékpárral jutottak el Szamosbecsig. Innen mindenki biciklivel tekert ki a 15 km távolságra levő Cégénydányádig. Itt megcsodálták, megölelgették a Kölcsey-Kende kúria udvarán levő hatalmas fákat, majd következett a visszatekerés. Le a kalappal a kicsik előtt, akik probléma nélkül tekerték le a 30 kilométernyi távot! (Lózer Beáta)

EKE Brassó

■ Szeptemberben és októberben hosszú, színpompás őszi fogadta a barcasági természetjárókat, volt mit csodálni a hegyeken, dombokon, völgyeken.

■ Szeptember elsején Peștera falu denevérbárlangjait látogattuk meg a Királykő alatt.

■ Szeptember 7-én nyílt meg az SKV Brassó Főterén berendezett turistatörténeti kiállítása, amelyen az EKE története is szerepelt, valamint az Astra moziban a brassói természetjárás nagyjairól tartottunk előadást.

■ 10-én a Bucsecs-hegység ködös ormai takarták el előlünk a Babelét, s a Ialomiței völgyének virágait, gombáit, valamint a vizesést is sűrű köd fedte.

■ 16-án a Curmătura menedékház és a Kis-Királykő volt szépségeikben gazdag úti célunk.

■ Szeptember 24-én mutatta be Kovács Lehel István *A Csukás-hegység turistakalauza* című könyvét Négyfaluban a Szent Mihály Napokon.

■ Október elsején a Grind menedéknél másztunk fel a Királykőre.

■ Október 6-án Bálványos környékén túráztunk.

■ 15-én Feketehegy hegye, a Kotla és a Fekete vár várta az EKE Brassó túrázóit. A színpompás lehullott falevelek gombákat rejtettek.

■ 16-án a töröcsvári Măgurán túráztunk, de a négyfalusi Garcsin-völgybe és a csernátfalusi Hát-tetőre is szerveztünk gombásztúrát.

■ Október 21-én a Korona rádió Járó-kelő magazinműsorának 23. részében Pál Dániel és Kovács Lehel István a Német lovagrend nyomába eredt Barcaföldvartól Malborkig.

■ 22-én a simoni dombok őszi szépségei hívogatták az EKE Brassó természetjáróit, hogy Töröcsvár és Alsómoécs között sétálva a Bucsecs és a Királykő pompás szikláit láthassák.

■ 29-én a Predeal – Gârbova – Clăbucetul Taurului – Azuga útvonalon csodáltuk meg a Baj-havas őszi tájait.

■ E két hónapban a csütörtöki sétálók is igen szép számban gyűltek össze, hogy a Nádudvary György indította mozgalom keretében kapcsolódjanak ki a Cenk alatti sétányon vagy piknikkezzenek a Salamon-kőnél, a noai tónál.

A csodálatos kirándulásokat köszönjük lelkes túravezetőinknek, Blénesi Györgynek és Editnek, Popa Doinának, Kovács Lehel Istvánnak és Szász Ágnesnek. (Dr. Kovács Lehel István)

Pihenőt a vándornak,
szálláshelyet, meleg vacsorát
a turistának – ezt kínálja a

NAGY- KŐHAVASI MENEDÉKHÁZ.

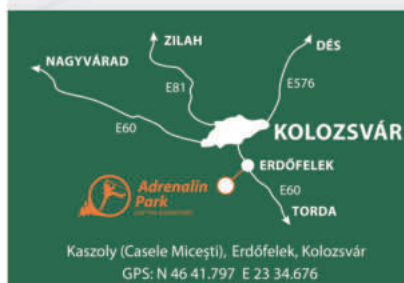
Szállást foglalni
csak előzetesen lehet
a 0744-322632 telefonszámon.

A négyfalui EKE,
a menedékház tulajdonosa
50%-os kedvezményben
részésít minden EKE-tagot.

12 kalandpálya
3 gyerek és 9 felnőtt & junior

Aktív kikapcsolódás
kellemes erdei környezetben.

www.adrenalinpark.ro

[/adrenalinparkcluj](https://www.facebook.com/adrenalinparkcluj)

Rendelések: 0721 926 234,
0264 436 343
contact@mormota.ro

**MORMOTA
LAND**

Túrafelszerelés-
webáruház

www.mormota.ro

10% kedvezmény
EKE-tagoknak

Csomagküldés
az egész ország
területére

A Torockó Vendégház

várja Önt
május 20-tól
szeptember 30-ig!

Tel.: +40 258 768 240
+36 1 274 2366

E-mail: raczkati42@gmail.com
www.erdelyiturizmus.hu

AZ EKE-TAGSÁG ELŐNYEI

Számos, jelentős kedvezményben részesül Ön, ha az EKE tagja.

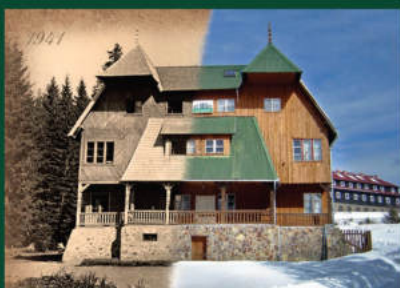
Mindehhez csak érvényes, idejű pecséttel ellátott tagsági könyvének felmutatása szükséges.

- 50%-os kedvezmény az EKE Vándortáborokban való részvételkor;
- 50%-os szálláskedvezmény az EKE Nagy-kőhavi menedékházában;
- 50%-os kedvezmény a korondi Csiga-ház rezervátumba való belépéskor (www.korpa.ro);
- 50%-os kedvezmény a Sűgő-barlangba való belépéskor;
- 35%-os szálláskedvezmény a várfalvi EKE-Várban;
- 33%-os kedvezmény a vizsgálat, 20%-os kedvezmény a szemüvegkeretek árából a kolozsvári Oftaconsult Szemészeti Klinikán (www.oftaconsult.ro);
- 25%-os szálláskedvezményt nyújt a csíkszeredai Riehen Egyesület

- (www.asociatiariehen.ro) a Pottyandi Erdei Iskola vendégházban;
- 25%-os szálláskedvezményt nyújt a csíkszeredai Montana Tours Kft. a Madarasi Hargitai Hargita villában;
 - 21 százalékos szálláskedvezmény a Madarasi Hargitán a 21 gramm menedékházban (www.21gr.ro);
 - 15%-os szálláskedvezményt nyújt a borsafüredi Medve panzió;
 - 10%-os kedvezmény a Columbia túraruhatót forgalmazó Dockyard Islands boltjaiban;
 - 10%-os kedvezmény a csíkszeredai Kerékvár biciklikereskedésben (vásárlás és javítás);

- 10%-os kedvezményt nyújt a marosvásárhelyi, sport- és túrafelszereléseket forgalmazó Scopus bolt, a kolozsvári Mormota webáruház (www.mormota.ro) és az udvarhelyi, a gyergyói, valamint a csíkszeredai Zerge szakbolt;
- 10%-os kedvezmény a hargitafürdői Uz Bence menedékházban (20 főnél nagyobb EKE-csoport számára 20%-os kedvezmény) és a székelyudvarhelyi Oriente vendéglőben (www.oriente.ro);
- 10%-os kedvezmény a fűzesgyarmati Kastélypark Fürdő (www.kastelyfurdo.hu) szállásdíjai árából.

UZ BENCE MENEDÉKHÁZ Hargitafürdő

~ 70 ÉVE A TURISTÁK SZOLGÁLATÁBAN ~

Tel.: (+40) 745 629 337; e-mail: uz_bence@yahoo.com

www.uzbence.ro

KÉK IRINGÓ KÚRIA

Sztána

Tel.: +40 264 274 132; +40 744 601 587
info@kertimag.ro
www.erdelyiutazas.hu

Medve Panzió Borsafüred

Aktív pihenés romantikus környezetben!

435200 Borsafüred
(Borşa Complex)
Brădet u. 11/D.
Mobil: (+40) 743 272 575
cabanaursuborsa@yahoo.com
www.cabanaursu.ro

NATURA
TRAVEL
UTAZÁSI IRODA

20 ÉV UTÁN ÚJ CÍMÜNK:

400015 Kolozsvár
Főtér 10./Kötő (Ioan Rațiu) u. 9.
Mobil: 0723-155667, 0724-334364
Tel.: 0264-430911, 0264-450223
office@naturatravel.ro

Repülőjegyek, külföldi és belföldi nyaralások, szállásfoglalások, utazási szolgáltatások.
Sodexo, Edenred, Cheque Vacances üdülési jegyeket elfogadunk.

SPORT MANIAC®

OUTLAND
SHOES & OUTDOOR

-70%

EKE-TAGOKNAK

MAROSVÁSÁRHELY, HOREA UTCA 33. SZÁM
WWW.SPORTMANIAC.RO

 Columbia

ARANYAT ÉR A HIDEGBEN

ÜZLETEINK:

Brassó - Columbia: Republicii 52. | AFI Brasov - Dockyard | Bukarest - Columbia: Sun Plaza
AFI Cotroceni - Dockyard | Konstanca - Dockyard: City Park | Kőlozsvár - Columbia: Platina Shopping Center

WEBSHOP:

www.dockyard.ro | www.columbia-sportswear.ro